ISSN 1846-3827

Grb i Zastava

23

Glasnik Hrvatskog grboslovnog i zastavoslovnog društva
Broj 23, Godina XII.
Zagreb, svibanj 2018.

Bulletin of the Croatian Heraldic & Vexillological Association
Number 23, Volume XII, Zagreb, May 2018

»Spasiti stijeg«

Do sada neobjavljena ilustracija **Velimira Vukšića**, pripremana za prilog o Bitci na Mohačkom polju 1526. za časopis »Husar«. Zahvaljujemo se autoru koji ju nam je poslao potaknut člankom Matije Horvata o zastavama iz bitke u GiZ-u br. 18. Slika prikazuje umjetničku interpretaciju događaja i rekonstrukciju moguće zastave hrvatskih postrojbi.

»Saving the Banner«

*Previously unpublished illustration by **Velimir Vukšić**, prepared for an article on the 1526 Battle of Mohács for the »Husar« magazine. We are grateful to the author who sent it us inspired by Matija Horvat's article on flags in the battle in GiZ no 18. It pictures an artistic interpretation of the event and a reconstruction of a possible flag of Croatian troops.*

U ovom broju **In this issue**

Hrvatsko grboslovno i zastavoslovno društvo osnovano je 2006. godine. HGZD je član
Croatian Heraldic & Vexillological Association is established in 2006. HGZD is a member of

Fédération Internationale des Associations Vexillologiques·Confédération Internationale de Généalogie et d'Héraldique

UVODNIK EDITORIAL

Dragi čitatelju,

Živimo u uzbudljivim vremenima za hrvatsku heraldiku i veksilologiju. Od objave prethodnog broja do zaključenja ovog objavljeno je više radova i monografija nego što smo naprosto u mogućnosti u jednom broju GiZ sve ih predstaviti. Snovi osnivača HGZD-a ostvaruju se kroz višegodišnji uporan rad članova Društva i suradnika časopisa, kroz iskazani interes nakladnika i čitatelja, kroz oživljeni znanstveni dijalog o pitanjima za koja su mnogi bili uvjereni da su o njima sve već rekli naši prethodnici krajem pretprošlog stoljeća. Ako sam vam uspio prenijeti ovim brojem GiZ samo djelić tog uzbuđenja, zadovoljan sam.

Naši marljivi „kolumnisti“ nastavljaju, Galović s trinaestim nastavkom o hrvatskim heraldičarima, Todorović s trećim dijelom o zastavama na portolanima i Horvat s drugim prikazom hrvatskih zastava u bitkama, a Kuščića ni ne brojimo jer su njegovi prilozi „neredoviti“, razumljivo, ovisno o brzini napretka istraživanja koje provodi (tko je pažljivo čitao, znat će da je to četvrti njegov prilog o plemićkim grbovima). Buovac nam treći put donosi kratko predstavljanje općinskih simbola svojeg kraja. To je ujedno i prilika da pozovem i druge naše suradnike te one koji će to tek postati da se pridruže na sličan način predstavljanju bogate heraldičke i veksilološke baštine koju u ovo suvremeno doba ostavljamo u nasljeđe nekim sljedećim generacijama. Predstavljamo i jednu veksilološku zanimljivost koju odnedavno imaju Zagrepčani. Naći će se i još ponešto o djelovanju našeg Društva.

Na kraju, Jareb nas podsjeća na značajnu godišnjicu, a u toj prigodi zajedničkim snagama Hrvatski institut za povijest, Hrvatski povijesni muzej, Družba „Braća hrvatskog zmaja“ i HGZD upriličuju svečanu akademiju 5. lipnja 2018. te kao ustanove koje skrbe o hrvatskoj povijesti i baštini pokreću inicijativu da Hrvatski sabor proglasi Dan hrvatske zastave, kao spomendan koji bi se obilježavao na taj nadnevak.

Kao i inače, želim vam da uživate čitajući GiZ,

Željko Heimer

Dear Reader,

These are exciting times for Croatian heraldry and vexillology. Since the last GiZ, more papers and monographs were written than we can present in a single issue. The dreams of the HGZD's founders are being realized – through years of tenacious effort by Society members and journal collaborators, through interest expressed by publishers and readers, and through vigorous scientific dialogue (on matters about which many were convinced that all to say about them had already been said by our predecessors at the end of the 1800s). If I have managed to inspire in you only a fraction of that excitement I feel, I am content!

Our diligent “columnists” continue their work – Galović with his thirteenth installment on Croatian heraldists, Todorović with his third item on flags on portolans, and Horvat with his second presentation of Croatian flags in battles. That doesn't even count Kuščić, whose contributions come “irregularly”, which is understandable, due to the time needed for his research (careful readers will note that this is his fourth story on arms of nobility). Buovac provides us with a third note on municipal symbols of his region. This is thus an opportunity to call upon our other collaborators, and those yet to collaborate, to join in the presentation of our rich heraldic and vexillological heritage which we are leaving as patrimony of today for future generations to cherish. Further on, we present a new vexillological curiosity recently installed in Zagreb. We include other items on our Society activities, as well.

Finally, Jareb reminds us of an important anniversary. On that occasion, joining forces with the Croatian History Institute, the Croatian History Museum, and the “Brethren of Croatian Dragon” Society, the HGZD is organizing a ceremony on 5 June 2018. As institutional caretakers of Croatian history and heritage, we have asked the Croatian Parliament to proclaim the Day of Croatian Flag as an annual memorial to mark the anniversary of the first “official” flying of the flag in 1848.

As usual, I hope you will enjoy reading GiZ,

Željko Heimer

Grad Zagreb sufinancirao je objavljivanje ovog broja časopisa **Grb i Zastava** u sklopu godišnjeg Programa javnih potreba u kulturi

The City of Zagreb *co-funded the publication of this issue of* **Grb i Zastava** *through its annual public cultural needs program*

Ministarstvo znanosti i obrazovanja Republike Hrvatske financijski podupire časopis **Grb i Zastava** kao časopis za popularizaciju znanosti

Ministry of Science and Education of the Republic of Croatia *provide financial support to* **Grb i Zastava** *as a journal for popularization of science*

SADRŽAJ
CONTENTS

Tomislav Galović

Leksikon hrvatske heraldike – hrvatski heraldičari (13)

Vlasta Brajković (1926. – 1991.)

Lexicon of Croatian Heraldry – Croatian Heraldists (13)

Hrvatska muzejska djelatnica, kustosica i heraldičarka **Vlasta Brajković** rođena je u **Zagrebu** 5. listopada 1926. godine (rođ. **Hühn**, otac **Kurt**, liječnik, majka **Justina** rođ. **Car**, kućanica; suprug **Berislav Brajković**, akademski kipar). Državnu **III. žensku realnu gimnaziju** pohađa u Zagrebu, a na **Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu** 10. prosinca 1945. upisuje *XXV. grupu Poviest umjetnosti i kulture* (ubrzo reformirano u grupu *V. Povijest umjetnosti*) te je odslušala pet semestara i položila ispite. No, taj studij prekida i 1956. upisuje *IV. (Povijesnu) grupu nauka*, tj. studij povijesti na kojem je diplomirala 30. prosinca 1961. (klauzurni ispiti: *»Italija u prvoj polovini XIX. stoljeća«*; *»Bosansko-hercegovački ustanak 1875. – 1878.«*).

Prvo se zapošljava na neodređeno vrijeme kao bibliotekarka u **Općoj bolnici »Dr. Zdravko Kučić«** u **Rijeci** (1964. – 1969.). Vezano uz to 1965. završava i *Tečaj za bibliotekare naučnih i stručnih knjižnica* pri **Društvu bibliotekara Hrvatske** u Zagrebu. Potom se vraća u Zagreb gdje prihvaća mjesto bibliotekarke u **Knjižnici Muzičke akademije** (1969. – 1973.). Nakon skoro desetogodišnje bibliotekarske službe konačno joj se otvara mogućnost da se zaposli u struci koju je studirala i za koju se opredijelila. Nakon podnesene molbe za zaposlenje **„Radnoj zajednici Povijesnog muzeja Hrvatske"** 1973. biva primljena na neodređeno na radno mjesto kustosa Povijesnog muzeja Hrvatske (PMH, od 1991. **Hrvatski povijesni muzej**) u Zagrebu. Muzej je tada vodila ravnateljica dr. **Lelja Dobronić** (1920. – 2006.), a preporuku za njezino zapošljavanje napisao je dr. **Jaroslav Šidak** (1903. – 1986.), ugledni profesor **Odsjeka za povijest** Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.

Upravo zaposlenjem Vlasta Brajković u PMH se formira zasebna, ali i po mnogočemu u muzejskim okvirima specifična *Zbirka heraldike i sfragistike*, i to tako da je došlo do izdvajanja muzealija (grbovnice, grbovi, rodoslovlja, pečatnjaci, pečati) iz drugih zbirki gdje se heraldička, sfragistička i genealoška građa čuvala. Zbirka je potom u siječnju 1974. zaštićena kao spomenik kulture te upisana u *Registar pokretnih spomenika kulture* **Regionalnog zavoda za zaštitu spomenika kulture** u Zagrebu. Tu je Zbirku Vlasta Brajković stručno i uspješno vodila cijeli svoj radni vijek, tj. od 1973. do 1991. godine.

Stručno zvanje kustosa stekla je 1979. nakon položenog stručnog ispita na temelju novog *Zakona o muzejskoj djelatnosti* (Narodne novine /NN/ od 28. III. 1977., br. 12) i čl. 24. *Pravilnika o polaganju stručnih ispita radnika muzejske struke* (NN 7. III. 1978., br. 9). Naime, iako je bila zaposlena u PMH još 1973. kao kustos to je zvanje stvarno stekla, sukladno Pravilniku iz 1978. kojim su regulirana napredovanja, tek 1979. s položenim ispitom u **Muzejskom dokumentacionom centru** (danas **Muzejski**

*The Croatian museum worker, curator, and heraldist **Vlasta Brajković** was born in **Zagreb** on 5 October 1926 (her father was **Kurt Hühn**, a physician; her mother was **Justina Car**, a housewife; her husband was **Berislav Brajković**, an academic sculptor). She attended the 3rd **Female Real Gymnasium** state school in Zagreb, and on 10 December 1945 she enrolled in* Group XXV Art and Culture History *(soon retitled* Group V Art History*) in the **Faculty of Philosophy** of the **University in Zagreb**, where she attended and passed five semesters. However, she interrupted her studies, then in 1956 she enrolled in* IV (History) Science Group, *i.e. history studies, and graduated on 30 December 1961 (her final exams were on* »Italy in the First Half of the 19th Century« *and* »The Bosnian Herzegovina Uprising 1875–1878«*).*

*She was first employed as librarian in the **»Dr. Zdravko Kučić« General Hospital** in **Rijeka** (1964–1969). While there she finished the* Librarian Course for Scientific and Professional Libraries *at the **Librarian Society of Croatia** in Zagreb. She returned to Zagreb, accepting a librarian job at the **Library of the Music Academy** in Zagreb (1969–1973). After almost a decade of library work, she finally had the opportunity to get a job in the field she had chosen and studied. Following an application to the **"Working Community of the History Museum of Croatia"**, she was hired as a curator of the History Museum of Croatia (PMH – since 1991, the **Croatian History Museum**, HPM) in Zagreb. At the time the museum was headed by Dr. **Lelja Dobronjić** (1920–2006), and Mrs. Brajković was recommended highly for the job by Dr. **Jaroslav Šidak**, an esteemed professor in the **History Department** of the University of Zagreb's Faculty of Philosophy.*

When she joined the PMH, a separate and specific Collection of Heraldry and Sphragistics *was established. It was formed so that various items (armorial patents, coats of arms, genealogies, seal matrices, seal imprints, etc.) were transferred from other collections. Soon, in January 1974, the collection gained the status of a cultural monument and was inscribed in the* Register of Movable Cultural Monuments *in the **Regional Institute for Cultural Monuments Protection** in Zagreb. Vlasta Brajković led that collection professionally and successfully for her entire professional career, 1973–1991.*

She obtained her professional title of Curator in 1979, after passing a professional exam based on a new Museum Activities Act *(Official Gazette No. 12 of 28 March 1977) and Article 24 of* Regulations on professional exams for workers in museum professions *(Official Gazette No. 9 of 7 March 1978). Although she already held the job of a curator, she only obtained the title formally in 1979 after the 1978 regulations prescribing the advancements in the field, after she passed an exam in the **Museum***

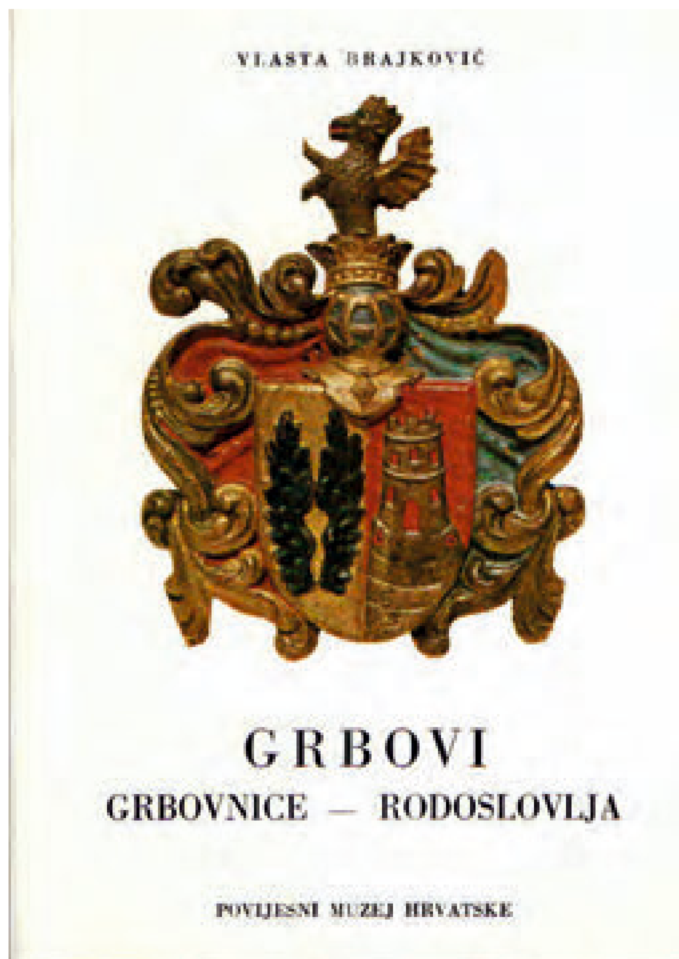
dokumentacijski centar /MDC/) u Zagrebu. U zvanje višeg kustosa izabrana je 1982. te se u svom djelokrugu istraživanja i muzejskoj djelatnosti posebno posvetila razdoblju od 1670. do 1790. godine.

U PMH-u realizirala je samostalne izložbe: *»Bitka na Krbavskom polju 1493.«* (1974.), *»Prvomajske proslave u Hrvatskoj«* (1975.), *»Grbovi, grbovnice, rodoslovlja«* (1976.), *»Bitka na Mohačkom polju 1526.«* (1976.), *»Bitka kod Siska 1593.«* (1977.), *»Pečatnjaci«* (1980.); te surađivala na izložbama *»Bosansko-hercegovački ustanak 1875-1878.«* (1975.) i *»Vojna krajina u Hrvatskoj«* (1981.). Bila je i suradnica na izložbama i katalozima: *Ilirski pokret u Hrvatskoj – Il movimento illirico in Croazia. Izložba / mostra* (Pula, 1986.), tekst i izbor izložaka **Jelena Borošak-Marijanović**, Vlasta Brajković, **Ela Jurdana**, ur. **Vesna Jurkić** (Katalog 22, Pula: Arheološki muzej Istre, 1986.); *Ivan Mažuranić – ban pučanin / Ivan Mažuranić – der Banus aus dem Volke* (Povijesni muzej Hrvatske, Zagreb 1990.), autori tekstova i kataloških jedinica Jelena Borošak-Marijanović, **Maja Škiljan**, **Josip Bratulić**, **Marina Bregovac-Pisk**, **Marija Šercer**, Vlasta Brajković, **Đurđica Comisso**, **Zora Gajski**, ur. **Jasna Tomičić** (Zagreb: Povijesni muzej Hrvatske / Katalog muzejskih zbirki XXIII, 1990.). Sudjelovala je i u pisanju kataloga *Prošlost i baština Vinodola – The Heritage of Vinodol* (ur. Jasna Tomičić, Zagreb: Povijesni muzej Hrvatske, 1988.) te izradila kazala za istu publikaciju.

U svom muzejskom radu autorski potpisuje dva kataloga muzejskih zbirki (*Grbovi, grbovnice, rodoslovlja*, Katalog muzejskih zbirki XIII, 1976., dopunjeno izdanje 1995. kao Katalog muzejskih zbirki XXVI; *Pečatnjaci*, Katalog muzejskih zbirki XIX, 1980.), tri vodiča po izložbama (*Bitka na Krbavskom polju 1493.*, 1974.; *Bitka na Mohačkom polju 1526.*, 1976.; *Bitka kod Siska 1593.*, 1977.) dok su joj u seriji *Predavanja PMH-a* objavljeni sljedeći naslovi: *Bitka na Krbavskom polju 1493.* (Povijesni muzej Hrvatske. Predavanja, sv. 35, Zagreb, 1973.), *Prilike u Hrvatskoj i Ugarskoj prije bitke na Mohačkom polju 1526. i njene posljedice* (Povijesni muzej Hrvatske. Predavanja, sv. 44, Zagreb, 1976.) i *Bitka kod Siska 1593.* (Povijesni muzej Hrvatske. Predavanja, sv. 51, Zagreb, 1977.).

Aktivno je poznavala u govoru i pismu njemački, a služila se talijanskim, francuskim i engleskim jezikom. Posredovala je u PMH-u u komunikaciji s inozemnim institucijama te povremeno prevodila za potrebe matičnog muzeja (usp. npr. Marija Šercer, *Tursko oružje*, prijevod sažetka na njemački Vlasta Brajković, Zagreb: Povijesni muzej Hrvatske, 1983.).

Za hrvatsku heraldiku najznačajnije je njezino izdanje kataloga *Grbovi, grbovnice,*

***Documentation Center** (MDC) in Zagreb. She was named Senior Curator in 1982. Her research and museum interest focused particularly on the period between 1670 and 1790.*

Mrs. Brajković created several individual exhibitions at the History Museum of Croatia: »The Battle of Krbava Field 1493« *(1974),* »First of May Celebrations in Croatia« *(1975),* »Coats of Arms, Armorial Patents, Genealogies« *(1976),* »The Battle of Mohács Field 1526« *(1976),* »The Battle of Sisak 1593« *(1977),* »Seal Matrices« *(1980), and she helped with the exhibitions* »The Bosnian Herzegovina Uprising 1875–1878« *(1975) and* »The Military Frontier in Croatia« *(1981). She was also co-author of exhibition catalogs:* The Illyrian Movement in Croatia – Il movimento illirico in Croazia. Exhibition/mostra *(Pula, 1986), text and selection **Jelena Borošak-Marianović**, Vlasta Brajković, **Ela Jurdana**, ed. **Vesna Jurkić** (Catalog 22, Pula: Archeological Museum of Istria, 1986);* Ivan Mažuranić – the Ban Commoner / Ivan Mažuranić – der Banus aus dem Volke *(History Museum of Croatia, Zagreb, 1990), text and catalog units Jelena Borošak-Marijanović, **Maja Škiljan**, **Josip Bratulić**, **Marina Bregovac-Pisk**, **Marija Šercer**, Vlasta Brajković, **Đurđica Comisso**, **Zora Gajski**, ed. **Jasna Tomičić** (Zagreb: History Museum of Croatia / Museum Collections Catalog XXIII, 1990). She participated in preparing the catalog* The Heritage of Vinodol *(ed. Jasna Tomičić, Zagreb: History Museum of Croatia, 1988) and prepared the indexes for it.*

*In her museum work she wrote two catalogs of museum collections (*Coats of Arms, Armorial Patents, Genealogies*, Catalog of Museum Collections XIII, 1976, second enlarged edition, 1995, as Catalog of Museum Collections XXVI;* Seal Matrices*, Catalog of Museum Collections XIX, 1980), three exhibition guidebooks (*The Battle of Krbava Field 1493*, 1974;* The Battle of Mohács Field 1526*, 1976;* The Battle of Sisak 1593*, 1977), and in the* PMH Lectures *series she published* The Battle of Krbava Field 1493 *(PMH Lectures, Vol. 35, 1973),* Conditions in Croatia and Hungary Before the Battle of Mohács Field 1526 and its Consequences *(PMH Lectures, Vol. 44, 1976), and* The Battle of Sisak 1593 *(PMH Lectures, Vol. 51, 1977).*

She had active speaking and writing knowledge of German, and she also worked in Italian, French, and English. She mediated communications between the PMH and foreign institutions and occasionally provided translations for her museum (e.g. Marija Šercar, Turkish Weapons*, German summary translation by Vlasta Brajković, PMH, 1983).*

Vlasta Brajković's most

rodoslovlja, Zagreb: Povijesni muzej Hrvatske (Katalog muzejskih zbirki XIII), 1976. Taj je muzejski katalog objavljen i u drugom dopunjenom izdanju 1995. koji je na temelju rukopisa i pripremnih radnji Vlaste Brajković uredila i priredila za tisak njezina nasljednica na čelu heraldičke i sfragističke zbirke PMH/HPM **Dubravka Peić Čaldarović** (*Grbovi, grbovnice, rodoslovlja. Katalog zbirke grbova, grbovnica, rodoslovlja* (Zagreb: Hrvatski povijesni muzej / Katalog muzejskih zbirki XXVI). U pisanju pojedinih kataloških jedinica sudjelovala je i **Lada Prister**. To je izdanje iste godine prevedeno i na njemački jezik: *Wappen-, Wappenbrief- und Genealogiensammlung. Katalog der Wappen-, Wappenbrief- und Genealogiensammlung* (Aus dem Kroatischen uebersetzt von Vesna Ivančević; Kroatisches historisches Museum, Zagreb / Katalog der Museumssamlungen XXVI). U svom heraldičkom radu Vlasta se Brajković posebno oslanjala na pomoć dvojice istaknutih istraživača hrvatskog plemstva i povijesti (ranog) novog vijeka, heraldičara i arhivista **Bartola Zmajića** (1907. – 1984.) i povjesničara **Fedora Moačanina** (1918. – 1997.).

Godine 1990., u vrijeme početnih procesa stvaranja samostalne i neovisne Hrvatske, bila je članica stručnog *Povjerenstva za izradu grba Republike Hrvatske* na čijem je čelu tada bio prof. dr. **Nikša Stančić**, predstojnik **Katedre za hrvatsku povijest** Odsjeka za povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, a sačinjavali su ga: dr. **Josip Kolanović** i mr. **Miljenko Pandžić** iz **Arhiva Hrvatske** (danas **Hrvatski državni arhiv**) u Zagrebu, prof. **Antun Abramović** iz **Arhiva grada Zagreba** (danas **Državni arhiv u Zagrebu**), dr. **Josip Lučić** iz **Zavoda za hrvatsku povijest** Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu i dr. **Ante Gulin** iz **Zavoda za povijesne znanosti JAZU** (danas **HAZU**) te prof. Jelena Borošak Marijanović i prof. Vlasta Brajković iz Povijesnog muzeja Hrvatske (sada Hrvatski povijesni muzej) dok je radu Povjerenstva pridonio

important work in Croatian heraldry is her Coats of Arms, Armorial Patents, Genealogies, *Catalog of Museum Collections XIII, 1976. The catalog was subsequently issued in a second enlarged edition in 1995, prepared from her groundwork and manuscripts by her successor as head of the Heraldry and Sphragistics Collection of the History Museum of Croatia/Croatian History Museum, **Dubravka Peić Čaldarović** (*Coats of Arms, Armorial Patents, Genealogies – Catalog of the Coats of Arms, Armorial Patents, and Genealogies Collection, *Zagreb: Croatian History Museum / Catalog of Museum Collections XXVI). Some parts of the catalog were also prepared by **Lada Priester**. The edition was translated and published in German that same year as* Wappen-, Wappenbrief- und Genealogiensammlung. Katalog der Wappen-, Wappenbrief- und Genealogiensammlung *(Aus dem Kroatischen uebersetzt von Vesna Ivančević; Kroatisches historisches Museum, Zagreb / Katalog der Museumssamlungen XXVI). In her heraldic work, Vlasta Brajković turned for guidance particularly to esteemed researchers into Croatian nobility and the history of the (early) modern age: heraldist and archivist **Bartol Zmajić** (1907–1984) and historian **Fedor Moačanin** (1918–1997).*

In 1990, in the initial stages of the establishment of an independent Croatia, she was member of the Expert Commission for Design of the Coat of Arms of the Republic of Croatia, *led by Prof. **Nikša Stančić**, chair of **Croatian History** in the History Department of the University of Zagreb's Faculty of Philosophy. Its members were Dr. **Josip Kolanović** and MSc. **Miljenko Pandžić** from the **Archive of Croatia** (today's **Croatian State Archives**) in Zagreb, **Antun Abramović** from the **Archive of the City of Zagreb** (today's **State Archives in Zagreb**), Dr. **Josip Lučić** from the **Croatian History Institute** of the University of Zagreb Faculty of Philosophy and Dr. **Ante Gulin** from the **History Sciences Institute of the Yugoslav Academy of Sciences and Arts** (today's **History Sciences Institute of the Croatian Academy of Sciences and Arts**), and Jelena Borošak Marianović and Vlasta Brajković from the History Museum of Croatia; the work of the Commission was also supported by Dr. **Frano Glavina**, secretary of the Archive of Croatia.*

i dr. **Frano Glavina**, tajnik tadašnjeg Arhiva Hrvatske.

Vlasta Brajković umrla je u Zagreb 30. studenog 1991. godine.

O životu i djelu Vlaste Brajković v. Jasna Tomičić, "In memoriam: Vlasta Brajković", u: *Vlasta Brajković, Grbovi, grbovnice, rodoslovlja. Katalog zbirke grbova, grbovnica, rodoslovlja, rukopis uredila i pripremila za tisak Dubravka Peić Čaldarović*, Zagreb: Hrvatski povijesni muzej (Katalog muzejskih zbirki XXVI), 1995., 7-8; Jasna Tomičić, "In memoriam: Vlasta Brajković", u: Vlasta Brajković, *Wappen-, Wappenbrief- und Genealogiensammlung. Katalog der Wappen-, Wappenbrief- und Genealogiensammlung (Manuskript redigiert und für den Druck vorbereitet von Dubravka Peić Čaldarović; Aus dem Kroatischen uebersetzt von Vesna Ivančević)*, Zagreb: Kroatisches historisches Museum (Katalog der Museumssamlungen XXVI), 1995., 7-8; Dubravka Peić Čaldarović, "Zbirka heraldike i sfragistike", u: *Museum 1846. – 1996. Katalog izložbe*, ur. Maja Škiljan, Zagreb: Hrvatski povijesni muzej, 1996., 77-86; Dubravka Peić Čaldarović, "Muzealni aspekti heraldičke građe (na primjeru Heraldičke zbirke Hrvatskog povijesnog muzeja)", *Informatica museologica* XXVII/1996 (1997) 1-2: 66-70; Dubravka Peić Čaldarović, "Nastanak, sadržaj i perspektive razvoja heraldičke zbirke Hrvatskoga povijesnog muzej", u: *Naš museum. Zbornik radova sa znanstvenog skupa održanog prigodom proslave „150 godina od utemeljenja Hrvatskog narodnog muzeja u Zagrebu"*, ur. **Josip Balabanić** et al., Zagreb: Hrvatski prirodoslovni muzej – Hrvatski povijesni muzej – Arheološki muzej, 1998., 171-182; *Domovinski rat. Katalog izložbe održane u Hrvatskom povijesnom muzeju od 1. prosinca 2011. do 28. listopada 2012., autori kataloga: Matea Brstilo Rešetar, Ivica Nevešćanin, Andreja Smetko*, Zagreb: Hrvatski povijesni muzej, 2013., 69; **Matea Brstilo Rešetar**, "Zbirka heraldike i sfragistike Hrvatskog povijesnog muzeja u Zagrebu", u: *Hrvatska heraldička baština I. – odabrane teme. Priručnik za studente*, ur. i prir. **Mirjana Matijević Sokol** i **Tomislav Galović**, Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu – FF-press (Katedarska knjižnica: Pomoćne povijesne znanosti, sv. 1. / Bibliotheca Cathedrae: Scientiae auxiliares historiae, vol. I.), 2018. (*u pripremi za tisak*); Arhiv Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu (studentski dosje: *Brajković/Hühn, Vlasta*); Hrvatski povijesni muzej, Zagreb (personalni dosje: *Brajković, Vlasta*). ▪

Vlasta Brajković died in Zagreb on 30 November 1991.

On her life and work, see Jasna Tomičić, "In memoriam: Vlasta Brajković", in: Vlasta Brajković, Coats of Arms, Armorial Patents, Genealogies—Catalog of the Coats of Arms, Armorial Patents, and Genealogies Collection, manuscript edited and prepared for print by Dubravka Peić Čaldarović*, Zagreb: HPM (Catalog of Museum Collections XXVI), 1995, 7–8; Jasna Tomičić, "In memoriam: Vlasta Brajković", in:* Vlasta Brajković, Wappen-, Wappenbrief- und Genealogiensammlung. Katalog der Wappen-, Wappenbrief-, und Genealogiensammlung (Manuskript redigiert und für den Druck vorbereitet von Dubravka Peić Čaldarović; Aus dem Kroatischen uebersetzt von Vesna Ivančević)*, Zagreb: Kroatisches historisches Museum (Katalog der Museumssamlungen XXVI), 1995, 7–8; Dubravka Peić Čaldarović, "Heraldry and Sphragistics Collection", in:* Museum 1846–1996 Exhibition Catalog*, ed. Maja Škiljan, Zagreb: HPM, 1996, 77–86; Dubravka Peić Čaldarović, "Museum Aspects of Heraldic Materials (exemplified by the Collection of Heraldry of the Croatian History Museum)",* Informatica museologica *XXVII/1996 (1997) 1–2: 66–70; Dubravka Peić Čaldarović, "Formation, Contents, and Development Possibilities of the Collection of Heraldry of the Croatian History Museum", in:* Our Museum—Proceedings of Papers from the Scientific Conference on the Occasion Celebrating "150 Anniversary of Establishment of the Croatian National Museum in Zagreb"*, ed. **Josip Balabanić** et al., Zagreb: Croatian Natural History Museum–Croatian history Museum–Archaeological Museum, 1998, 171–182;* Homeland War—Catalog of the Exhibition Held in the Croatian History Museum from 1 December 2011 until 28 October 2012, catalog authors: Matea Brstilo Rešetar, Ivica Nevešćanin, Andreja Smetko*, Zagreb: HPM, 2013, 69; **Matea Brstilo Rešetar**, "Heraldry and Sphragistics Collection of the Croatian History Museum in Zagreb", in:* Croatian Heraldic Heritage I. – Selected Topics. Student's Manual*, ed. and prep. **Mirjana Matijević Sokol** and **Tomislav Galović**, Zagreb: University of Zagreb Faculty of Philosophy–FF-press (Library of Chairs: Auxiliary History Sciences, Vol. 1 / Bibliotheca Cathedrae: Scientiae auxiliares historiae, vol. I.), 2018 (*in preparation for printing*); University Of Zagreb Faculty of Philosophy Archives (Student File:* Brajković/Hühn, Vlasta*); Croatian History Museum, Zagreb (personal File:* Brajković, Vlasta*).* ▪

Zahvaljujemo na ovom mjestu na velikoj pomoći pri pisanju ovog leksikonskoga članka ravnateljici Hrvatskog povijesnog muzeja prof. Mateji Brstilo Rešetar.

We would like to extend our gratitude to the HPM's director, Matea Brstilo Rešetar, for significant help in the preparation of this lexicographic entry.

Matija Horvat

Bitka na Krbavskom polju 9. rujna 1493.

U bitci na Krbavskom polju snage Hrvatskog kraljevstva predvođene banom **Emerikom** (Mirko) **Derenčinom** (mađarski *Imre Derencsényi*) doživjele su strahoviti poraz od strane osmanlijskih akindžija pod zapovjedništvom bosanskog sandžak-bega **Jakub-paše**.[1] Premda postoji veliki broj izvora koji detaljno opisuju bitku, tek jedan mali broj može poslužiti kao izvor za veksilologiju. Osmanlijski izvori spominju zarobljene hrvatske zastave, ali ih ne opisuju, navodeći samo kako su zabijene naopačke u zemlju, u skladu s tadašnjim osmanlijskim običajem.[2]

U svojem djelu *Historia Turcescha (1300–1514)*, kojega je počeo pisati oko 1509., mletački službenik **Donado da Lezze** detaljno opisuje Krbavsku bitku, služeći se nama nepoznatim suvremenim izvještajem iz Hrvatske,[3] i spominje dva crna stijega (snage 400 ljudi) kneza **Karla Kurjakovića**, koji su se borili u središtu pod zapovjedništvom **Ivana IX. Frankopana Cetinskog**.[4] Dvije crne zastave konjanika kneza Karla

Leonhard Beck: *Bitka Hrvata*, oko 1515.
Leonhard Beck: Battle of Croats*, ca. 1515.*
(The British Museum digital collection)

Kurjakovića spominje i kasniji španjolski povjesničar, **Antonio de Herrera y Tordesillas** (1549. – 1625/6.).[5] Oblik tih crnih zastava nije nam poznat, ali imajući u vidu kako se na prijelazu iz 15. u 16. st., prema grafičkim izvorima, konjaničke zastave Hrvata i Mađara prikazuju gotovo uvijek kao raskoljene (o čemu će više biti rečeno drugi put), isto možemo zaključiti i za zastave konjanika obitelji Kurjaković.

Najpoznatiji grafički izvor svakako je *Bitka Hrvata*, drvorez **Leonharda Becka**,[6] datiran u oko 1515., izrađen za djelo *Weisskunig* cara **Maksimilijana**.[7] Drvorez prikazuje borbu između Osmanlija i hrvatskih lakih konjanika, gdje hrvatski konjanici koriste penone, malene konjaničke zastave trokutastog oblika. Zastavice su prikazane prazne, tj. jednobojne. Identične penone koriste i laki hrvatsko-ugarski konjanici i vitezovi na prikazu Mohačke bitke.[8]

Battle of Krbava Field 9 September 1493

*In the Battle of Krbava Field the forces of the Kingdom of Croatia, led by Ban **Emerik Derenčin** (Hungarian:* Imre Derencsényi*, Croatian:* Mirko Derenčin*), suffered a tremendous defeat by the Ottoman light cavalry (*akıncı*), led by the Sanjak-bey of Bosnia, **Yakup Pasha**.[1] Although a number of sources describe the battle itself in much detail, only a fraction may be used as vexillological sources. The Ottoman sources mention captured Croatian flags, but provide no descriptions, recounting only that there were stuck upside down in the ground, in accordance with the Ottoman custom.[2]*

In his work Historia Turcescha (1300–1514)*, which he started writing around 1509, the Venetian official **Donaldo da Lezze** provides a detailed description of the Battle of Krbava Field, using an unknown contemporary source from Croatia,[3] and he mentions two black banners (counting 400 troops) of Count **Karl Kujaković**, fighting in the center under the command of **John IX Frankopan***

Bitka na Krbavskom polju, grafika prema kenotafu cara Maksimilijana.
Battle of Krbava field, after the Maxilimian's cenotaph.
(Taphographia principum austriae)

***of Cetin**.[4] The two black flags of Count Karlo Kurjaković's cavalry are also mentioned by the later Spanish historian **Antonio de Herrera y Tordesillas** (1549–1625/6).[5] The shape of these flags is unknown, but considering that at the turn of the 16th century, based on graphic sources, the cavalry standards of Croats and Hungarians were shown consistently as swallow-tailed (more on this in the next issues), we may conclude that the Kurjaković family's cavalry flags would follow suit.*

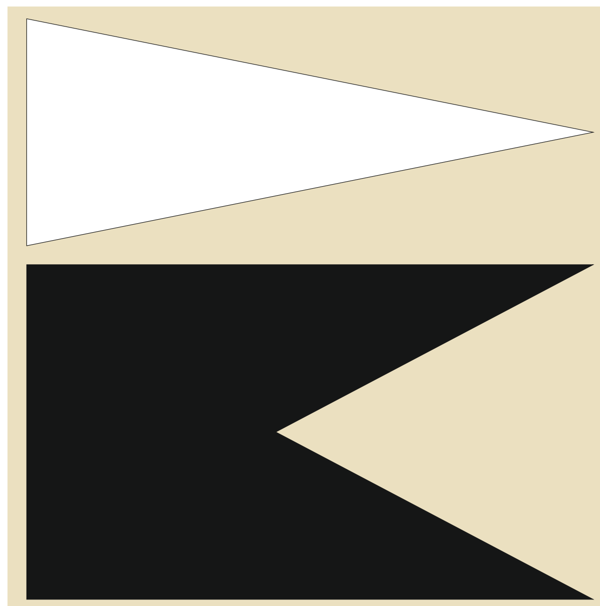
The best-known graphic source is certainly the Battle of Croats*, a woodcut by **Leonhard Beck**,[6] dated ca. 1515, prepared for the work* Weisskunig *of the Emperor **Maximilian**.[7] The woodcut depicts the clash of Ottoman and Croatian light cavalry, in which the Croatian horsemen use pennons, small cavalry triangular flags. These were shown empty, i.e. monocolored. The same pennons were used by the Croatian-Hungarian light cavalry*

Krbavska bitka je prikazana i na jednom od 24 kamena reljefa kenotafa cara Maksimilijana u *Dvorskoj crkvi* u **Innsbrucku**,[9] gdje je hrvatska vojska prikazana kao vitezovi - konjanici. Vitezovi nose tri zastave, jednu uz drugu, koje djelomično zaklanjanju jedna drugu. Prva, odnosno prednja, zastava u potpunosti je vidljiva i radi se o raskoljenoj zastavi sa dvoglavim carskim orlom koji na prsima nosi Maksimilijanov grb – sjedinjeni grb Austrije i Burgundije. Polje zastave, oko orla, posuto je plamenim jezičcima. Druga zastava sadrži tzv. burgundski križ – dvije okresane grane ukrštene u oblik Andrijinog križa,[10] a između svakog kraka nalazi se po jedno kresivo i dva veća plamena jezika, simboli *Reda zlatnog runa*. Treća zastava sastoji se od triju položenih greda, što je grb Austrije. Posljednje dvije zastave nisu vidljive u cijelosti, ali može se zaključiti da su bile raskoljene kao i stijeg sa carskim orlom. Reljef nije obojen, ali boje tih zastava neće biti teško otkriti s obzirom da se radi o naširoko poznatim zastavama. Tako je carska zastava nesumnjivo bila zlatne boje sa crnim orlom i crvenim plamenima, austrijska crveno-bijelo-crvena, a burgundska je mogla biti u bojama u kojima se najčešće pojavljivala: bijela sa crvenim križem.

Međutim, pravo pitanje je odakle te zastave medu hrvatskim četama u Krbavskoj bitci i radi li se o autentičnome prikazu? Na samome natpisu iznad prikaza bitke stoji kako su Osmanlije istjerane iz Hrvatske i Slavonije pod Maksimilijanovim vodstvom,[11] što podrazumijeva kako su prikazani konjanici bili u Maksimilijanovoj službi. Maksimilijan je 1490. godine ratovao s **Vladislavom Jagelovićem** oko ugarsko-hrvatskog prijestolja, a među njegovim pristašama nalazio se spomenuti Ivan Frankopan Cetinski. Rat je završen mirom u **Požunu** 1491., kojim Vladislavu II. ostaje prijestolje, Maksimilijanovi pristaše su pomilovani, a sam Maksimilijan osigurava nasljedno pravo na hrvatsko-ugarskom prijestolju svojoj obitelji te uzima naslov kralja Ugarske

Alexander Colin: Kamen reljef br. 9, kenotaf cara Maksimilijana, Hofkirche, Innsbruck, oko 1572.
Alexander Colin: Stone relief nr. 9, Emperor Maximilian Cenotaph, Hofkirche, Innsbruck, ca. 1572.
(Wikimedia Commons)

Rekonstrukcije zastava iz bitke na Krbavskom polju: konjanički penon s Beckovog drvoreza (gore); crne zastave konjanika kneza Karla Kurjakovića (dolje).
Flag reconstructions from the Battle of Krbava field: cavalry pennon from Beck's woodcut (top); black flags of Count Kurjaković (bottom).
(Drawings ŽH)

and knights depicted in the Battle of Mohács.[8]

The Battle of Krbava Field is also depicted on one of the 24 stone reliefs of the Emperor Maximilian cenotaph in the Court Church *in* ***Innsbruck***,[9] *where the Croatian army is shown as knights-riders. The knights carry three flags, next to each other, one partially covering the other. The first flag, the foremost, is clearly visible, and it is swallow-tailed with a double-headed imperial eagle bearing on its chest his coat of arms – per fess Austria and Burgundy. The flag's field, around the eagle, is semee of fiery tongues. The second flag includes the so-called cross of Burgundy – two roughly-pruned branches crossed in the form of a saltire (St. Andrew's cross),*[10] *and between the branches a fire-iron and two larger fiery tongues, symbols of the* Order of Golden Fleece. *The third flag consists of three lengthwise bars, the arms of Austria. The final two flags are partially visible, but it is easily concluded that these are also swallow-tailed, as the banner with the eagle. The relief is not colored, but the colors of these flags would not be difficult to figure out, since the flags are widely known. Thus the imperial flag was undoubtedly golden with the black eagle and red flames, the Austrian flag red-white-red, and the Burgundy flag could have been in its most frequently appearing combination: white with the red saltire.*

However, the real questions are why do these flags appear among the Croatian companies in the Battle of Krbava Field, and is this depiction authentic? The inscription over the depiction states that the Ottomans were flushed out of Croatia and Slavonia under Maximilian's leadership,[11] *suggesting that the riders were in his service. In 1490 Maximilian was fighting* ***Vladislaus Jagiellon*** *for the Hungarian-Croatian throne, and among his followers was John IX Frankopan of Cetin. The war ended with the Peace of* ***Pressburg*** *in 1491, when Vladislaus II retained the throne, Maximilian's followers were granted pardon, while Maximilian secured the right to bequeath the Croatian-Hungarian throne to his family and to take the title of*

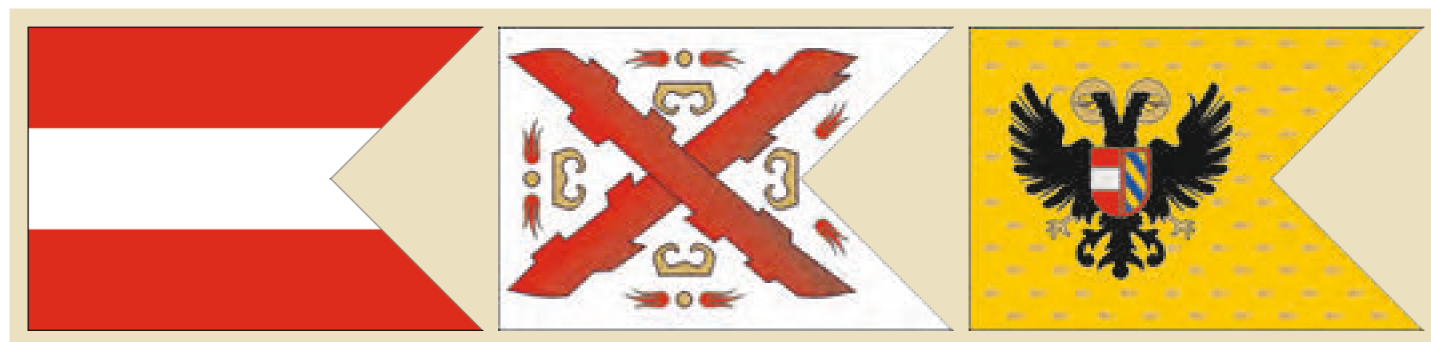

i Hrvatske. Nije nemoguće da su Ivan Frankopan ili netko drugi od pristaša Habsburgovaca istaknuli te zastave u borbi 1493.,[12] pogotovo ako se uzme u obzir neslaganje, pa čak i verbalni sukob oko vođenja same bitke između Derenčina i Ivana Frankopana.[13] Je li knez Ivan podignuo te zastave kao dodatnu uvredu banu Derenčinu, predstavniku kraljevske vlasti u Hrvatskoj? Osim Ivana Cetinskog, poznato je i da je **Bernardin Frankopan**, zapovjednik hrvatskog lijevog krila, u ranije doba ratovao kao najamnik za Habsburgovce,[14] pa su prikazane zastave mogle pripadati i njegovome banderiju.

Premda korištenje habsburških zastava od strane Hrvata u Krbavskoj bitci ostaje u domeni nagađanja, prikaz bitke na kenotafu ne smije se u potpunosti odbaciti kao izvor za hrvatsku veksilologiju upravo zbog određenog broja hrvatskih plemića koji su bili u službi Maksimilijana i Ferdinanda Habsburškog, te onih – ponajviše Frankopana,[15] koji su bili općenito vezani raznim službama za obitelj Habsburg, a mnogi od njih i kao plaćenici habsburške kuće u vlastitome kraljevstvu,[16] zbog čega su morali isticati zastave Habsburgovaca na bojnome polju. ◄

*King of Hungary and Croatia. Thus it is not unthinkable that John, or another of Maximilian's followers, raised these flags in the battle of 1493,[12] especially considering the disagreement and even verbal conflict between Derenčin and John Fankopan about the course of the battle.[13] Did John raise these flags as an added insult to Ban Derenčin, representing the royal rule in Croatia? Besides John, it is known that **Bernardin Frankopan**, commander of the Croatian left wing, previously fought as mercenary for the Habsburgs,[14] so the flags depicted may have been of his banderium, as well.*

Although the use of the Habsburg flags by Croats in the Battle of Krbava Field remains somewhat within the realm of speculation, the depiction on the cenotaph may not entirely be dismissed as a source for Croatian vexillology because of the number of Croatian noblemen that had been in service to Maximilian and Ferdinand Habsburg, as well as those – mostly the Frankopans[15] – who were generally linked with various offices to the Habsburg family, many of them as mercenaries for the house of Habsburg in their own kingdom,[16] and thus had to fly the Habsburg flags in battlefields. ◄

Rekonstrukcije zastava hrvatskih postrojbi iz prikaza bitke na Krbavskom polju s kenotafa cara Maksimilijana.
Reconstructions of flags from the Battle of Krbava Field as depicted at the Emperor Maximilian cenotaph.
(Drawings ŽH)

1 Za detaljan prikaz bitke i događaja koji su joj prethodili vidi | *For detailed presentation of the Battle and events preceding it see* | **Anđelko Mijatović**, *Bitka na Krbavskom polju 1493. godine*, Školska knjiga, Zagreb, 2005.

2 "Na ovaj način njihovi (kovarni [*sic! sc.* kvarni?]) planovi bili su obraćeni protiv njih samih, a njihovi stjegovi bili su naopako pozabadani u zemlju." | *"Thus their (miserable) plans were turned against themselves, and their banners were stuck upside-down in the ground."* | *Svjedočanstvo osmanlijskog povjesničara Sad-ud-Dina o boju na Krbavskom polju 1493. godine*, Mijatović, *Ibid.*: 129.

3 **Ferdo Šišić**, Rukovet spomenika o hercegu Ivanišu Korvinu i o borbama Hrvata s Turcima (1473-1496), *Starine JAZU*, Vol. 38 (1937) pp. 157-336: 294.

4 *"... Signor conte Giovanni da Citino con tutte le gente Crovatte che si trovavano, prima due bandiere negre No. 400, che furono del questo conte Carlo..."*, Šišić, *Ibid.*: 293.

5 **Krešimir Kužić**, Bitka Hrvata – bitka na Krbavskom polju 1493. godine, *Historijski zbornik*, Vol. 67 No.1 (2014), pp. 11 – 63: 18.

6 Kužić, *Ibid.*: 51.

7 Sam drvorez je naširoko objavljivan u djelima koji se hrvatskom poviješću, npr. | *The woodcut is widely published in various history works, e.g.* | Mijatović, *Ibid.*: 29 i Kužić, *Ibid.*: 62. | Drvorez je dostupan i na web-stranici Britanskog muzeja, vidi | *The woodcut is available also at the British Museum web site, see* | http://www.britishmuseum.org/research/collection_online/collection_object_details.aspx?objectId=1426078&partId=1&people=22065&peoA=22065-1-2&page=1 i https://en.wikipedia.org/wiki/File:Battle_of_Krbava_Field.jpg.

8 **Matija Horvat**, Hrvatske zastave iz Mohačke bitke 1526. godine, *GiZ* 18, pp. 5 – 9.

9 **Juraj Lokmer**, Europska sastavnica hrvatske obrane od Turaka: Druzba svetoga Mauricija u opisu Krbavske bitke popa Martinca, *Croatica Christiana periodica*, Vol. 28 No. 54 (2004.), pp. 19 – 28: 25.

10 Heraldički simbol burgundske grane obitelji Valois, kojega su kasnije preuzeli Habsburgovci. | *The heraldic emblem of the Burgundy branch of the Valois family, afterwards inherited by the Habsburgs.*

11 Lokmer, *Ibid.*: 25.

12 Mjesecima prije bitke vodio se rat između knezova Frankopana i banske vojske pod vodstvom dvojice banova, Emerika Derenčina i Ivana Bota od Bajne, oko Senja i ostalih bivših frankopanskih posjeda u Primorju, koje im je oduzeo kralj Matija Korvin. | *In the months before the Battle, a war was fought between the counts of Frankopan and the Ban's army, led by the two Bans, Emerik Derenčin and John Both de Bajna (Croatian:* Ivan Bot od Bajne*, Hungarian:* bajnai Both János*), considering Senj and other former fiefs of Frankopans in the littoral, that were taken from them by King Matias Corvin.* | Mijatović, *Ibid.*: 45.

13 Mijatović, *Ibid.*: 121.

14 **Janez Mlinar**, Tipologija prekograničnih odnosa u kasnom srednjem vijeku. Primjer knezova Frankapana, *Historijski zbornik*, Vol. 62 No. 1 (2011.), pp. 29 – 45: 40.

15 Mlinar, *Ibid.* : 36 – 44.

16 Tako su, uoči Mohačke bitke, Ivan Karlović, Stjepan Blagajski. Vuk i Juraj Frankopan zahtijevali od Ferdinanda, kao njegovi plaćenici, da financira njihove čete koje bi se pridružile vojsci kralja Ludovika II. Jagelovića. Zahtjev je odbijen, a austrijski namjesnici pokušali su preko Nikole Jurišića uvesti Karla Blagajskog i Andriju Tuškanica u Ferdinandovu službu. Vidi | *Thus on the eve of the Battle of Mohács, as Ferdinand's mercenaries, Ivan Karlović, Stjepan Blagajski, Vuk and Juraj Frankopan, requested Ferdinand to finance their troops' joining King Luis II Jagiellon. That request was denied, and the Austrian deputies attempted through Nikola Jurišić to introduce Karl Blagajski and Andrija Tuškanic into Ferdinand's service. See* | **Matija Mesić**, *Hrvati na izmaku srednjega vijeka – izabrane rasprave*, Matica hrvatska, Slavonski Brod, 1996.: 404.

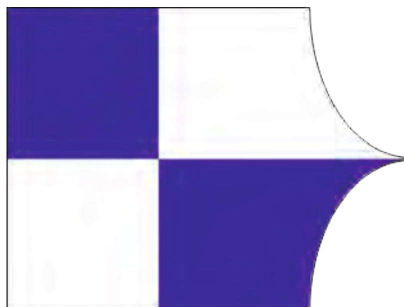
Tomislav Todorović

Plavo-bijela zastava: od Neretve do Dubrovnika i dalje…

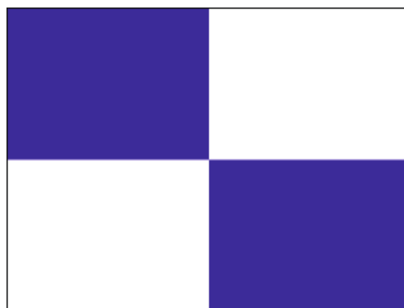
Otputovavši iz **Šibenika**, autor *Knjige poznavanja* stigao je u **Neretvu** (*Narent*, izvedeno od latinskog/talijanskog *Narenta*), zemlju nazvanu po istoimenoj rijeci, koja se prostirala sve do grada **Ulcinja** [1, 2]. Opis njene zastave – raščetvorena purpurno-bijela – dosljedno je prepisivan, ali je ispravno prikazan samo u *Rukopisu N* [1, 2]. U ostalim sačuvanim rukopisima, na tome su mjestu prikazani grbovi, od kojih jedino onaj iz *Rukopisa Z* sliči opisu: štit raščetvoren plavo i srebrno, na plavom četverokutnom polju koje podsjeća na zastavu, slično drugim prikazima grbova iz istog rukopisa [3]. Ovaj rukopis je značajan zato što je u njemu purpurna boja svuda bila zamijenjena plavom, što su kasnije kopirali i autori portolana. Kod nekih ilustracija, ovo je zaista predstavljalo ispravku ranijih pogreški, dok je u ostalim slučajevima to mogla biti i hiperkorekcija. Što je tu slučaj za Neretvu, nije sasvim jasno, budući da zastava i/ili grb koji su joj pripisani još uvijek nisu pouzdano identificirani. Od svih pretpostavki, najuvjerljivijom se čini ona koja plavo-bijelu kombinaciju boja smatra ispravnom i pripisuje je **Bosni**, kojom je u vrijeme nastanka *Knjige poznavanja* vladao ban **Stjepan II.**, s grbom: u plavom štitu srebrna kosa greda [4]. U prilog ovome govori i činjenica da je zemlja Neretva očigledno obuhvaćala dijelove **Dalmacije**, **Hercegovine** i **Crne Gore**, isto kao i srednjovjekovna Bosna.

Na ranim je portolanima plava i bijela/srebrna raščetvorena zastava bila postavljena kod ušća Neretve u Jadransko more, ispravno lociranog i imenovanog, iako sama rijeka nije bila ucrtana. Najstariji poznati prikaz je trenutno onaj sa mape **Angelina Dalorta** iz 1330., danas u *Knjižnici princa Corsinija* u **Firenci** [5, 6, 7]. Na njoj zastava završava šiljkom konkavnih rubova (sl. 1), isto kao i susjedna zastava Šibenika (usp. 2. dio, GiZ br. 22). Na mapi **Angelina Dulcerta** iz 1339. (*Nacionalna knjižnica Francuske*, **Pariz**) [6, 7, 8, 9, 10], zastava je pravokutnog oblika (sl. 2). U *Katalonskom atlasu* (oko 1375., *Nacionalna knjižnica Francuske*) [9, 11, 12], **Abraham Cresques** je prikazao kvadratnu zastavu, sa srebrnom bojom na mjestu bijele (sl. 3). Na slikama koje se mogu naći na Webu, često se vidi zastava sa zlatnom bojom umjesto srebrne; no te slike ne prikazuju originalni *Katalonski atlas*, nego njegovu reprodukciju iz 19. stoljeća, koja se čuva u *Britanskom muzeju* u **Londonu** [14, 15]. Na toj mapi, na mnogim zastavama je srebrna boja greškom zamijenjena zlatnom, ili obrnuto.

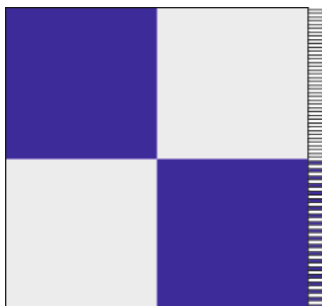
Na nepotpisanom portolanu s kraja 14. stoljeća koji potiče iz Cresquesove radionice, a čuva se u *Nacionalnoj knjižnici* u **Napulju**, prikazana je ista zastava kao na *Katalonskom atlasu* [7, 13], dok je na nepotpisanom portolanu iz istog izvora, danas u *Nacionalnoj knjižnici Francuske*, ovakva zastava prikazana zrcaljena, s lijeve strane jarbola ("lijevo koplje"), što se može interpretirati kao prikaz naličja zastave [7, 14]. Zastava je ponovo pravokutna na mapi **Guillema Solera** (oko 1385., *Nacionalna knjižnica Francuske*), a od Dulcertovog prikaza se razlikuje samo po nešto izduženijem obliku [7, 8, 16, 17]. Na mapi iz 1413.

1. Zastava Neretve. *Flag of Neretva.*
Angelino Dalorto, 1330.
Drawings TT & ŽH

2. Zastava Neretve. *Flag of Neretva.*
Angelino Dulcert, 1339.

3. Zastava Neretve. *Flag of Neretva.*
Abraham Cresques, ca. 1375.

Blue-White Flag: from the Neretva to Dubrovnik, and beyond...

After the author of the Book of Knowledge *had departed from* ***Šibenik****, he arrived in* ***Neretva*** *(*Narent*, derived from Latin/Italian* Narenta*), a country named after the river of the same name, which extended up to the city of* ***Ulcinj*** *[1, 2]. The description of its flag – quartered purple-white – was copied consistently, but illustrated correctly only in* Manuscript N *[1, 2]. In other extant manuscripts, the coats of arms were depicted in its place, only the one in* Manuscript Z *resembling the description: shield quartered blue and white, upon a blue quadrangular field which resembles a flag, similar to the other arms' depictions in the same manuscript [3]. This manuscript is important because the color purple was replaced with blue throughout, which was later copied by the authors of portolans. In some illustrations, this was indeed a correction of earlier errors, while it may have been an over-correction in other cases. Which is true for Neretva is not quite clear, because the flag and/or arms attributed to it are still not reliably identified. The most convincing of all assumptions seems to be that which considers the blue-white color combination correct and attributes it to* ***Bosnia****, which was ruled by Ban* ***Stephen II*** *when the* Book of Knowledge *was created, with the arms: azure a bend argent [4]. The fact that the country of Neretva obviously comprised parts of* ***Dalmatia****,* ***Herzegovina*** *and* ***Montenegro****, just like the medieval Bosnia, also speaks in favor of that.*

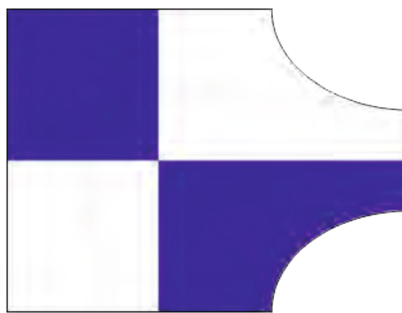
On early portolans, a flag quartered blue and white/silver was placed at the mouth of the Neretva into the Adriatic Sea, correctly located and named, although the river itself was not shown. The oldest known depiction is currently the one on the map of ***Angelino Dalorto*** *from 1330, now in the* Prince Corsini Library*,* ***Florence*** *[5, 6, 7]. Here, the flag ends in a point with concave edges (fig. 1), just like the neighboring flag of Šibenik (see Part 2, GiZ nr. 22). On the map of* ***Angelino Dulcert*** *from 1339 (*National Library of France*,* ***Paris****) [6, 7, 8, 9, 10], the flag is rectangular (fig. 2). On the* Catalan Atlas *(c. 1375;* National Library of France*) [9, 11, 12],* ***Abraham Cresques*** *depicted a square flag, with silver instead of white (fig. 3). On the images which can be found on the Web, a flag with gold instead of silver is frequently seen; it is important to know that such images do not appear in the original* Catalan Atlas*, but in a 19th-century reproduction which is held by the* British Museum*,* ***London*** *[14, 15]. On that map, silver is erroneously replaced with gold, or vice versa, on many flags.*

On the anonymous portolan from the end of 14th century, which originated from the Cresques workshop and is held by the National Library *in* ***Naples****, the same flag as on the* Catalan Atlas *[7, 13] is shown, while on the anonymous portolan from the same source, now in the* National Library of France*, the mirror image of such a flag is depicted, at the left-hand side of the staff ("sinister hoist"), which may be understood as the depiction of the flag's reverse [7, 14]. The flag is rectangular again on the map of* ***Guillem Soler*** *(c. 1385;* National Library of France*), differing from Dulcert's depiction only in a slightly more oblong*

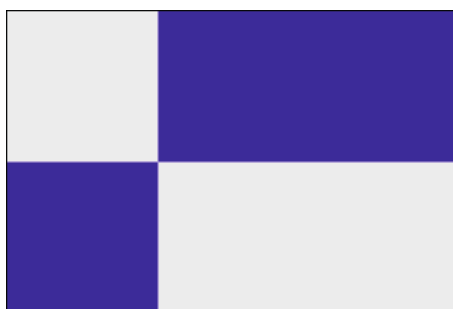

(*Nacionalna knjižnica Francuske*) [7, 8, 9, 18], **Mecià** (ili **Macià**) **de Viladestes** je također prikazao kvadratnu plavo-srebrnu zastavu s naličja, dok je na onoj iz 1423. (*Laurentijska knjižnica*, **Firenca**) [7, 9, 18] prikazao plavo-bijelu zastavu sa suženim završetkom konkavnih rubova (sl. 4), oblika tipičnog ne samo za njegove prikaze drugih zastava, već i za njihove prikaze na mapama Abrahama Cresquesa i njegovih suradnika (usp. 2. dio). **Battista Beccario** je 1426. (*Državna knjižnica Bavarske*, **München**) ponovo prikazao zastavu sa lijevim kopljem, ali i sa obrnutim bojama (gornje polje uz koplje srebrne boje) [7, 9, 19]; još jedna posebnost ovog prikaza je da su slobodni kantoni zastave znatno duži od kopljenih (sl. 5).

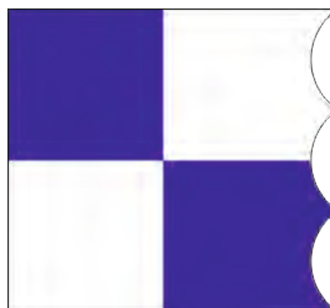
U 15. stoljeću, ova zastava se sve češće prikazuje kod **Dubrovnika** umjesto kod ušća Neretve (ime grada je ispisivano nekom od varijacija latinskog/talijanskog imena *Ragusa*). To se dogodilo ne samo zato što je Dubrovnik bio daleko značajnija lokacija, već i zato što je do tog vremena, veliki dio obale koji je navodno pripadao zemlji Neretvi došao pod vlast Dubrovačke Republike. Veliki dio tih teritorija je prethodno bio pod bosanskom vlašću, stoga se ovo premještanje može smatrati i kao još jedan dokaz da je navodna zastava Neretve u stvari pripadala Bosni. Zastavu je prvi premjestio **Pere Rosell** (*Petrus Roselli*) na portolanu iz 1425., koji je danas u zbirci *Knjižnice Sveučilišta Yale* [20, 21]. Dok je **Gabriel Vallseca** na mapi iz 1439. (*Pomorski muzej*, **Barcelona**) još uvijek prikazivao zastavu u blizini ušća Neretve [7, 9, 22], na mapi iz 1447. (*Nacionalna knjižnica Francuske*) ju je prikazao kod Dubrovnika, [8, 9, 22] a isto tako je prikazana i na nepotpisanoj mapi iz 1440. (*Središnja nacionalna knjižnica*, **Firenca**) koja mu se pripisuje [9, 22]. Oblik zastave varira: niz lučnih udubljenja duž slobodnog ruba (heraldički *urez*) iz 1439. (sl. 6), jednostavan pravokutni iz 1440. i suženi završetak konkavnih rubova iz 1447. I Rosell je prikazao zastavu u blizini Dubrovnika na mapi iz 1447. (*Knjižnica Guarnacciana*, **Volterra**) [7], dok je na nepotpisanoj mapi iz 15. stoljeća koja mu se pripisuje (zbirka *Knjižnice Sveučilišta Yale*) zastava precizno locirana [20]. Na mapi iz 1447. prikazao je sličnu zastavu kao Vallseca 1439., samo znatno izduženijeg oblika, dok na obje mape iz zbirke *Sveučilišta Yale* zastava ima oblik karakterističan i za druge na njima prikazane zastave: kompleksna kombinacija završetaka kakve su inače preferirali Cresques i Vallseca (sl. 7). Na mapi nepoznate godine izrade iz *Nacionalne knjižnice Francuske* [21, 23], ponovo je prikazana slična zastava kao 1447. (sl. 8), ali pomaknuta znatno južnije od Dubrovnika, blizu današnje granice između **Crne Gore** i **Albanije** – najbliže lokacije sa prepoznatljivim imenima su ušće rijeke **Drim** (ispisano kao *Lodrim*) i grad **Ulcinj** (ispisano kao *Dulcegno*, što je izvedeno od talijanskog *Dulcigno*). Međutim, na Rosellovoj mapi iz 1456. (*Knjižnica Newberry*, **Chicago**) [7, 21], zastava je ponovo kod Dubrovnika, a tu je prikazana i 1462. (*Nacionalna knjižnica Francuske*) [21, 24], kao i 1466. (*Knjižnica James Ford Bell Sveučilišta Minnesota*, **Minneapolis**) [7, 21, 25], pri čemu se jedino oblik zastave ponešto mijenjao: jednostavan pravokutnik 1456. i 1462. (na prvoj mapi, izduženiji nego na drugoj), a

4. Zastava Neretve. *Flag of Neretva.*
Mecià de Viladestes, 1423.

5. Zastava Neretve. *Flag of Neretva.*
Battista Beccario, 1426.

6. Zastava Neretve. *Flag of Neretva.*
Gabriel Vallseca, 1439

7. Zastava Dubrovnika. *Flag of Dubrovnik.*
Pere Rosell, 1425./1447.

*shape [7, 8, 16, 17]. On the map from 1413 (*National Library of France*) [7, 8, 9, 18], **Mecià** (or **Macià**) **de Viladestes** also depicted the reverse of the square blue-silver flag, while on the one from 1423 (*Biblioteca Laurenziana, ***Florence***) [7, 9, 18] he depicted the blue-white flag with a narrowed fly with concave edges (fig. 4), the shape typical not only of his depictions of other flags, but also of their depictions on the maps of Abraham Cresques and his collaborators (see Part 2). In 1426, **Battista Beccario** (*Bavarian State Library, ***Munich***) again depicted the flag with the sinister hoist, but with the reversed colors as well (top hoist field in silver color) [7, 9, 19]; another peculiarity of this depiction is that the fly cantons of the flag are much longer than the hoist ones (fig. 5).*

*In 15th century, this flag is increasingly depicted at **Dubrovnik** instead at the mouth of Neretva (the city name inscribed was some variation of the Latin/Italian name *Ragusa*). This occurred not only because Dubrovnik was a far more important location, but also because until that time, a large part of the coast which had allegedly belonged to the country of Neretva came under the rule of the Republic of Dubrovnik. A large part of those territories had previously been under Bosnian rule, so this relocating may be considered another proof that the alleged flag of Neretva was in fact that of Bosnia. The flag was first relocated by **Pere Rosell** (*Petrus Roselli*) on the portolan from 1425, which is now in the collection of the *Yale University Library* [20, 21]. While **Gabriel Vallseca** still placed the flag at the mouth of Neretva on his 1439 map (*Naval Museum, ***Barcelona***) [7, 9, 22], on his 1447 map (*National Library of France*), he depicted it at Dubrovnik [8, 9, 22], and it is also shown there on the anonymous map from 1440 (*Central National Library, ***Florence***) which is attributed to him [9, 22]. The flag shape varies: concave arcs along the fly edge (*"engrailed"*) in 1439 (fig. 6), a simple rectangle in 1440, and a narrowed fly with concave edges in 1447. Rosell also placed the flag near Dubrovnik on a map from 1447 (*Biblioteca Guarnacciana, ***Volterra***) [7], while on the anonymous map from 15th century attributed to him (*Yale University Library* collection), the flag is precisely located [20]. While on the map from 1447 he depicted the similar flag as did Vallseca in 1439, only with a considerably more oblong shape, on both maps in the *Yale University* collection the flag has a shape typical of the other flags depicted: a complex combination of endings which were otherwise preferred by Cresques and Vallseca (fig. 7). On the map with an unknown year of origin in the *National Library of France* [21, 23], a similar flag as in 1447 is shown (fig. 8), but placed considerably farther away from Dubrovnik, near the present border between **Montenegro** and **Albania** – the nearest locations with recognizable names are the mouth of the River **Drim** (inscribed as *Lodrim*) and the city of **Ulcinj** (inscribed as *Dulcegno*, which is derived from Italian *Dulcigno*). However, on*

trapezoidni završetak 1466. Dok su Rosell i Vallseca koristili bijelu boju, **Grazioso Benincasa** je 1473. upotrijebio srebrnu, koja je danas potamnjela to tamnosive (mapa u knjižnici *Sveučilišta u Bologni*) [9]. Na njegovoj zastavi (sl. 9), prvo polje je srebrno, a završetak je u obliku vrlo dugog lastinog repa, oblik koji se na portolanima rijetko sreće iako je, sudeći po drugim izvorima, bio često korišten u srednjem vijeku.

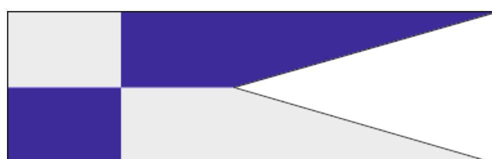
Do početka 16. stoljeća, ova zastava je već bila utvrđeni simbol Dubrovnika na portolanskim kartama. Tako je **Judah ibn Zara** (*Jehuda Abenzara*) na svom portolanu iz 1505. (*Knjižnica Sveučilišta Yale*) prikazao bijelo-plavu zastavu sa tri neobična „repa“ na slobodnom kraju, od kojih dva izgledaju kao „listovi“ kakvi se tipično nalaze povrh obruča kruna, dok onaj između njih liči na dugačku, vijugavu kićanku (sl. 10); ovaj oblik zastave je jedinstven za ovu mapu, gdje je upotrijebljen za sve prikazane zastave [20, 26]. **Pietro Russo** 1508. je prikazao plavo-bijeli gonfanon (sl. 11) [7, 26], što je oblik kakav je koristio i za druge zastave na istoj mapi (*Pomorski muzej*, **Barcelona**). Na mapi koju je **Salvat de Pilestrina** izradio 1511. (*Nacionalna knjižnica Francuske*), Dubrovnik označava srebrno-plava kvadratna zastava [9, 27].

U ranom 16. stoljeću, međutim, kartografi su počeli da Dubrovnik označavaju i drugim zastavama, koje su ponekad imale nešto zajedničko sa bivšom zastavom Neretve, a ponekad ne. Ipak, plava i bijela/srebrna raščetvorena zastava je ostala u upotrebi, iako se rjeđe koristila. **Giacomo Russo** (*Jacobus Russus*) je 1550. (mapa u *Britanskoj knjižnici*, **London**) prikazao plavo-bijelu pravokutnu zastavu [26]. Isto je učinio i **Bartomeu Olives** na mapi iz 1559. (*Knjižnica Bodleana Sveučilišta u Oxfordu*), gde se zastava vijori nad gradom koji nedvosmisleno predstavlja Dubrovnik, sa prepoznatljivim prikazom luke [26, 28]. **Jaume Oliva** je 1563. (mapa u zbirci *Knjižnice Sveučilišta Yale*) postavio zastavu iznad grada prikazanog bez luke i lociranog tako da se ne može jasno odrediti predstavlja li Neretvu ili Dubrovnik [20]; ipak, čini se vjerojatnije da je ovo drugo u pitanju, pošto je do tog vremena Neretva odavno predstavljala samo naziv ispisan na mapi. Tu je zastava pravokutna, raščetvorena srebrno-plavo, pri čemu je prva boja potamnjela gotovo do crne, a druga je izblijedjela gotovo do svijetlosive, a na većem dijelu površine se više čak i ne nazire.

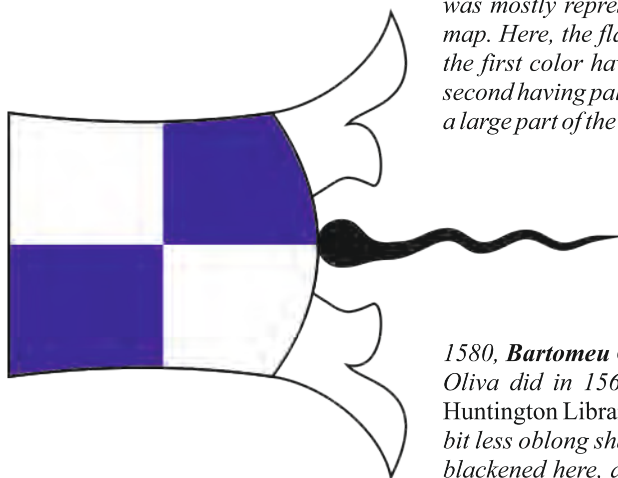
Na portolanu koji je **Mateo Prunes** završio 1578. (*Museo Correr*, **Venecija**), bijelo-plava se pravokutna zastava opet vijori iznad prepoznatljivo prikazanog Dubrovnika – štoviše, kao jedina zastava prikazana na istočnoj obali Jadrana [29]. **Bartomeu Olives** je 1580. prikazao sličnu zastavu kao **Jaume Oliva** 1563. (mapa u zbirci *Knjižnice Henry E. Huntington Kalifornijskog sveučilišta*), samo nešto manje izduženog oblika, ali je srebrna boja i ovdje gotovo pocrnjela, a plava izblijedjela gotovo do svijetlosive, mada se ovdje zadržala na najvećem dijelu površine [30]. Ovo je ujedno bilo i posljednje prikazivanje ove zastave na portolanskim kartama: iako je

8. Zastava Ulcinja (?). *Flag of Ulcinj (?).*
Pere Rosell, 15. st. *15th c.*

9. Zastava Dubrovnika. *Flag of Dubrovnik.*
Grazioso Benincasa, 1473.

10. Zastava Dubrovnika. *Flag of Dubrovnik.*
Jehuda Abenzara, 1505.

*Rosell's map 1456 (*Newberry Library*, **Chicago**) [7, 21], the flag is at Dubrovnik again, and it was also shown there in 1462 (*National Library of France*) [21, 24], as well as in 1466 (*James Ford Bell Library*, University of Minnesota, **Minneapolis**) [7, 21, 25], only with the flag shape having been changed somewhat: a simple rectangle in 1456 and 1462 (on the first map, more oblong than on the second one) and a trapezoidal ending in 1466. While Rosell and Vallseca used white, **Grazioso Benincasa** [9] used silver in 1473, which is now darkened to dark gray (map in the* Bologna University Library*). On his flag (fig. 9), the first field is silver, and the ending is a very long swallow-tail, a shape rarely seen in the portolans although it was, judging by the other sources, frequently used in the Middle Ages.*

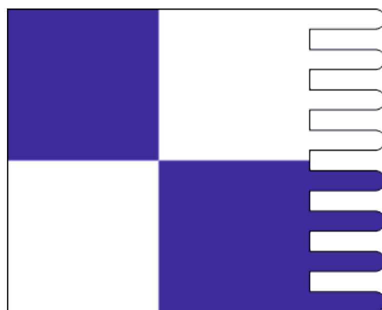
*By the beginning of 16th century, this flag was already an established symbol of Dubrovnik on the portolan charts. In his portolan from 1505 (*Yale University Library*), **Judah ibn Zara** (*Jehuda Abenzara*) thus depicted the white-blue flag with three unusual "tails" at the fly end, two of which look like the "leaves" typically found atop the circlets of the crowns, while the one between them looks like a long, winding tassel (fig. 10); this flag shape is unique to this map, where it was used for all flags depicted [20, 26]. In 1508, **Pietro Russo** [7, 26] depicted a blue-white gonfannon (fig. 11), the shape which was also used for the other flags on the same map (*Naval Museum, **Barcelona***). On the map made by **Salvat de Pilestrina** in 1511 (*National Library of France*), Dubrovnik is marked by a silver-blue square flag [9, 27].*

*In the early 16th century, though, cartographers began to mark Dubrovnik with the other flags as well, which sometimes did have something in common with the former flag of Neretva, and sometimes did not. Still the blue and white/silver quartered flag remained in use, although used less frequently. **Giacomo Russo** (*Jacobus Russus*) depicted blue-silver rectangular flag in 1550 (map in* British Library, **London**) *[26]. **Bartomeu Olives** did the same on a 1559 map (*Bodleian Library, ***Oxford***), where the flag is flown over the city which undoubtedly represents Dubrovnik, with a recognizable depiction of the port [26, 28]. In 1563, **Jaume Oliva** (map in the collection of the* Yale University Library*) placed the flag over the city depicted without the port and located in such way that in cannot be clearly determined whether it represents Neretva or Dubrovnik [20]; still the second is more likely, because by that time Neretva was mostly represented by just a name inscribed on the map. Here, the flag is rectangular, quartered silver-blue, the first color having darkened to almost black, and the second having paled to almost light gray, even invisible on a large part of the surface.*

*On the portolan which **Mateo Prunes** completed in 1578 (*Museo Correr, ***Venice***), a white-blue rectangular flag again flies over a recognizably depicted Dubrovnik – moreover, it is the only flag shown on the eastern Adriatic coast [29]. In 1580, **Bartomeu Olives** depicted a similar flag as Jaume Oliva did in 1563 (map in the collection of* Henry E. Huntington Library, University of California*), only with a bit less oblong shape, but the silver color has also almost blackened here, and the blue paled to almost light gray, although it has remained on most of the surface [30]. This was also the final*

Dubrovnik i dalje bio označavan zastavama, one su imale različite nacrte.[9, 26] Ako je ovaj nacrt ikad bio korišten u stvarnosti, do tog vremena je svakako napušten, pošto je Bosna, koja ga je možda koristila (v. naprijed), pala pod osmansku vlast 1463., tako da je veza između njene zastave i područja koje je ona označavala postepeno pala u zaborav. Međutim, Dubrovnik je ostao jedan od najznačajnijih gradova jadranskog priobalja, tako da su kartografi i dalje uvažavali tu činjenicu. O drugim zastavama koje su mu pripisivali, bit će više riječi u posebnom poglavlju.

11. Zastava Dubrovnika. *Flag of Durovnik.* Pietro Russo, 1508.

depiction of this flag on the portolan charts: although Dubrovnik was still being marked with the flags, they had different designs for it [9, 26]. If this design were ever used in real life, it was certainly abandoned by that time, because Bosnia, which may have used it (see above), had fallen under Ottoman rule in 1463, so the connection between its flag and the region marked with it has gradually been forgotten. However, Dubrovnik remained one of the most important cities of the Adriatic coast, so the cartographers were still showing that. More will be said about the other flags attributed to Dubrovnik in a separate chapter.

Bartomeu Olives: Portolan chart of the central and western Mediterranean and part of the Atlantic (detail), Digital Bodleian [28]

[1] *Book of the Knowledge of all the Kingdoms, Lands, and Lordships that are in the World, and the Arms and Devices of each Land and Lordship, or of the Kings and Lords who possess them*; London: Hakluyt Society, 1912.

[2] *Viajes medievales, Tomo I*, Madrid: Fundación José Antonio de Castro, 2005, pp. 347-404.

[3] Munich DigitiZation Center website – Digital copy of *El libro del conoscimiento de todos los reinos*, Manuscript Z, http://daten.digitalesammlungen.de/~db/0009/bsb00091708/images/index.html

[4] Solovjev, Aleksandar: *Prinosi za bosansku i ilirsku heraldiku. Istorija srpskog grba i drugi heraldički radovi*, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu: Dosije; Bograd, 2000.

[5] *Map of Angelino Dalorto*, Web site of National Library of Australia, http://nla.gov.au/nla.obj-233481045/view

[6] *Map(s) of Angelino Dulcert*, Wikimedia Commons, https://commons.wikimedia.org/wiki/Category:Map_of_Angelino_Dulcert

[7] *Portulanos blog - Siglos XIV y XV*, http://butronmaker.blogspot.com/2008/02/siglos-xiv-y-xv.html

[8] Wigal, Donald: *Historic Maritime Maps (Used for Historic Exploration) 1290-1699*, New York: Parkstone Press, 2000.

[9] *Fundació d'Estudis Històrics de Catalunya*, http://www.histocat.cat/index.html?msgOrigen=7&msgValor=10&Familia=FA008&Subfamilia=SF061

[10] *Map of Angelino Dulcert*, Gallica digital library, http://gallica.bnf.fr/ark:/12148/btv1b52503220z/

[11] *Catalan Atlas*, Wikimedia Commons, https://commons.wikimedia.org/wiki/Category:Catalan_Atlas

[12] *Catalan Atlas*, Gallica digital library, http://gallica.bnf.fr/ark:/12148/btv1b55002481n/

[13] *Maps from the Cresques workshop*, Wikimedia Commons, https://commons.wikimedia.org/wiki/Category:Maps_of_Cresques_family

[14] *Catalan Atlas reproduction*, Wikimmedia Commons, https://commons.wikimedia.org/wiki/Category:Catalan_Atlas_reproduction

[15] *Istorija otkrića i istraživanja, vol. I: Početak istraživanja*, Mladinska knjiga, Ljubljana, 1979. Original title: *A History of Discovery and Exploration, vol. I: The Search Begins*, Aldus Books Limited, London, 1973.

[16] *Map of Guillem Soler*, Gallica digital library, http://gallica.bnf.fr/ark:/12148/btv1b530648817?rk=21459;2

[17] *Map of Guillem Soler*, Wikimedia Commons, https://commons.wikimedia.org/wiki/Category:Maps_by_Guillem_Soler

[18] *Maps of Mecia de Viladestes*, Wikimedia Commons, https://commons.wikimedia.org/wiki/Category:Mecia_de_Viladestes

[19] *Map of Battista Beccario*, Wikimedia Commons, https://commons.wikimedia.org/wiki/Category:Battista_Beccario

[20] *Yale University Library Web site*, http://brbl-dl.library.yale.edu/vufind/Search/Results?lookfor=Portolan%20Charts&type=tag

[21] *Maps of Petrus Roselli*, Wikimedia Commons, https://commons.wikimedia.org/wiki/Category:Petrus_Roselli

[22] *Maps of Gabriel Vallseca*, Wikimedia Commons, https://commons.wikimedia.org/wiki/Category:Gabriel_de_Vallseca

[23] *Map of Petrus Roselli (15th century)*, Gallica digital library, http://gallica.bnf.fr/ark:/12148/btv1b5906261w?rk=64378;0

[24] *Map of Petrus Roselli (1462)*, Gallica digital library, http://gallica.bnf.fr/ark:/12148/btv1b53064888c?rk=85837;2

[25] *The 1466 Portolan Chart*, James Ford Bell Library, University on Minnesota, Minneapolis, https://www.lib.umn.edu/apps/bell/map/PORTO/ROS/index66.html

[26] *Portulanos blog - Siglos XVI y XVII*, http://butronmaker.blogspot.rs/2008/09/siglos-xvi-y-xvii.html

[27] *Map of Salvat de Pilestrina from 1511*, Wikimmedia Commons, https://commons.wikimedia.org/wiki/Category:Salvat_de_Pilestrina

[28] *Map of Bartomeu Olives from 1559*, Digital Bodleian Web site, http://digital.bodleian.ox.ac.uk/inquire/p/d79c68a3-d33b-4952-962d-4ebfa1029790

[29] *La Senyera Reial*, Universitat de València, https://www.uv.es/catalan/la_senyera_reial3.htm

[30] *Map of Bartomeu Olives from 1580*, Cercle Català d'Història Web site, http://www.cch.cat/php/ls.php?fx=1vmmp01200

Nikša Kuščić

Plemićka obitelj Zuviteo / Zuveteo (Žuvetić) i njezini grbovi

The Noble Family of Zuviteo / Zuveteo (Žuvetić) and its Coats of Arms

Zuviteo starinom **Žuvetić** su jedna od najstarijih plemićkih obitelji otoka **Brača**. Prezime dolazi od romansko-hrvatskog prezimenskog oblika osobnog imena **Žuva**/**Žuvo** odnosno od imena **Ivan**.[1] Rodoslovlje ove bračke plemićke obitelji seže krajem 13. ili početkom 14. stoljeća i prvi poznati član ovog plemićkog roda je **Baloj** Žuvetić, te s njime počinje rodoslovlje ove znamenite obitelji. Žuvetići su porijeklom Hrvati koji su u doba humanizma promijenili prezime u Zuviteo ili **Zuveteo**, te se na taj način pokušali približiti mletačkom plemstvu. Tvrdnje nekih članova obitelji da su starinom iz **Bosne** na granici sa **Srbijom** gdje su se prezivali **Cvetić**, odakle su doselili na otok Brač jednostavno ne stoje. Ova priča je nastala krajem 19. stoljeća, jer je **Augustin** Zuviteo prijateljevao s **Jovanom Jovanovićem Zmajem**, srbijanskim pjesnikom i očito oduševljen njime, kao i jugoslavenstvom koje je u tom periodu bilo aktualno kao politička ideologija, pokušao prikazati svoju obitelj srpskih korijena. Razlog za to je natpis koji stoji u Pučišćima na kuli obitelji Žuvetić na kojoj piše ZVVETICH koji je on očito u zanosu želeći se smatrati jugoslavenom odnosno srbinom pročitao kao Cvetić umjesto Zuvetich (Žuvetić). Rodoslovlje obitelji, kako smo već prije naveli, ne bilježi nikakvo prezime Cvetić, već počinje s Balojem Žuvetićom, čija žena **Margarita** je podigla župnu crkvu svete Margarite u **Nerežišćima** na otoku Braču krajem 13. ili početkom 14. stoljeća. Sin Baloja je **Toma** Žuvetić, a njegov sin je **Mihovil** Žuvetić, kod kojeg stoji 1375. godina, a to je godina kad se Mihovil spominje među predstavnicima bračkih plemića koji su u stručnoj komisiji kod reforme bračkog statuta. Obitelj je pripadala izvornom bračkom plemstvu, odnosno praplemstvu i nalazi se u njegovom popisu iz 1657. godine,[2] kao i u Ciccarellijevom popisu bračkog plemstva iz 1802. godine zapisana kao **Zuvetei**.[3] Osim bračkog plemstva Žuvetići su imali i splitsko plemstvo kako to bilježi njihovo rodoslovlje.[4] Prvi koji je primljen u splitsko plemstvo je **Mate** Žuvetić 18.09.1413., a osim njega u splitsko plemstvo agregirani su još dva bračka plemića i to na isti dan 13.09.1413. godine **Mihovil Cranco**, te **Niža Petrulli** rodonačelnik **Nižetića** kojemu je Cranco bio skrbnik.

Zanimljivo da u svojoj knjizi **Mario Nepo Kuzmanić** *Splitski plemići i etnos* ne donosi ništa vezano za obitelji Žuvetić i Nižetić iako su pripadale plemstvu grada **Splita**, dok navodi kao bračke i

1. Grb obitelji Žuvetić kao brončani reljef sa zvona crkve Gospe na Batku u Pučišćima na otoku Braču koju je podigao Ciprijan Žuvetić.
The Žuvetić arms cast in bronze on the bell from the Church of Our Lady of Batak in Pučišća, on Brač, erected by Ciprijan Žuvetić.

***Zuviteo** (earlier **Žuvetić**), is one of the oldest noble families of the island of **Brač**. The surname derives from the Roman-Croatian surname form of the personal name **Žuva**/**Žuvo**, being a form of the name **John**.[1] The genealogy of this noble Brač family reaches back to the end of the 13th or the beginning of the 14th century and the first known member of the line is **Baloj** Žuvetić. The Žuvetićs were originally Croats, changing their name during the Renaissance humanist era to Zuviteo or **Zuveteo**, to try to bring themselves closer to the Venetian nobility. The claims by some family members that they originate in **Bosnia** on the border near **Serbia**, where they would have been surnamed **Cvetić**, and from which they would have moved to Brač, simply do not hold. The story appeared in the late 19th century, when Augustin Zuviteo pursued the friendship of **Jovan Jovanović Zmaj**, a major Serbian poet, with whom he was obviously fascinated. He had picked up the Yugoslav ideology blooming at the time, so he attempted to provide Serbian roots for his family. He based his legend on an inscription at the Žuvetić family tower in Pučišća, inscribed ZVVETICH, that he, in his Yugoslav (i.e. Serbian) fervor read as Cvetić, instead of Zuvetich (Žuvetić). The family genealogy, as already stated, notes no Cvetić surname, but begins with the aforementioned Baloj. Baloj's wife **Margarita** erected the parish church of St. Margaret in **Nerežišća** on the island of Brač in the end of the 13th or early 14th century. His son was **Toma** Žuvetić, and in turn his son was **Mihovil**, mentioned in 1375 among the Brač nobility's representatives on the expert commission tasked to reform the Brač statutes. The family belonged to the original Brač nobility (*Uradel*) and appeared on the list of 1657,[2] as well as in Ciccarelli's list of Brač nobility of 1802, where it was listed as **Zuvetei**.[3] Besides their Brač nobility, the Žuvetoićs also held Split nobility, as indicated in their genealogy.[4] The first one admitted to Split nobility was **Mate** Žuvetić on 18 September 1413; alongside him two more Brač noblemen were aggregated into the Split nobility on 13 September 1413, **Mihovil Cranco** and **Niža Petrull**, founder of the **Nižetić** family, to whom Cranco was a warden.*

*It is interesting, though, that **Mario Nepo Kuzmanić** in his* Nobility and Ethnos of Split *provides nothing regarding either Žuvetić or Nižetić families, even if they were members of the **Split** nobility. He only mentions the Cranco family, but also shows the*

splitske plemiće samo obitelj Cranco, ali ne i **Nadali**, te **Macolić** (Macalić) koji su također nedvojbeno bili splitski i brački plemići, Kuzmanić ih navodi samo kao splitske plemiće. Da su Žuvetići (Zuviteo, Zuveteo) bili i splitski plemići, dokaz tome je i knjiga *Kraljevstvo Bosne* koja je tiskana u **Mlecima** 1781. godine auktora **don Luke Vladimirovića**. Na stranici 64 u popisu splitskoga plemstva zapisana je obitelj Zuveteo. Ovo je još jedan dokaz da su Žuvetići pored bračkog uživali i plemstvo grada Splita.

Rodoslovlje Žuvetića bilježi i Matinog sina **Jakova** kao člana splitskog plemićkog vijeća 28.09.1427, te Matinog unuka **Ivana** bračkog i splitskog plemića 1449. i 1453. godine i praunuka **Ciprijana** Žuvetića koji je član splitskog plemićkog vijeća 24.04.1501. godine, a koji je umro 1502. godine. Ciprijanov sin **Juraj** bilježi se u vijeću grada Splita 1512. godine. Iz rodoslovlja je evidentno da su Žuvetići bili brački i splitski plemići sve do Jurja Žuvetića koji se navodi kao splitski plemić, dok njegova djeca i potomci gube splitsko plemstvo jer očito više ne dolaze na sjednice plemićkog vijeća.

U **Pučišćima** odakle su rodom bilježe se kao prva obitelj koja je sagradila obrambenu kulu koja se i danas nalazi u Pučišćima, njihov primjer slijedile su i druge pučiške obitelji kao što su **Bokanić**, **Aquila**, **Prodić**, **Mladinić** (Mladineo), **Pinešić**, **Iveljić** (Ivellio), **Davidović** itd. Kulu je sagradio brački i splitski plemić Ciprijan Žuvetić 1467. godine koji je ujedno o svom trošku dao sagraditi i crkvu *Gospe na Batku* prije 1442. godine nad kojom su Žuvetići imali juspatronat sve dok se nisu preselili u **Stari Grad** na **Hvaru**, a koja je bila posvećena *Mariji od Uzašašća*. Drugu crkvu *sv. Lucije* u Pučišćima 1563. godine sagradio je **Ivan Nikola** Žuvetić, a koja je bila pod juspatronatom **Jure** Žuvetića, auktora crkvenog prikazanja *Sud pokonji*. Jure Žuvetić je obnašao istaknute dužnosti kao što je prokurator crkve *sv. Jerolima* u Pučišćima, a 1592. godine je izaslanik bračkog plemstva kod generalnog providura **Almora Tiepola**. Rodio se oko 1556. godine, a umro je oko 1606. godine.[5]

Crkvene matične knjige Pučišća bilježe Žuvetiće od početka vođenja 1566. i kasnije kao Zuveteo i Zuvetei.[6] Godine 1612. do oko 1635. zapisani su kao **Zuveteus**. U matičnim crkvenim knjigama **Nerežišća** zapisani su 1656. i 1659. godine prigodom krštenja kao kumovi,[7] dok ih u maticama **Bola** nalazimo zapisane 1617. godine. Postirske crkvene knjige bilježe ih od 1700. do oko 1719. godine kao

2. Pečat s grbom notara Marina pl. Zuvitea. (dolje, detalj gore)
Seal with the arms of the notary Marin pl. Zuviteo. (bottom, detail top)

***Nadalis** and **Macolićs** (Macalićs), who were also undoubtedly members of both Brač and Split nobility, solely as Split nobility. The confirmation that the Žuvetićs (Zuviteo, Zuveteo) were also members of the Split nobility also comes from the book* Kingdom of Bosnia *printed in Venice in 1781 by Don **Luka Vladimirović**. On page 64, the list of the Split nobility includes the Zuveteo family. This is further evidence that they enjoyed dual nobility membership.*

*The Žuvetić genealogy notes further Mate's son **Jakov**, as a member of the Split nobility council on 28 September 1427, and Mate's grandson **Ivan**, as a nobleman of Brač and Split in 1449 and 1453, as well as Mate's great-grandson **Ciprijan**, as a member of the Split nobility council on 24 April 1501, who died in 1502. Ciprijan's son **Juraj** is recorded in the Split council in 1512. The genealogy makes it evident that here are both Brač and Split noblemen until Juraj, who is listed as a Split nobleman, while his children and descendants lost Split nobility, as they were not attending the nobility council sessions.*

*In **Pučišća**, where the family originated, they are recorded as the first family to erect a defensive tower, still standing there, and who were followed in that by the other families in the town, such as **Bokanić**, **Aquila**, **Prodić**, **Mladinić** (Mladineo), **Pinešić**, **Iveljić** (Ivellio), **Davidović**, etc. A tower was erected by the Brač and Split nobleman Ciprijan Žuvetić in 1467, who also erected before 1442 at his own expense the church of* Our Lady of Batak*, devoted to* Assumption of Mary*, over which the Žuvetićs held the* ius patronatus *until they moved to **Stari Grad** on the island of **Hvar**. The other church of* St. Lucia *in Pučišća was built by **Ivan Nikola** Žuvetić, was under the* ius patronatus *of **Jure** Žuvetić, the author of the miracle play* Final Judgment. *He held various offices, such as procurator of church of* St. Jerome *in Pučišća, and in 1592 as emissary of the Brač nobility to Venetian governor-general (*provveditore generale*) **Almoro Tiepola**. He was born around 1556 and died in 1606.*[5]

From their start in 1566 the church registries in Pučišća recorded the Žuvetićs and afterwards, Zuveteo and Zuvetei.[6] *In 1612 until around 1635 they are recorded as **Zuveteus**. They are found in the church registries of **Nerežišća** in 1656 and 1659, when they are witnesses to a baptism,*[7] *while they are also found in the registries of **Bol** in 1617. The church books in Postira record them in 1700 until 1719 as Zuveteo and Zuvetei,*[8] *while in the books of **Dol***

Zuveteo i Zuvetei,[8] dok ih u maticama **Dola** bilježimo od 1682. do oko 1701. godine.[9] Godine 1786. u Dolu je zabilježen župnik **Juraj** Zuvetei, a prezime se bilježi kao Zuvetei 1682., te 1780. godine kao Zuveteo, kad se ženi gospodin **Jakov**, sin pokojnog gospodina **Nikole Balojevića**, koji ženi gospođu **Korneliju**, kći pokojnog gospodina **Mihovila** Zuveteo.

Žuvetići se nalaze i u popisu gornjoselskih vlasnika pašnjaka 1589. godine. Obitelj je dala i nekoliko znamenitih članova kao što je 1397. godine **Matija** sin **Mihovila** Žuvetića, ambasador bračke komune. Zatim je poznat 1538. godine *sindik* (gradski odvjetnik) **Juraj**,[10] te 1579. godine rektor svećenik **Jerolim**. *Giusticier* (mjernik) za Pučišća 1674. godine je **Juraj** Zuveteo,[11] a iste godine u tajnom ili malom vijeću je zapisan **Augustin** Zuveteo. U tajnom ili malom vijeću 1725. godine nalazi se **Mihovil** Zuveteo.[12]

Iz ove obitelji potječe profesor **Augustin** Zuviteo učitelj i prosvjetni djelatnik, jugoslavenski orijentiran koji je odlikovan za svoj učiteljski rad jednim od najviših državnih odlikovanja **Kraljevine Jugoslavije**, *Orednom Svetog Save*.[13] On je bio prijatelj **Ivana Ujevića**, također učitelja, čiji sin **Tin**, hrvatski pjesnik je dobio ime po Augustinu Zuviteu. Isto tako poznat je i Augustinov sin **Miloš** Zuviteo, pukovnik Kraljevine Jugoslavije, a za vrijeme drugog svjetskog rata je pripadao četnicima, kao zapovjednik *Jugoslavenskog odreda*. Bio je oženjen ruskinjom, živio je jedno vrijeme u **Beogradu**, da bi se kasnije vratio u Split gdje je i umro šezdesetih godina dvadesetog stoljeća.

Prema popisu za dobivanje soli za mjesto Pučišća 1718. godine zabilježena je samo jedna plemićkaobitelj Žuvetić i to gospodin

they are recorded between 1682 and 1701.[9] *In 1786 in Dol there was a parish priest* ***Juraj*** *Zuvetei, and the surname is found in that form in 1682, and in 1780 as Zuveteo, when Master* ***Jakov****, son of the late Master* ***Nikola*** *Balojević, married Miss.* ***Kornelija****, daughter of the late Master* ***Mihovil*** *Zuveteo.*

The Žuvetićs are found in a list of pasture owners in ***Gornja Sela*** *in 1589. The family produced a number of notable members, such as* ***Matija*** *son of* ***Mihovil*** *Žuvetić in 1397, ambassador of the Brač community. One may mention* ***Juraj****, a* syndic *(communal official) in 1538,*[10] *and* rector priest ***Jerolim*** *in 1579. There was also* ***Juraj*** *Zuveteo, a* giusticier *(surveyer) for Pučišća in 1674,*[11] *and in that same year* ***Augustin*** *Zuveteo was recorded in the Secret (or Small) Council. In 1725 the Secret Council counted Mihovil Zuveteo as a member.*[12]

More recently, the family also produced professor ***Augustin*** *Zuviteo, a teacher and educator, who held Yugoslav orientation and was awarded for his teachings with the* Order of St. Sava*, one of the highest state orders of merit of the* ***Kingdom of Yugoslavia****.*[13] *He was a friend of* ***Ivan Ujević****, also a teacher, who was the father of* ***Tin****, a major Croatian poet, who was named for this father's friend. Augustin's son* ***Miloš*** *Zuviteo, colonel in the Royal Yugoslav Army, was commander of the* Yugoslav Detachment *during World War II. He married a Russian woman, and settled in* ***Belgrade*** *after the war. He eventually returned to Split and where he died in the 1960s.*

According to the salt distribution lists for Pučišća in 1718,

3. Pečat s grbom notara Mihovila pl. Zuvitea.
Seal with the arms of the notary public Mihovil pl. Zuviteo.

Augustin Zuveteo kao samac,[14] dok je iste godine u Postirima među plemstvom zabilježen sudac **Petar** Zuveteo sa četiri člana u obitelji. Popis iz 1773. godine bilježi u Pučišćima gospodu braću Zuveteo sa osam članova,[15] kao i 1793. godine,[16] dok ih u drugim mjestima na otoku Braču nema. U zadnjem službenom popisu plemstva na otoku Braču 1802. godine obitelj Zuveteo se ne bilježi,[17] što znači da je već odselila u Stari Grad na otok Hvar, gdje je nastavila živjeti. **Andrija Ciccarelli**, brački polihistor, u svom poznatom popisu plemstva iz 1802. bilježi ih kao Zuvetei, ali bez ikakvog znaka da je obitelj nestala (izumrla), jer je očito znao da su odselili u Stari Grad na Hvaru. Obitelj se ugasila 2015. godine smrću **Ljudmile pl. Zuveteo** udane **Šeparović**, koja je bila zadnji potomak ove nadasve stare i znamenite bračke plemićke obitelji.

Žuvetići ili Zuveteo (Zuviteo) kroz povijest su koristili više različitih grbova, kao simbola svoje obitelji. Stoga u ovom radu donosimo one koji su nam poznati. Prvi grb koji Žuvetići koriste je grb koji se nalazi na zvonu crkve *Gospe na Batku* u Pučišćima. U štitu je prikazan *pas uzdignutih šapa sa dugim ušima, kojemu se s desne strane nalazi stilizirani ljiljan*. Ovo je grb kojeg je koristio **Ciprijan Žuvetić** sredinom 15. stoljeća.

Drugi grb koji je obitelj vjerojatno koristila je grb javnog bilježnika ili notara **Marina Zuvitea**, jer je njegov potpis kod ovoga grba.[18] Jedini detalj ovoga grba koji je isti sa grbom Ciprijana Žuvetića je pas odnosno pseća glava u grbu. Je li ovo osobni grb Marina Zuvitea ili je to grb kojeg je obitelj poslije imala u uporabi ne možemo sa sigurnošću reći. Štit *podijeljen vodoravno na tri dijela. U prvom gornjem dijelu pseća glava, a u drugom srednjem elipsasto tijelo koje sa svake strane prati po jedna zvijezda šestokraka. U donjem trećem dijelu štita ptica* (orao) *raširenih krila okrenuta naopako*. Na vrhu štita je turnirska kaciga sa stiliziranim plaštem u obliku akantusova lišća, a iz kacige izlaze tri nojeva pera.

Treći grb koji pronalazimo nalazi se na pečatu, kojeg je koristio

→ 23

4. Kameni grb obitelji Žuvetić u Starom Gradu na otoku Hvaru.
Stone coat of arms of the Žuvetić family in Stari Grad, on Hvar.

5. Crtani grb u boji obitelji Žuvetić (Zuviteo).
Color drawing of the coat of arms of the Žuvetić (Zuviteo) family.

there was a single noble member of the Žuvetić family, Master ***Augustin*** *Zuveteo, living alone,[14] while in the same year in Postira, Judge* ***Petar*** *Zuveteo was recorded among the nobility, with four members of his family. The 1773 list records in Pučišća brothers Zuveteo with eight members,[15] just as in 1793,[16] while there are none in other places on the island. The last official census of nobility in 1802 includes no Zuveteos at all,[17] that would mean that they had already resettled to Stari Grad on the island of Hvar, where they continued to live.* ***Andrija Ciccarelli****, a polymath from Brač, in his famous nobility list of 1802 records them as Zuvetei, but without indication that the family was extinct, as he apparently knew that they moved to Hvar. The family died out in 2015 with the passing of* ***Ljudmila pl. Zuveteo*** *married* ***Šeparović****, who was the last scion of this ancient and notable Brač noble family.*

Through history the Žuvetićs or Zuveteo (Zuviteo) used several coats of arms as symbols of the family. Here we present several known so far. The first one was used by the Žuvetićs on the bell of the Church of Our Lady of Batak *in Pučišća. The shield depicts* a dog rampant with large ears, to his right a stylized lily. *This coat of arms was used by* ***Ciprijan Žuvetić*** *in the mid-15th century.*

The second coat of arms probably used by the family is that of notary public ***Marin Zuviteo****, as his signature appears next to it.[18] The only detail similar to the previous one in it is the dog, i.e. here the dog's head. One may only speculate if that is the personal arms of Marin Zuviteo, or one used by other members of the family. The shield is* divided horizontally in three parts: in the top the dog's head, in the central one an oval charge between two six-pointed stars. In the bottom part there is a bird (eagle), wings spread, flying downward. *The shield is topped with a tilting helmet with mantling stylized as acanthus leaves, crested with three ostrich feathers.*

The third coat of arms is found on a seal used by notary public ***Mihovil Zuviteo*** *from 1743 until*

→ 23

Damir Stanić - Vedran Falica

Reprodukcija povijesnih zastava hrvatskih pukovnija iz Tridesetogodišnje rata

U sklopu obilježavanja 400. obljetnice od početka ***Tridesetogodišnjeg rata*** tri eminentne hrvatske institucije, **Hrvatski povijesni muzej**, **Hrvatski institut za povijest** te **Hrvatski državni arhiv**, organizirali su program obilježavanja koji je uključivao međunarodni znanstveni skup pod naslovom *Kronike plaćenika, legende i stereotipi. Međunarodna konferencija u povodu 400. godišnjice početka Tridesetogodišnjeg rata*, te dvije prateće izložbe – *Mač, koplje i bure baruta* u Hrvatskom povijesnim muzeju, autora **Mislava Barića** te *Tko su bili ti strašni Hrvati* postavljenu u Hrvatskom državnom arhivu.

Uz reprodukcije arhivskog, bibliotečnog i slikovnog gradiva o sudjelovanju hrvatskih postrojbi u Tridesetogodišnjem ratu, u Hrvatskom državnom arhivu izložene su i reprodukcije dvaju zastava hrvatskih pukovnija koje 1630-ih zarobili švedski vojnici – **carske konjaničke zastave hrvatske pukovnije Stjepana Petrošića** (ranije **Petra Keglevića**) te **carske konjaničke zastave hrvatske pukovnije Stephana Draghija**. Reprodukcije zastava izradila je tvrtka ***Sitotisak i dizajn Cvirn***, a ključna osoba pri njihovoj izradi bio je gospodin **Vedran Falica**, koji je za ovaj prilog opisao sam postupak njihove izrade. Također, treba apostrofirati kako su nam kolege iz **Vojnog muzeja** u **Stockholmu**, prvenstveno kolegica **Karin Tetteris**, maksimalno izašli u susret što svakako i ovim putem treba osobito naglasiti.

Zastave su postavljene na istaknutom mjestu – na dva stupa koji se nalaze na ulazu u aulu Hrvatskog državnog arhiva između kojih je montirana specijalna opna na kojoj su zastave razvučene kako bi ih se moglo promatrati s obje strane. Rasporedom zastava na ovakav način, na početku izložbenog dijela te unutar impresivne aule Hrvatskog državnog arhiva, u figurativnom se pogledu stvara dojam ulaska u kakav vojni logor, čim je ne samo naglašen siže izložbe, već ona, same zastave, ali i cijeli ambijent dobivaju jednu sasvim novu, rekao bih višu dimenziju. I zaista, uzdignute iznad glava posjetitelja, ove vjerne reprodukcije najstarijih zastava hrvatske provenijencije izazvale su veliku pažnju i zanimanje publike i medija, čime je svakako opravdana odluka da ih se izradi, kao i sav trud uložen u taj posao.

Njihova daljnja namjena još uvijek nije sasvim definirana, ali nema sumnje da će zainteresirana javnost i možebitni stručnjaci imati ih prilike vidjeti, proučavati pa možda ih i prigodno koristiti nakon okončanja navedene izložbe.

Postupak reprodukcija zastava prema fotografskom i likovnom materijalu

»Uvidom u materijal, zaključio sam da će glavni izazov reprodukcije zastava biti u rekonstrukciji velikih dijelova koji nedostaju na

Replica Historical Flags of Croatian Regiments in the Thirty Years' War

As part of the ceremonies marking the 400th anniversary of the beginning of the **Thirty Years' War**, *three eminent Croatian institutions – the* ***Croatian History Museum***, *the* ***Croatian History Institute***, *and the* ***Croatian State Archives*** *– organized a program which included an international scientific conference entitled* Chronicles of Mercenaries, Legends, and Stereotypes: Conference on the Occasion of the 400th Anniversary of the Beginning of the Thirty Years' War *and two accompanying exhibitions –* Sword, Spear, and a Powder Keg *in the Croatian History Museum by* ***Mislav Barić***, *and* Who were those 'terrible Croats'? *in the Croatian State Archives.*

Images of Croatian units from the Thirty Years' War, drawn from archival, bibliographical, and figurative sources, were exhibited in the Croatian State Archives, alongside replicas of two Croatian regimental flags captured in the 1630s by Swedish soldiers – the ***imperial cavalry flag of the Croatian regiment of Stjepan Petrošić*** *(previously of* ***Petar Keglević****), and the* ***imperial cavalry flag of the Croatian regiment of Stephan Draghi***. *The replicas were made by the firm of* **Sitotisak i dizajn Cvirn**; *the key person in the manufacturing process there was Mr.* ***Vedran Falica***, *who kindly described the process of making them for this occasion. It should be highlighted that our colleagues from the* ***Army Museum*** *in* ***Stockholm***, *led by Mrs.* ***Karin Tetteris***, *were most helpful and we would like to extend our gratitude to them again in this way.*

The flags were placed at prominent positions – on two columns flanking the entrance to the atrium of the Croatian State Archives, with the flags stretched over a special membrane so they could be easily observed from both sides. Displaying the flags in this way, at the very beginning of the exhibition within the impressive atrium of the Croatian State Archive, gave visitors the impression of entering a military camp. This not only highlighted the exhibition topic, but the exhibition, the flags, and the entire ambiance gained an entirely new, higher dimension. And indeed, hanging above the visitors' heads, these faithful replicas of the oldest flags of Croatian provenance gained extensive attention and interest from visitors and the media, thus certainly justifying the decision to make them and the effort invested in the process.

The future of the replicas is not yet entirely determined, but there is no doubt that the public and eventually experts may get chance to see, study, and possibly use them on occasion after the exhibition ends.

The Process of Making Flag Replicas from Photos and Illustrations

»Inspecting the provided material, I have concluded that the main challenge for making flag replicas will lay in large parts missing from the original artifacts. The

originalnim predmetima. Materijal koji mi je bio dostupan sastojao se od **fotografija** zastava u sadašnjem stanju te skeniranih crteža u tehnici **akvarela** s njihovim izvornim izgledom. Kako bih pokušao očuvati kvalitetu reprodukcije neovisno o dimenzijama konačnog predmeta, prvi pristup koji sam pokušao je uključivao **vektorsko crtanje** svih motiva pomoću grafičkog tableta. Na žalost, pošto je riječ o zastavama iz 17. st., motivi nisu grafički – strogo definiranih linija i boja – kao što je slučaj kod suvremenih zastava, već je riječ o kompleksnim ilustracijama slobodnom rukom. Stoga se vektorska tehnika pokazala neprimjerenom.

Pokazalo se nemogućim (ili vrlo teškim) očuvati karakter izvornog crteža u digitalnoj tehnici te sam se odlučio za drugi pristup: fotografsko **retuširanje** motiva. Fotografije je prvo trebalo uvećati na rezoluciju primjerenu tisku za što sam koristio softver koji radi na principu neuralne mreže. Kontrast, oštrinu i balans boja uvećanih fotografija je bilo potrebno korigirati u softveru za obradu fotografija u kojem sam nadalje i rekonstruirao dijelove slike koji su nedostajali.

To je ujedno bio i najizazovniji dio procesa: kako bi se to postiglo, bilo je potrebno duplicirati djeliće očuvanog motiva i njima postupno „zapunjavati" dijelove koji nedostaju, naravno, na način da potpuna slika izgleda što uvjerljivije. To nije toliki problem kod apstraktnih motiva ili uzoraka, ali je vrlo izazovno kod jedinstvenih i prepoznatljivih dijelova motiva kao što je lice ili tekst.

Zadnji dio procesa retuširanja, uključivao je izrezivanje motiva od postojeće podloge. Podloge zastava pokazale su se izvedive u vektorskom obliku te sam odlučio **kombinirati** nanovo nacrtane podloge sa obrađenim i izrezanim motivima. Krajnji rezultat se pokazao dovoljno kvalitetnim za tisak u zadanim dimenzijama. Nakon konzultacije s g. Stanićem, korigirao sam boje zastava te spremio za **digitalni tisak** na primjerenu tkaninu.«

*available material included **photographs** of the flag in their present state and scans of watercolor illustrations showing their original design. To try to preserve the quality of replicas independent of dimensions of the final product, their first approach I took included making of **vector drawings** of every design used, using a graphical tablet. Unfortunately, since these are 17th century flags, the designs used are not graphical – of strictly defined lines and colors, as is often case in modern flags, but there we had complex hand painted illustrations. Thus vectorial technique proved to be inadequate.*

*It proved impossible (or at least very difficult) to preserve the original drawings character in digital technique, so I decided to try a different approach: photographic **retouching** of the design. The photographs had to be enlarged first to resolution adequate for printing, for which I used software working on neural networks principles. The contrast, sharpness and color balance of the enlarged photographs had to be corrected using a photograph processing software, in which I further reconstructed the missing pieces of the images.*

That was, indeed, the most challenging part of the process: to achieve it, it was necessary to duplicate parts of preserved design and use those to gradually "fill in" missing parts, of course, taking much care that the final image looks as convincing as possible. It was not so much complicated with abstract designs and patterns, but it was much challenging with unique and recognizable parts of depictions, such as faces and text.

*The final process in retouching included the cutting out of the design of existing background. The flag background proved to be feasible in vectorial format, so I decided to **combine** newly drawn background with processed and cut-out design. The final result proved to be of satisfactory quality for printing in required dimensions. After consultations with Mr Stanić, I corrected flag colors and prepared the **digital printing** on adequate cloth.«*

Posteri hrvatskih grbova i zastava »Večernjeg lista«

Kao što smo pisali u posljednjem broju (*»Večernji list« objavio postere grba i zastave*, **GiZ 22**, str. 32), već gotovo pred zaključenje broja, ostvarili smo zanimljivu suradnju s jednim od najutjecajnijih hrvatskih dnevnih novima **»Večernji list«**. U svojem izdanjima od 9. i 10. listopada priloženi su bili po jedan od dva postera naslovljena *„Hrvatski grbovi“* i *„Hrvatske zastave“*, a u sklopu obilježavanja hrvatskog **Dana neovisnosti**, 8. listopada. Na taj je datum 1991. **Hrvatski sabor** jednoglasno donio *Odluku o raskidu državnopravnih sveza Republike Hrvatske s ostalim republikama i pokrajinama Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije*, čime je okončan postupak razdruživanja Hrvatske od nekadašnje jugoslavenske federacije.

HGZD-u je ovo ujedno bila i primjerena prilika za obilježavanje **Svjetskog veksilološkog dana**, koji se od 2016. obilježava 1. listopada, što je i službeno usvojila **Međunarodna federacija veksiloloških udruženja** (FIAV) na kongresu u Londonu prošle godine – kao priliku za popularizaciju veksilološke znanstvene discipline i promidžbu interesa za proučavanje i istraživanje zastava i srodnih tema.

Ljubaznošću uredništva »Večernjeg lista«, već kada je posljednji broj GiZ bio u tisku, dobili smo određeni broj postera za naše Društvo. Nije više bilo prilike o tome unijeti kakvu bilješku, no odlučili smo usprkos tome pretplatnicima „ubaciti“ kao prilog prvi od dva postera. U ovom broju prilažemo i drugi poster, dajući ujedno odgovor i mnogima od vas koji ste nas pitali za njega, što nam je bilo izuzetno drago i potvrda da vam je bilo zanimljivo i korisno.

Preostala nam je manja količina jednog i drugog postera. Rado ćemo vam dostaviti oba, no ne možemo garantirati da možemo osigurati troškove poštarine. Upit na **hgzd@hgzd.hr**

Posters of the Croatian Coats of Arms and Flags by »Večernji list«

As we wrote in the previous issue (»Večernji list« Issues Posters of Coat of Arms and Flag, ***GiZ 22**, p. 32), when that number was nearly completed, we established an interesting partnership with one of the most influential Croatian daily newspapers, **»Večernji list«**. As part of marking Croatian **Independence Day**, 8 October, it had included posters titled* “Croatian Coats of Arms” *and* “Croatian Flags” *in its issues of 9 and 10 October. Independence dates from 8 October 1991, when the **Croatian Parliament** unanimously adopted the* Decision on the Termination of the State and Legal Ties with other Republics and Provinces of the Socialist Federal Republic of Yugoslavia*, thus completing the process of severing relations with the former Yugoslav Federation.*

*For HGZD this was, at the same time, an appropriate opportunity to mark **World Vexillology Day** – held since 2016 on 1 October and officially adopted by the **International Federation of Vexillological Associations** (FIAV) at its Congress in London last year – a chance to popularize vexillological science and promote interest in research into flags and related disciplines.*

When the last GiZ issue was already in print, we received a supply of posters for our Association, courtesy of the »Večernji list« editors. There was no opportunity to include a note on it in the printed number, but we decided to include the first poster as an enclosure. In this issue we enclose the second one, responding to many of you who asked for it. We were pleased at the inquiries and the confirmation that our readers found it interesting and useful.

We still have a small quantity of both posters. We would gladly send the two posters to you, but we may not be able to afford the shipping cost. Inquire at hgzd@hgzd.hr

Zastave gradova prijatelja istaknute u Zagrebu

Grad Zagreb dobio je novu veksilološku atrakciju 24. listopada 2017. kada su podizanjem zastava Grada **Mainza** i Grada **Zagreba** njihovi gradonačelnici, **Michael Ebling** i **Milan Bandić**, obilježavajući 50 godina veze između ova dva grada, otvorili su **Park mira i prijateljstva**. Kako je objašnjeno na natpisnoj ploči s imenom parka, *park* [je] *nazvan po vrijednostima koje Zagreb dijeli i izgrađuje zajednički s gradovima prijateljima*.

Na jednoj od najfrekventnijih gradskih lokacija, uz stazu koja vodi od autobusno-željezničkog terminala (popularni „Pothodnik“) prema zgradi Gradske uprave postavljeno je 45 jarbola na kojima su izvješene zastave gradova prijatelja Grada Zagreba u Hrvatskoj i inozemstvu. Grad Zagreb je posvetio Park svim gradovima prijateljima kao spomen obilježje u znak zahvale na dosadašnjoj suradnji. Njemački grad Mainz 1967. zapravo nije prvi s kojim je Zagreb ostvario ovakve veze, jer je prije njega to učinila i talijanska Bologna 1963.

Jarboli su postavljeni duž blago vijugave staze koja prolazi

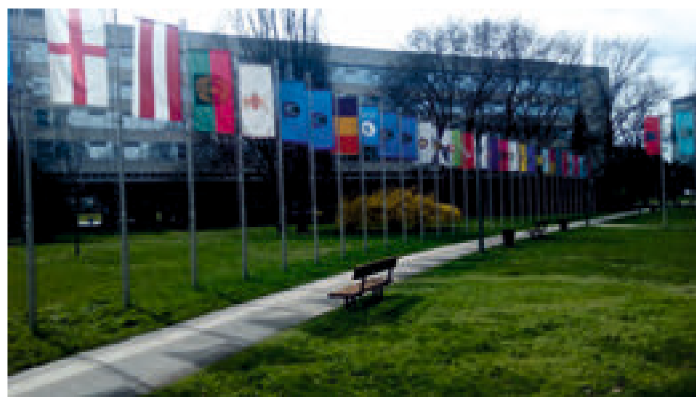
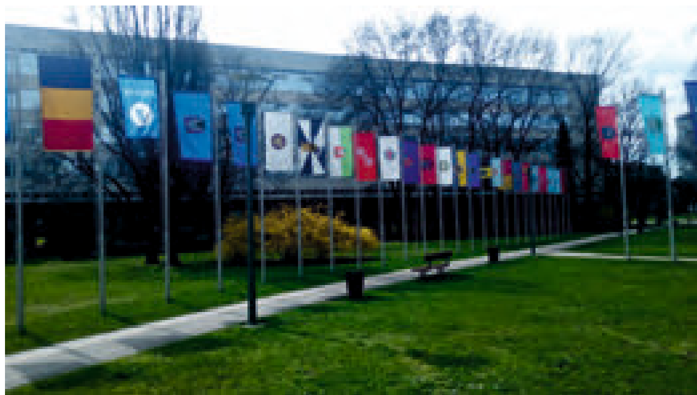
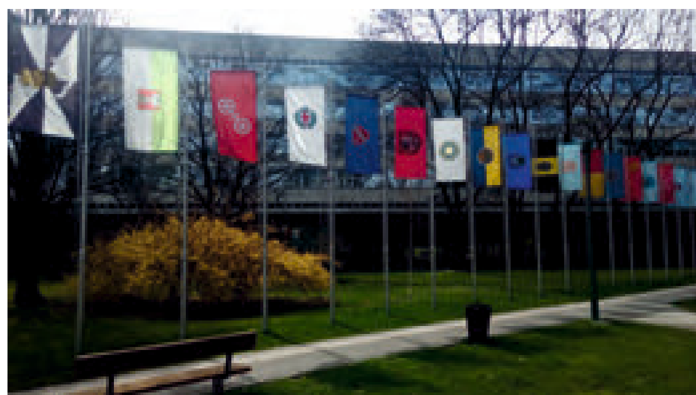
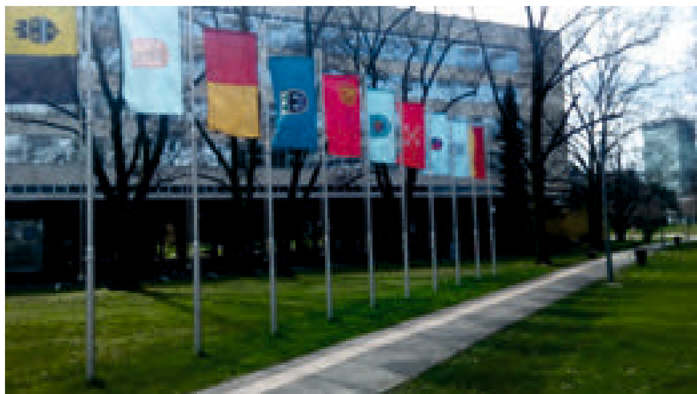
Flags of Twin Cities Hoisted in Zagreb

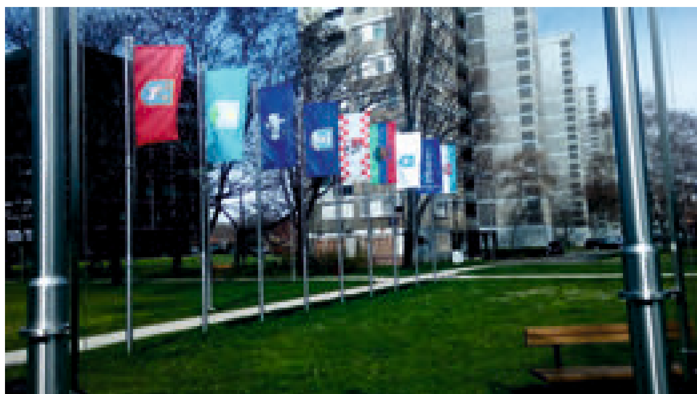
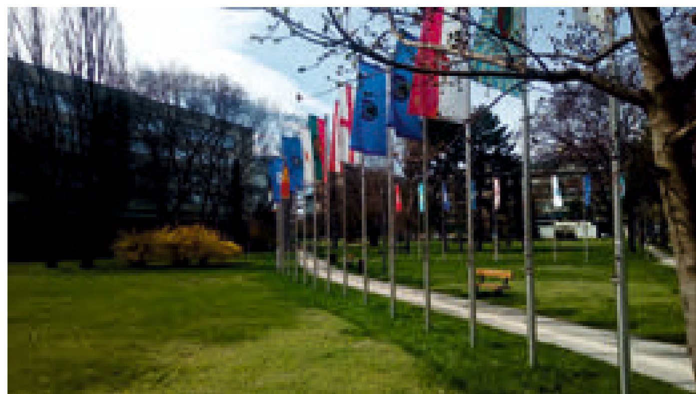
*Zagreb gained a new vexillological attraction on 24 October 2017 when the mayor of **Mainz** (Germany), **Michael Ebling**, and the mayor of **Zagreb**, **Milan Bandić**, raised the flags of the two cities, marking the 50th anniversary of the friendship of these two cities and opening the **Park of Peace and Friendship**. As indicated on the plaque the* “park [was] named for values which Zagreb shares and builds together with its sister cities”.

At one of the most frequented city locations, along a path leading from the bus and railway terminal (popularly known as the “Underpass”) toward the city administration building, 45 poles were erected, where the flags of Zagreb's sister (twin) cities in Croatia and abroad are hoisted. The City of Zagreb dedicated the Park to all its sister cities as a memorial and expression of gratitude for past cooperation. While the German city of Mainz twinned with Zagreb in 1967, the first one to make such a link was Bologna, Italy, in 1963.

The poles line a mildly curved path passing diagonally through

dijagonalno parkom, njih 36 na koje su istaknute zastave gradova prijatelja u inozemstvu, te 9 jarbola na njoj okomitoj kraćoj stazi koja se spaja s prvom oko njezine sredine. Na glavnom nizu su mjestimice raspoređene i zastave Grada Zagreba (pretpostavimo da čuvaju mjesto na jarbolima koji predstavljaju one gradove za koje nema istaknute zastave?), a na sporednom nizu devet je zastava hrvatskih gradova. Čini se da su zastave istaknute prema abecednom redu po hrvatskom nazivu grada.

Našim čitateljima ostavljamo zadovoljstvo otkrivanja koja zastava predstavlja koji grad. Prvog koji nam na **hgzd@hgzd.hr** dostavi cjeloviti ispravan popis nagradit ćemo skromnim poklonom nekog od naslova iz naše knjižnice. ✶

the park; on 36 of them the foreign sister city flags are hoisted, and 9 more poles are along a shorter perpendicular path meeting the first one near its center. The main series includes several occasional flags of Zagreb (presumably as placeholders on masts for cities whose flags are not yet raised?), and the short line has the nine Croatian city flags. It appears that the flags are in alphabetical order according to the Croatian names of the cities.

*We leave to our readers the pleasure of figuring out which flag represents which city. The first to send a complete, correct list to **hgzd@hgzd.hr** will receive a humble gift from the spare titles in our library.* ✶

Predsjednica Republike odlikovala predsjednika HGZD-a

Predsjednica Republike Hrvatske **Kolinda Grabar-Kitarović** uručila je 15. studenog 2017. odlikovanja i priznanja Republike Hrvatske iz područja društvenih djelatnost.

Za osobite zasluge za kulturu u području heraldike i veksilologije te njihovu dugogodišnju promociju u Republici Hrvatskoj i u svijetu Predsjednica je **Željku Heimeru** dodijelila je 26. rujna 2017. *Red Danice hrvatske s likom Marka Marulića*, koji mu je ovom prilikom i svečano uručen.

Red Danice hrvatske odlikovanje je Republike Hrvatske koje u važnosnom slijedu zauzima trinaesto mjestu (nakon četiri velereda, tri reda s ogrlicom i pet redova za najviše vojne i civilne zasluge, a iznad tri niža reda te spomenica i medalja). Red je ustanovljen 10. ožujka 1995. a dijeli se na sedam jednakovrijednih varijanti za različita područja zasluga imenovana prema značajnim hrvatskim velikanima za pojedino područje. Tako se varijanta reda koja se dodijeljuje hrvatskim i stranim državljanima za osobite zasluge za kulturu naziva po **Marku Marulíću**, ocu hrvatske književnosti (1450. – 1524.), čiji je lik onda i prikazan na znaku odlikovanja. Inače, Marulićev lik prikazan je i na novčanicama od 500 kuna.

Odlikovanje se sastoji od prsnog znaka u obliku osmerokrake zrakaste srebrne zvijezde s pozlaćenim reljefnim medaljonom koji prikazuje lik velikana. Umanjenicu čini minijatura znaka ovješena o trobojnu vrpcu, za isticanje na civilnom obijelu, a mala oznaka minijatura središnjeg dijela znaka na trobojnoj vrpci za isticanje na odori. Uz odlikovanje se uručuje i povelja jednakog oblikovanje za sva odlikovanja prema rješenju **Miroslava Šuteja** s utisnutim suhim žigom Republike Hrvatske.

Predsjednik HGZD-a odlikovan je za njegov sveukupni rad na istraživanju, promidžbi i popularizaciji hrvatske heraldičke i veksilološke baštine, kojim se bavi više od 20 godina, a od 2006. u okviru Društva te kao nacionalno priznanje za međunarodni ugled i uspjehe u promidžbi ovog dijela hrvatske nacionalne baštine.

Croatian President presents award to HGZD's President

The President of the Republic of Croatia, Mrs. ***Kolinda Grabar-Kitarović****, presented decorations and awards of the Republic of Croatia in the field of social activities on 15 November 2017.*

In a ceremony in the presidential residence, Mrs. Grabar-Kitarović presented ***Željko Heimer*** *with the* Order of the Croatian Daystar with the Effigy of Marko Marulić*, awarded to him on 26 September 2017 for extraordinary merit for culture in the field of heraldry and vexillology and their long-standing promotion in the Republic of Croatia and in the world.*

The Order of the Croatian Daystar is honorary decoration of the Republic of Croatia ranking thirteenth in the order of precedence (below four grand orders, three orders with collars, and five higher orders for military and civil merits, and above three lower orders as well as memorial medals). The order was established on 10 March 1995 and is divided into seven equivalent variants for various fields of merit, named for important Croatian pioneers in each of the fields. Thus the version awarded to Croatian and foreign citizens for particular merit in culture honors ***Marko Marulić****, father of Croatian literature (1450–1524), and his effigy is depicted in the order insignia. Marulić is also depicted on the Croatian 500-kuna banknote.*

The order consists of a breast insignia in the shape of an eight-pointed silver star with gilded relief on a medallion in the center depicting the effigy. The miniature insignia has the same down-scaled star hanging from a tricolor ribbon, to be displayed on civilian clothes, and the ribbon bar has a miniature of the central relief attached on tricolor ribbon for display on uniforms. The insignia is accompanied with a charter of the same design for all orders designed by ***Miroslav Šutej****, embossed with a stamp of the seal of the Republic.*

HGZD's president was honored for his overall work in research, promotion, and popularization of Croatia's heraldic and vexillological heritage, performed for more than 20 years (since 2006 within the Association), and as the nation's recognition of his international reputation and success in promotion of this part of Croatia's national heritage.

notar **Mihovil Zuviteo** od 1743. do 1762. godine.[19] U štitu po sredini *vodoravna debela greda u kojoj su dvije zvijezde šestokrake, a okomito po sredini štita pas s dugim ušima, uzdignutih šapa, koji stoji na kosini koja je s desne strane*. Iznad štita kaciga sa akantusovim lišćem u nakitu.

Četvrti grb koji je bio u uporabi, a nalazi se u Starom Gradu na otoku Hvaru na kući obitelji Zuviteo:[20] *U štitu tri osmokrake zvijezde (1:2), ispod njih pas s ogrlicom koji preskače sa trobrijega na brijeg*. Cijeli grb uokviren baroknom stiliziranom kartušom, a ispod cijelog grba sa desne strane slovo **M**, a s lijeve slovo **Z**. Vjerojatno je **Mihovil Zuviteo**, koji je bio vlasnik kuće, i dao postaviti taj grb.

Isti grb oslikan u boji sačuvan je kod potomaka obitelji Zuviteo: *U plavom tri zlatne osmokrake zvijezde (1:2). Ispod njih je smeđi pas u skoku sa zelenog trobrijega na zeleni brijeg*. Cijeli grb uokviren baroknom stiliziranom kartušom.

Budući je obitelj Zuviteo bila članica bračkog i splitskog plemićkog vijeća pretpostavljamo da zvijezde označavaju članstvo u plemićkim komunama.

Primjer za to je i bračka plemića obitelj **Tomaseo** (Tomašić) koja u svom grbu ima također tri zlatne šestokrake zvijezde, a koje označavaju članstvo u bračkom, omiškom i splitskom plemićkom vijeću. Za obitelj Zuviteo znamo kao što smo naveli pripadnost bračkom i splitskom plemstvu, međutim ne znamo je li obitelj bila članica još neke plemićke komune na što nas upućuje grb sa tri zvijezde osmokrake. Činjenica je da notar Marin Zuviteo koristi u svom grbu dvije zvijezde, kao i notar Mihovil Zuviteo, što bi značilo da obitelj još nije bila primljena u plemstvo, te zasad nepoznate plemićke komune. Pregledom zadnjeg popisa plemstva Hvara obitelj Zuviteo nije iskazana među plemstvom hvarske plemićke komune, što nas upućeje na to da je vjerojatno bila članica možda neke male komune kao što je **Mazzorbo**, **Murano**, **Burano** itd. budući ih među hvarskim plemstvom nema.

Iz svega navedenog zaključujemo da je obitelj Žuvetić (Zuviteo) među rijetkim hrvatskim obiteljima iz **Dalmacije** kroz cijelu povijest svoga postojanja mijenjala obiteljske grbove. ✶

1762.[19] *The shield has* a fess with two six-pointed stars and overall palewise a dog rampant with long ears, standing on a slope in the dexter. *The shield is topped with a helmet with acanthus leaves.*

The fourth one may be found in Stari Grad on the island of Hvar, on the Zuviteo family house:[20] In a shield three eight-pointed stars (1:2), underneath a dog with a collar jumping from a triple mount to a mount. *The entire shield within a baroque stylized cartouche, and underneath right the letter **M**, and left the letter **Z**. This is, presumably, for **Mihovil Zuviteo**, who owned the house and erected the coat of arms.*

The same coat of arms is painted in color, preserved by descendants in the family: Azure three mullets of eight, one over two, over a dog maroon jumping from a triple mount to a mount vert. *All within a baroque cartouche.*

*Since the family belonged to the Brač and Split nobility councils, one assumes that the stars represents these memberships. Such an example is found in the Brač noble family of **Tomaseo** (Tomašić), also sporting three mullets in its arms, denoting its membership in the nobility councils of Brač, Splits and Omiš. For the Zuviteos we know that they were members of the Brač and Split councils, however, we have no record if the family belonged to any other noble community, as the three-stared coat of arms may indicate. The fact that Marin the notary only used two stars in his coat of arms, as did Mihovil the notary, would mean that by that time the family did not yet belong to that – at present unknown – third community. Checking the latest nobility lists of Hvar, the Zuviteo family was not included, that may indicate that the family was a member of one of the lesser communes, such as **Mazzorbo**, **Murano**, **Burano** etc.*

*Finally, we conclude that the Žuvetić (Zuviteo) family belongs among the few examples of Croatian families in **Dalmatia** which changed the shape of its family coat of arms often throughout the entire period.* ✶

1 Šimunović Petar, *Hrvatska prezimena*, Golden marketing-Tehnička knjiga, Zagreb 2006.
2 Državni arhiv u zadru (DAZd), *Spisi Generalnog Providura, Antonio Bernardo (1656-1660)*, fond 1, kutija 21.
3 Ciccarelli Andrea, *Oservazioni sull" isola della Brazza e sopra quella nobilita*, Venezia 1802.
4 Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti (HAZU), *Acta Brattiensia* BII. Gen/1-57.
5 Mohorovčić, Hrvoje (1952) *„Sud pokonji" Prikazanje Jure Žuvetića*, JAZU, Zagreb
6 Župni ured Pučišća, *Matična knjiga rođenih, vjenčanih 1566-1734*, kao kuma na krštenju Ante Marijana Bokanića zapisana je Katarina udova pok. gospodina Jakova Žuvetića | *Katarina widow of late Master Jakov Žuvetić is inscribed as godmother at the baptism of Ante Marijan Bokanić.*
7 Župni Ured Nerežišća, *Matična knjiga rođenih 1655-1684.*, krsti se Jerolim Dominik Filippi, sin gospodina Ivana Filipp i njegove žene gospođe Franke, a kuma je gospođa Katarina Zuviteo. | *At the bapstim of Jerolim Dominik Filippi, son of Master Ivan Filippi and his wife Mrs. Franka: godmother Katarina Zuviteo.*
8 Župni ured Postira, *Matična knjiga rođenih, vjenčanih, 1714.-1820.*, krsti se Andrijana Elizabeth kći Nikole Lasanea sina Petra i njegove žene Helene, a kuma je gospođa Margarita žena gospodina Ivana Petra Zuviteo. | *At the baptism of Andrijana Elizabeth daughter of Nikola son of Petar Lasane and his wife Helena: godmother Mrs. Margarita wife of Master Ivan Petar Zuviteo.*
9 Župni ured Dol na Braču, *Matična knjiga rođenih, 1677.-1802.*, krsti se Mate sin Mihovla Tomiceo i njegove žene Vinke, a kuma je gospođa Margarita žena gospodina Ivana Petra Zuvetei. | *At the baptism of Mate son of Mihovil Tomiceo and his wife Vinka: godmother Mrs. Margarita wife of Master Ivan Petar Zuviteo.*
10 Ciccarelli, *Ibid.*
11 DAZd, *Brački arhiv*, kutija 7.
12 *Ibid*, kutija 57.
13 Ujević Bože, *Kulturno-umjetnička udruga Ujević, Zbornik radova 4. Znanstven-stručno savjetovanje, kulturno nasljeđe Ujević*, ur. prof.dr.sc. Darko Ujević, Krivodol 2017.
14 DAZd, *Bračkí arhiv*, kutija 50.
15 *Ibid*, kutija 137.
16 *Ibid*, kutija 191.
17 DAZd, *Spisi c.k. dvorskog komesara grofa od Goess (1802-1805)*, Privileggi, Filza III, folia V.
18 HAZU, *Acta Brattiensia* B II N-a-11.
19 Državni arhiv Split, *Bilježnički spisi Mihovil Zuviteo*.
20 Zahvaljujem se gospođi Vesni Šeparović-Brkičić na fotografiji kamenog grba, kao i grba u boji. | *The author thanks to Mrs. Vesna Šeparović-Brkičić for the photographs of the stone arms and of the color drawing.*

Marin Buovac

Općina Poličnik

Općina **Poličnik** nalazi se u sjevernoj **Dalmaciji**, smještena u središnjoj zoni **Ravnih kotara**, u neposrednom zaleđu grada **Zadra**. U sastavu je **Zadarske županije** i čine je sljedeća naselja: **Briševo**, **Dračevac Ninski**, **Gornja Murvica**, **Gornji Poličnik**, **Lovinac**, **Murvica**, **Poličnik**, **Rupalj**, **Suhovare** i **Visočane**.

Toponim Poličnik potječe od srednjovjekovnog naselja i bivše župe **Polisane**, po svoj vjerojatnosti romanskog podrijetla (od *Polisanum/Polyxenum*). Ljudski život na ovim područjima potječe još iz starijeg kamenog doba, a osobito se može pratiti od ilirsko-liburnskih vremena. U srednjem vijeku područje pripada hrvatskoj župi **Luka**. Na području današnje općine Poličnik zabilježeno je nekoliko glagoljičnih spomenika (natpisi, spisi, knjige i drugo), osobito na prostoru Briševa, Grusa, Murvice i Visočana. Za vrijeme hrvatskih knezova i kraljeva utvrda je obnovljena, a za mletačke uprave bila je u posjedu zadarske plemenitaške obitelji **de Pecchiari**, nekoć **Martinussi**, koji su je držali do 1581. kada je zauzeše **Turci**. Pod Turcima je bila do 1647. godine, kada je **Mlečani** zauzeše i spališe zajedno sa selom ispod nje, da ne bi ponovo došla pod vlast Turaka. Nakon što je po završetku *Kandijskog rata* (1669.) nastupio mir, staro se kršćansko stanovništvo vraća i podiže svoju kapelu sv. Luke, koja je bila stara župna crkva, a uz nju u drugoj polovici 17. st. novu, za koju 1769. nabavljaju dio crkvenog namještaja u srebru od koludrica zadarskog samostana sv. Nikole.[1] Nekad značajno utvrđenje u sjevernoj Dalmaciji, poznato još u srednjem vijeku, mada često oštećivano i rušeno održalo se do naših dana. Međutim, o naselju koje se razvilo podno nje zna se vrlo malo.[2]

Premda su općina i samo mjesto Poličnik nadomak Zadru, njihov povijesno-geografski razvoj tekao je u oskudnim gospodarskim i društvenim okolnostima. Stanovništvo se uglavnom zaokupljalo poljodjelstvom i stočarstvom kao glavnim izvorom uzdržavanja. Komunalna infrastruktura nije zadovoljavala ni minimalne potrebe stanovništva, a školu i poštu dobiva tek između dvaju svjetskih ratova. U

The Community of Poličnik

*The community of **Poličnik** is situated in northern **Dalmatia**, in the central part of the **Ravni Kotari** plateau, just northwest of the city of **Zadar**. It is one of the units of **Zadar County**, and encompasses these inhabited settlements: **Briševo**, **Dračevac Ninski**, **Gornja Murvica**, **Gornji Poličnik**, **Lovinac**, **Murvica**, **Poličnik**, **Rupalj**, **Suhovare**, and **Visočane**.*

*The place name Poličnik came from the medieval settlement and former parish of **Polisane**, most probably of Roman origin (from* Polisanum/Polyxenum*). Traces of human settlements since the Late Stone Age can be found in the region, continuous since the Illyrian and Liburnian periods. In the Middle Ages the region belonged to the Croatian parish of **Luka**. Numerous Glagolitic monuments (inscriptions, manuscripts, books, etc.) are preserved, notably in Briševo, Grus, Murcive, and Visočane. During the rule of the Croatian dukes and kings, the fortress was renewed, and under the Venetian rule it was owned by the Zadar noble family **de Pecchiari**, once known as **Martinussi**, who held it until 1581, when it fell to the **Ottomans**. They held it until 1647, when **Venetia** conquered it and burned it to the ground, together with nearby villages, to prevent it from falling to Ottomans again. With the peace after the* Cretan War *in 1669, the previous Christian inhabitants returned and rebuilt their chapel of St. Luke, which once was the parish church, and next to it a new one in the second half of the 17th century. In 1769 new silver church furniture was acquired from the Zadar nuns of the St. Nicholas monastery.[1] The once-important fortress in northern Dalmatia, known in the Middle Ages, survives, although often damaged and ruined. However, there are but little records about the village below it.[2]*

Even if the community and its main settlement of Poličnik were near to Zadar, their historical-geographical development suffered limited economic and social circumstances. The inhabitants were mostly preoccupied with agriculture and livestock husbandry for their main sources of income. The communal infrastructure was less than minimal – a school and a post office were opened only between the two World Wars. During the Croatian Homeland War, *the entire*

Opis grba: **U crvenome srebrni/bijeli tanjur s knjigom i tri kugle (1, 2).**[4]
Opis zastave: **Zastava omjera 1:2 plave boje sa žuto obrubljenim grbom općine u sredini.**
Blazon: Gules three balls, one over two, on a book on a tray, all argent.[4]
Flag: A blue flag in ratio 1:2 with the yellow outlined community coat of arms in the center.

vrijeme *Domovinskog rata* oslobođen je čitav prostor općine Poličnik u vojno-redarstvenoj akciji *Maslenica* početkom 1993. godine.[3] Općina Poličnik osnovana je 13. travnja 1993. godine, u sklopu upravno-teritorijalnog ustroja Republike Hrvatske i sve se brže razvija. Otkad je osnovana obnovilo se, uredilo i izgradilo te mnogo uložilo u infrastrukturu i izgled same općine.

Općinski su simboli usvojeni 20. kolovoza 2007. i ubrzo ih je, već 28. rujna, odobrio tadašnji *Središnji državni ured za upravu*. Zastava općine Poličnik jednobojna je plave boje, dimenzija omjera širine i dužine 1:2. U sredini zastave, na sjecištu dijagonala nalazi se grb općine obostrano, obrubljen zlatno/žutom trakom. Grb je u polukružnom štitu u crvenom polju – srebrni bijeli pladanj sa zatvorenom knjigom i tri kugle povrh (1-2) koje u vidu njihovih atributa simboliziraju zaštitnike Poličnika: Sv. Ivan Krstitelj Glavosijek – pladanj, Sv. Luka – knjiga i Sv. Nikola – tri kugle.[5]

Izrađena je i unikatna svečana zastava u obliku gonfalona – o prečku ovješena na pet segmenata viseća zastava plave boje trokutastog završetka, obrubljena zlatnom trakom te sa zlatnim resama uz donji rub, sa zlatno obrubljenim grbom u sredini, ispisanim imenom općine iznad i ornamentalnim grančicama masline i loze ispod grba. Simbole Općine Poličnik izradila je riječka specijalizirana tvrtka *Heraldic Art d.o.o.* **Mladena Stojića**.[6] ♣

territory of the community was liberated in Operation Maslenica *in the early 1993.*[3] *The Community of Poličnik was established on 13 April 1993 with the new territorial-administrative reform of Croatia, and began to develop at an accelerated pace. Since its establishment, much has been renewed and built, with substantial investment in the infrastructure and overall appearance of the community.*

The community's symbols were adopted on 20 August 2007 and approved quickly by the Central State Office for Administration *on 28 September. The Poličnik community flag is a blue monocolor in a 1:2 ratio. In the center is the community's coat of arms, edged with a golden/yellow fimbriation. The coat of arms is a semi-circular shield with a red field depicting a silver tray with a closed book and three spheres (1-2) above of it, the symbols of its patron saints: St. John the Baptist–tray, St. Luke–book, and St. Nicolas–three spheres.*

A particular unique ceremonial flag was also produced: in shape of a gonfalon – a flag hanging from a crossbar on a segmented sleeve of five, ending triangularly, edged all around with a golden ribbon, with golden fringe along the bottom, with a golden outlined coat of arms in the center, the community name inscribed above it and ornamental olive and vine branches below the coat of arms. The symbols of the Poličnik community were made by a specialized company from Rijeka Heraldic Art d.o.o. *by* ***Mladen Stojić****.* ♣

1 Rozario Šutrin: "Iz povijesti naših župa – Poličnik", *Vjesnik Zadarske nadbiskupije* 3-4/2007.
2 Ivan Kevrić: *Župa Poličnik*, Župni ured, Visočane, 2006.
3 Marin Buovac: "Semiologija obrambenoga Domovinskog rata na primjeru filatelističkog materijala", *Zbornik sažetaka „Semiologija obrambenoga Domovinskog rata"*, Zadar, 2013.
4 *Rješenje Središnjeg državnog ureda za upravu*, KLASA: UP/I-017-01/07-01/65, URBROJ: 515-10/06-07-3, 28.09.2007.
5 Odluka o opisu i uporabi grba i zastave općine Poličnik, 20.08.2007, *Službeni glasnik Općine Poličnik*, br. 6/2007.
6 Željko Heimer: "Zadarska županija - općine: Poličnik", *The Flags&Arms of the Modern Era*, http://zeljko-heimer-fame.from.hr/ hrvat/za2.html#hr-za-pl

Nove knjige

Grbovi krbavskih knezova

U izdanju **Državnog arhiva u Gospiću**, kao knjiga br. 20. u ediciji *Prilozi za povijest Like*, nedavno je objavljena knjiga **Amera Sulejmanagića** o grbu najznačajnije hrvatske velikaške obitelji u 14., 15. i 16. stoljeću, gospodara **Krbave**, **Kurjakovića** iz roda **Gusića**. Utjecaj ove obitelji u europskim razmjerima ostao je kod nas često zanemaren, dok se u onovremenim grbovnicima tituliraju grofovima **Krbavskim** te grofovima **Hrvatske**.

Njihov grb, koji zadržavaju od roda Gusića: *u crvenom polju nad tri srebrne grede prikazuje gusku*, ponekad okrunjenu, kao simbol njihove službe čuvara krune sv. Stjepana, prema nekim teorijama mogao je poslužiti i kao djelomična inspiracija za šahirani hrvatski grb koji se pojavljuje u habsburškoj heraldici krajem 15. st. (usp. prilog Mate Božića u ovom broju). No, u svakom slučaju, u dijelu tih grbovnika grb Krbavskih se koristi kao simbol svih slavenskih zemalja između Save i mora i prije pojave, a gdjekad i istovremeno s kasnijim poznatijim grbovima koji se pripisju hrvatskim zemljama - trima leopardovima glavama, savijenom rukom sa sabljom, raznim varijacijama slavonskog grba te šahiranim poljima.

Amer Sulejmanagić viši je stručni suradnik za zaštitu graditeljske baštine na Zavodu za zaštitu kulturno-historijskog i prirodnog nasljeđa Kantona Sarajevo, arhitekt i master povijesti srednjeg vijeka, autor je viša kataloga numizmatičkih zbirki i niza numizmatičkih znanstvenih radova, koji su ga nužno doveli i do heraldike.

Sadržaj knjige uključuje sljedeće naslove poglavlja: Predgovor, Uvod, Heraldika Kurjakovića Krbavskih, Izvori za heraldiku Kurjakovića Krbavskih – pečati i nadgrobna ploča, Izvori za heraldiku Kurjakovića Krbavskih – strani grbovnici, Heraldička analiza izvora, Analiza povijesnih podataka iz grbovnika, Dodatni izvori – grbovi srodnika – grb u posjedu drugih rodova, Heraldička analiza dodatnih izvora – grbova srodnika, Grbovi u kasnijim Općim grbovnicima – General Armorials, Završna riječ, Coat of Arms of the Counts Kurjaković of Corbavia (summary), Izvori ilustracija, Izvori, te Literatura. ■

New Books

Coats of Arms of Counts of Krbava

The ***State Archives in Gospić****, in its series* Contributions to the History of Lika*, recently issued a book by Amer Sulejmanagić on the coat of arms of the most important Croatian magnate family of 14th, 15th, and 16th century, the* ***Kurjaković*** *family, counts of* ***Corbavia****, of the* ***Gusić*** *gens. The influence of this family in the scope of Europe often remains ignored in local historiography, while in contemporary armorials they are often titled as not only the counts of* ***Corbavia*** *(Krbava) but also the counts of* ***Croatia****.*

Their coat of arms, which they retained from the ancient gens of Gusić, gules three barrulets argent ensigned with a goose proper *(which is sometimes also crowned, symbolizing their office of the protectors of the crown of St. Stephen), is proposed by some theories as a possible partial inspiration for the Croatian chequy shield, which began appearing in Habsburg heraldry by the end of the 15th century (cf. the article by Mate Božić in this issue). In any case, some of the armorials use the Corbavia coat of arms to represent the entire Slavic lands between Sava and the Adriatic.*

Amer Sulejmanagić is a senior associate for architectural heritage in the Institute for Protection of the Cultural-Historical and Natural Heritage of the Canton of Sarajevo, an architect, and a master of medieval history. He is author of several museum coin collection catalogues and a number of scientific numismatic papers, which brought him to heraldry.

The book includes these chapters: Foreword, Introduction, Kurjaković of Corbavia Heraldry, Sources for the Kurjaković of Corbavia Herladry – Seals and Gravestone, Sources for the Kurjaković of Corbavia Heraldry – Foreign Armorials, Herladic Analysis of the Sources, Analysis of Historical Data from the Armorials, Supplemental Sources – Coats of Arms of Kinsmen – Coats of Arms of other Branches, Heraldic Analysis of Supplementals Sorucves – Coats of Arms of Kinsmen, Coats of Arms in later General Armorials, Conclusions, English Summary, Sources of Illustrations, Sources, Literature. ■

Katalog osječkih zastava

Ako kažemo da je druga po veličini muzejska zbirka zastava u **Hrvatskoj** katalogom izložbe autora i urednika **Ante Grubišića** dobila dostojnog nasljednika kataloga **Jelene Borošak Marijanović** iz 1996. brojčano najveće zbirke u **Hrvatskom povijesnom muzeju**, onda će poznavateljima hrvatskog veksilološkog blaga biti sve jasno.

Mogu se samo upitati zašto se čekalo dobrih dvadeset godina, no za to je postojao vrlo dobar razlog. Naime, zbirka zastava **Muzeja Slavonije** u **Osijeku** bila je dugo u poprilično lošem stanju i bile su potrebne godine i konstantni napor kustosa zbirke i voditelja Muzeja da osiguraju primjereni tretman ovih

The Catalog of Osijek Flags

*If we state that the second-largest museum collection of flags in **Croatia** has – with the catalog by the exhibition author and its editor **Ante Grubišić** – been given a worthy successor to the 1996 **Jelena Borošak Marijanović** catalog of the largest collection in the **Croatian History Museum**, then connoisseurs of Croatian vexillological treasure would need no further explanation.*

*They might ask why it took over twenty years, but there were good reasons for the delay. Namely, for quite some time the flag collection of the **Museum of Slavonia** in **Osijek** was in rather bad shape and it took years and the constant effort of the collection's curator and the museum leadership to assure appropriate* →

Naslov|*Title*: **Povijesne zastave u Muzeju Slavonije do 1945.godine: katalog izložbe (Zastave iz fundusa Muzeja Slavonije)**
[In English: *History Flags in the Museum of Slavonia until 1945: Exhibition Catalogue (The Flags from the Museum of Slavonia Collections)*]
Autor|*Author*: **Ante Grubišić**
Izdavač|*Publisher*: **Muzej Slavonije, Osijek** www.mso.hr
Godina|*Year*: **2017.**
ISBN **978-953-6191-82-6**
Stranice|*Pages*: **120**
Dimenzije|*Dimensions*: 34×24 cm (13.5” × 9.5”)
Uvez|*Binding*: meki|*paperback*

Naslov|*Title*: **Grb knezova Kurjakovića Krbavskih**
[In English: *The Coat of Arms of the Counts Kurjaković of Corbavia*]
Autor|*Author*: **Amer Sulejmanagić**
Izdavač|*Publisher*: **Državni arhiv u Gospiću, Gospić** www.arhiv-gospic.hr
Godina|*Year*: **2017.**
ISBN **978-953-7034-31-3**
Stranice|*Pages*: **64**
Broj ilustracija|*Nr of illustrations*: **34**
Dimenzije|*Dimensions*: 24×17 cm (9.5“ × 6.5“)
Uvez|*Binding*: meki|*paperback*
Naklada|*Print Run*: 300 primjeraka|*copies*
Cijena|*Price*: 50 kn (ca. 7 €)

←

Pečat Grgura (V.) Kurjakovića grofa Krbavskog, jedan od trinaest pečata ugarskih velikaša s povelje izdane u Budimu 18. siječanj 1440.
Seal of Gregory (V) Kurjaković Count of Corbavia, one among thirtheen seals of Hungarian magnates on a charter issued in Buda on 18 January 1440.

neprocjenjivih predmeta nacionalnog i lokalnog identiteta. Veselimo se da je to osječkoj ekipi i uspjelo te su krajem prošle godine predstavili svoju zbirku zastava u novom ruhu i povraćenom sjaju.

Iako osječka muzejska zbirka sadrži više od 140 zastava, većina je iz perioda nakon 2. svjetskog rata, koje nisu uvrštene u ovu izložbu ni njezin katalog. No, zato je prikazano 36 nevjerojatno zanimljivih zastava iz prethodnog perioda, kao što i naslov izložbe kazuje, tri doduše samo u obliku središnjeg oslikanog dijela, a preostalih 33 kao cjelovite zastave, neke i s pripadajućim bogato izrađenim kopljima. Nadalje, prikazan je i reprezentativni uzorak (14) mnogo veće zbirke zastavnih vrpci, ranije bogato vezenih, koje u 20. stoljeću poprimaju oblik masovno izrađivanih trobojnih vrpci s otisnutim prigodnim tekstom.

Prvi dio kataloga predstavlja zbirku i napore na njezinom prikupljanju, obradi i zaštiti, uz nekoliko ilustrativnih paralelnih fotografija zastava prije i nakon restauracije, na koju su neki primjerci prispjeli praktično već iz postupka otpisa. Potom se čitatelj upoznaje s vrstama zastava koje ne nalaze u zbirci – cehovskim zastavama osječkih zanatskih cehova, zastavama Građanske garde, pjevačkih društava i gimnazijskih zastava, neke od kojih smo imali prilike upoznati u prethodnim brojevima *Grba i zastave* (v. **Ante Grubišić**: *Stare zastave u Muzeju Slavonije*, GiZ 18, str. 1, 10-12; **Ante Grubišić**: *Stare zastave u Muzeju Slavonije (2): Jedan značajan primjerak*, GiZ 19, str. 11-13).

Katalog osim spomenutih sadrži i trinaest drugih zastava – vatrogasnih, sportskih, veteranskih, domoljubnih društava. Većina zastava ima bogato izrađene različitu prednju i stražnju stranu, tako da su u kataloškom dijelu većinom prikazane obje fotografije u vrlo velikom formatu, koji čini detalje dobro vidljivima.

Katalog završava sažetkom na hrvatskom i engleskom jeziku te nekoliko velikih fotografija postava izložbe u reprezentativnom prostoru zgrade Magistrata, koje će i onima koji nisu stigli do Osijeka prenijeti dio impresivne atmosfere sa izložbe. (ŽH)

treatment of these priceless items of national and local identity. We are pleased to see that the Osijek team managed to accomplish this and that by the end of the last year they presented the collection in a new light and vivid glamour.

Although the Osijek museum collection holds over 140 flags, most date to after World War II and were not included in the exhibition or its catalog. However, 36 amazing and interesting flags from previous periods are presented, as the title suggests: three preserved only through a central painted panel, the other 33 as full-sized flags, some with original richly decorated staffs. Also, a selected sample (14) of a much larger collection of flag streamers is presented, richly embroidered in earlier years but by the 20th century taking the form of industrially produced tricolor ribbons with appropriate text printed.

The textual part of the catalog presents the collection and the efforts to collect, process, and protect it, with examples of before-and-after renovation photos of some items which arrived practically ready to be written off. Then the reader is acquainted with the types of flags in the collection – guild flags of the Osijek craftsmen guilds, flags of civic guards, choir associations, and high-school societies – some of which have been presented in previous issues of Grb i zastava *(**Ante Grubišić**:* Old Flags in the Museum of Slavonia*, GiZ 18, pp. 1,10-12; **Ante Grubišić**:* Old Flags in the Museum of Slavonia (2): A Significant Example*, GiZ 19, pp. 11-13).*

The catalog presents thirteen other flags – of firefighters, sports, veterans, and patriotic associations. Most flags have richly hand-made and different obverses and reverses. The registry section, the second and largest part of the book, depicts both sides of each flag in very large dimensions, making the details well visible.

The catalog ends with a summary in Croatian and English and several large-format photographs of the exhibition setting in the representative halls of the old Magistrate building, showing a part of the impressive atmosphere to those who could not reach Osijek.

Izložene zastave vrijedilo je izbliza proučiti.
It was well worth to study the exhibited flags at close proximity.

Autor izložbe i kataloga Ante Grubišić pokazuje postav predsjedniku HGZD-a, 10. veljače 2018.
The exhibition and catalogue author Ante Grubišić shows the exibits to the HGZD president, 10 February 2018.

Photos Iva Bezjak.

Nove spoznaje o nastanku, uporabi i simbolici hrvatskih zemaljskih grbova

New Findings on the Emergence, Use, and Symbolism of the Croatian Land Coats of Arms

Zahvaljujući uredništvu kulturnog magazina **Gordogan** u novom broju tog časopisa (br. 35-36, jesen-zima 2017.) objavljena je studija pod naslovom *Nastanak hrvatskih grbova: Podrijetlo, povijest i simbolika od 13. do 16. stoljeća* koautora **Mate Božića** i **Stjepana Ćosića**. U okviru spomenute studije, na temelju brojnih podataka što su tijekom proteklog desetljeća postali dostupni posredstvom interneta, napose zahvaljujući istraživanjima danskog armorialista **Steena Clemmensena** i britanskog heraldičara **Briana Timmsa**, bitno su dopunjene i proširene dosadašnje heraldičke i historiografske spoznaje o nastanku, uporabi i simbolici grbova koji su tijekom srednjega vijeka i početkom novoga vijeka bili atribuirani **Hrvatskoj**/**Dalmaciji**/*„Slovinju"*/**Slavoniji** i **Bosni**.

Thanks to the editorial board of ***Gordogan****, a study entitled* The Emergence of Croatian Coats of Arms: Origin, History, and Symbolism from the 13th to the 16th century*, co-authored by* ***Mate Božić*** *and* ***Stjepan Ćosić****, was published in the new issue of this cultural magazine (no. 35–36, Fall-Winter 2017). In this study, based on data made available on the Internet over the past decade, and especially thanks to research by Danish armorialist* ***Stein Clemmensen*** *and British heraldist* ***Brian Timms****, the heraldic and historiographic insights on the emergence, use, and symbolism of coats of arms which were attributed to* ***Croatia****,* ***Dalmatia****,* "Slovinje"*,* ***Slavonia****, and* ***Bosnia*** *during the Middle Ages and the beginning of the Modern history have been substantially enhanced and expanded.*

Lav u hodu sa isplaženim jezikom, revers novca kralja Bele III.
Lion passant guardant langued on th reverse of King Bela III coin.

Freska heraldičkog *Davidova tornja* u dominikanskome samostanu u Bozenu (Bolzano), Tirol, oko 1490. – 1494.
Fresco of the heraldic Tower of David in th Dominican monastery in Bozen, Tyrol, ca. 1490/94.

Grb s lavljom (heraldički: leopardovom) glavom na pečatu hercega Bele, 1268.
The coat of arms with lion head guardant (heraldic leopard) on Herzog Bela seal, 1268.

Grb Kraljevine Slavonije iz grbovnice kraljaVladislava II. Jagelovića, 1496.
The coat of arms of the Kingdom of Slavonia from the armorial patent by Vladislaus II Jagiellon, 1496.

Tri profilno spletene lavlje glave na novcu hercega i kralja Bele IV.
Three lion head profiles conjoined on a Herzog and King Bela IV coin.

Herceški grb s leopardovom glavom u minijaturi rukopisa, oko 1334.
A herzog's coat of ams with lion head in a manuscript miniature, ca. 1334.

Prvenstveno treba istaknuti kako se, s obzirom na hrvatske zemaljske grbove, u europskim srednjovjekovnim grbovnicima kontinuirano pojavljuju dvije „vrste" heraldičkoga znakovlja. S jedne strane riječ je o službenim heraldičkim znamenjima koja su (osim u samim armorijalima) označavala različite hrvatske zemlje i u vladarskoj/pretenzijskoj dinastičkoj heraldici raznih kraljevskih kuća (**Arpadovića**, **Anžuvinaca**, **Luksemburgovaca**, **Jagelovića** i **Habsburgovaca**), dok se s druge strane u istom razdoblju u funkciji zemaljskih grbova također pojavljuju i određena neslužbena (dekorativna) heraldička znamenja neformalno oblikovana putem domišljanja samih srednjovjekovnih heraldičara te kontinuirano prisutna zahvaljujući upornim grbovničarskim „kopiranjima" jednom nastalih armorijala. Primjerice, dok je službeni grb **Kraljevstva Hrvatske i Dalmacije**

*To begin with, it should be emphasized that two "types" of heraldic signs are continuously present concerning the Croatian regional/land coats of arms in European medieval armorials. On the one hand are the official heraldic signs which (apart from the armorials themselves) signified different Croatian lands within ruling/pretense dynastic heraldry of various royal dynasties and houses (****Árpád****,* ***Anjou-Hungary****,* ***Luxembourg****,* ***Jagiellonian*** *and* ***Habsburg****). On the other hand, during the same period, certain unofficial (decorative) heraldic signs were also used as the lands' coats of arms, formed thanks to the imagination/perception of the medieval heraldists themselves and also propagated through the persistent "copying" of armorials once created by them. For example, while the official coat of arms of the* ***Kingdom of Croatia and Dalmatia*** *(along with the medieval* "Slovinje"*) in the ruler/pretense heraldry was almost exclusively represented by* azure three leopard heads *(or human heads – in the*

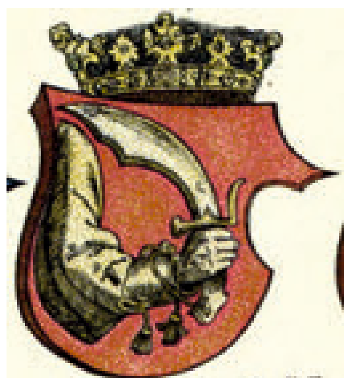
(zajedno sa srednjovjekovnim *„Slovinjem“*) u vladarskoj/pretenzijskoj heraldici tijekom srednjega vijeka bio gotovo isključivo predstavljen s *tri heraldički leopardove* (u antropomorfnoj verziji istog grba – ljudske) *glave na plavom*, za iste se zemlje u tom razdoblju pojavljuju i neslužbeni grbovi poput *ruke s mačem/sabljom* ili grba s *tri lavlje glave na crvenom* (za „Hrvatsku“ odnosno „Dalmaciju“) te grb s *tri lovačka psa/hrta u trku* (za srednjovjekovno „Slovinje“).

Najstarije hrvatsko zemaljsko znamenje (grb s tri heraldički leopardove glave) zapravo je prvenstveno imalo funkciju osobnog grba hrvatskih hercega (koji su vladali zemljama od Drave do Jadrana) još od druge polovice 13. pa sve do druge polovice 14. stoljeća. Naime, frontalno prikazani lik lavlje glave (heraldički leopardove glave) povezan je s uporabom lava kao prepoznatljivog dinastičkog znaka na osobnim grbovima, novcima i pečatima kraljeva i hercega iz kuće Arpadovića još od kraja 12. stoljeća. Tako je primjerice na jednom pečatu hercega **Bele** (sina kralja **Bele IV.**) iz 1268. vidljiva jedna leopardova glava s isplaženim jezikom. Od izvorno osobnog herceškog grba, spomenuto je znamenje „postalo“ službeni zemaljski grb jedinstvenog Kraljevstva Hrvatske i Dalmacije tek početkom 15. stoljeća. Ruka s mačem/sabljom (zapravo motiv iz grba **Hrvoja Vukčića** kao najmoćnijega hrvatskog feudalca u vrijeme nastanka najvažnijih njemačkih grbovnika), homonimijski je aplicirana kao neslužbeno znamenje Hrvatske ili Dalmacije početkom 15. st. upravo posredstvom njemačkih heraldičara, dok je od kraja 15. stoljeća isti heraldički lik, u izmijenjenom obliku, postao službenim pretenzijskim/vladarskim grbom Bosne zahvaljujući dinastičkoj heraldičkoj praksi Habsburgovaca i Jagelovića. Nadalje, moguće je zaključiti kako su i neslužbeni grb srednjovjekovnog „Slovinja“ (tri psa/hrta u trku) početkom 15. stoljeća također neformalno oblikovali njemački heraldičari, budući da je njemački naziv za Slavene i njihove zemlje

Pripisani grb „Slovinja“ (*Wintlanden*), grbovnik Uffenbachsche, nakon 1390.
*Attributed arms of "Slovinje" (*Wintlanden*), Uffenbachsche Armorial,* after 1390.

anthropomorphic version of the same coat of arms), unofficial coats of arms for specific lands of the same kingdom also appeared, such as an arm holding a sword/saber *or a coat of arms* gules three lion heads *(for medieval "Croatia" or medieval "Dalmatia") and a coat of arms with* three hunting dogs/greyhounds courant *(for medieval "Slovinje").*

*The earliest Croatian land coat of arms (with three leopard heads) was primarily a personal coat of arms used by Croatian herzogs / dukes of Slavonia (who ruled all the lands from the river Drava to the Adriatic) from the second half of the 13th until the second half of the 14th century. The facial expression of the lion's head (termed "leopard's head" in heraldry) is associated with the use of the lion as a recognizable dynastic sign on the personal coats of arms, coins, and seals of the kings and Croatian herzogs of the Árpád dynasty from the end of the 12th century. For example, a leopard's head with a tongue sticking out is visible on the herzogs' shield shown on the seal of the Croatian Herzog **Bela** (son of King **Bela IV**), which dates back to 1268. This personal emblem of Croatian herzogs became the official coat of arms of the Kingdom of Croatia and Dalmatia at the beginning of the 15th century. The coat of arms with the arm holding a sword/saber (actually the coat of arms of **Hrvoje Vukčić Hrvatinić** – the most powerful Croatian feudal lord during the era of the creation of the most important German armorials) was, at the beginning of 15th century, homonymously applied (Hrvoje–Hrvatska) as an unofficial heraldic emblem of Croatia or Dalmatia by the mediation of German armorialists, while from the end of the 15th century, the same heraldic figure became the official pretense/ruler coat of arms applied to the Kingdom of Bosnia within the dynastic heraldic practice of the Habsburg and Jagiellonian royal house. Furthermore, it can be assumed that the unofficial coat of arms of the medieval "Slovinje" (*three greyhounds courant*) was, also created by German armorialists at the beginning of the 15th century, since the traditional German term for the Slavs and their countries (*Winden, Wintlanden*) was, in the case of this coat of arms, directly linked to the German term for greyhound (*Winde, Windhund*).*

Grb *Dalmatinskog kralja* uz lik kralja Ludovika II. Jagelovića na zemljovidu Mikuláša Klaudyána, 1518.
The coat of arms of Dalmatian King *next to the depiction of King Louis II Jageillo on the map by Mikuláš Klaudyán, 1518.*

Grbovi kralja Dalmacije i kralja Hrvatske u Grünenbergovom grbovniku, 1483.
The coats of arms of King of Dalmatia and King of Croatia in the Grünenberg Armorial, 1483.

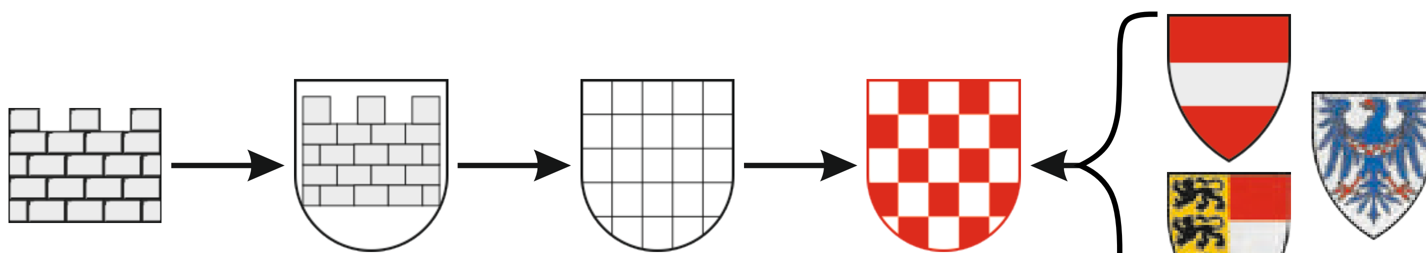

Grb Bosne, *Trijumfalni luk* cara Maksimilijana, drugo izdanje iz 1526./27.
The coat of arms of Bosnia, Triumphal Arch *of Emperor Maximilian, 2nd ed., 1526/27.*

Grbovi zemalja kralja Matijaša Korvina u *Kronici* Ivana Thuroczya, 1488.
The coats of arms of King Mathias Corvin lands in the John Thuroczy Chronicles*, 1488.*

Slijed formiranja hrvatskog grba sa šahiranim poljima u okviru habsburške pretenzijske heraldike.
Croatian chequy arms formation sequence within the Habsburg pretence heraldry.

Sintagma o Hrvatskoj kao „tvrđavi“–bedemu (predziđu) obrane kršćanstva... *Metaphor of Croatia as ”fortress” – wall (bulwark) of defence of Christianity...*

... primijenjena kao heraldičko znamenje u pretenzijskoj heraldici Habsburgovaca *... applied as heraldic symbol in the Habsburg pretense heraldry*

Stilizirana forma heraldičkom redukcijom poravnavanja kamenih blokova *Stylization by heraldic reduction aligning the stone blocks*

Aplikacija srebrne i crvene iz grbova habsburških nasljednih zemalja *Application of argent and gules from the Habsburg hereditary land arms*

Grbovi habsburških nasljednjih zemalja (izbor) *Habsburg hereditary land coats of arms (selection)*

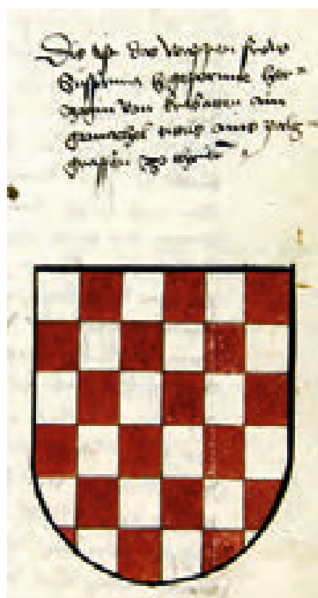
(*Winden*, *Wintlanden*) u slučaju tog grba pučkom etimologijom bio izravno povezan s njemačkim nazivom za lovačkog psa odnosno hrta (*Windhund*, *Winde*).

Konačno, proces rasapa jedinstvenog Hrvatsko-dalmatinskoga kraljevstva pod udarom **Osmanlija** te istodobno posezanje Habsburgovaca za zemljama „krune kralja Zvonimira“ bio je od kraja 15. stoljeća praćen pojavom novih zemaljskih grbova. Tako je u krugu kralja **Maksimilijana I. Habsburškoga** 1493./1494. godine kreiran prepoznatljivi *šahirani grb* Kraljevine Hrvatske koji je zapravo (prema u redovima hrvatskog plemstva tada već uvriježenoj metafori o Hrvatskoj kao „tvrđavi“ u borbi protiv Turaka odnosno – „predziđu kršćanstva“) predstavljao stilizirani prikaz tvrđave, utvrde – zida (*„zwingermauer“*). Ubrzo potom, grbovnicom **Vladislava II. Jagelovića** 1496. godine inauguriran je i grb novovjekovne Kraljevine Slavonije – *kuna između dviju rijeka*, pri čemu je kuna bila preoblikovani prikaz lava Arpadovića s herceškog novca iz 12., 13. i 14. stoljeća (hrvatskih frizatika i slavonskih banovaca). Usporedo s pojavom novih grbova Hrvatske i Slavonije u službenoj heraldičkoj praksi, staro znamenje srednjovjekovnog Kraljevstva Hrvatske i Dalmacije (tri leopardove glave) ipak se održalo (zahvaljujući ustaljenosti uporabe) te se postupno počelo odnositi isključivo na Dalmaciju.

Tako su potkraj 15. stoljeća konačno formirana tri zemaljska grba novovjekovnog Hrvatsko-slavonsko-dalmatinskog kraljevstva, a u skladu s reintegracijskom ideologijom, sva su tri grba od kraja 17. stoljeća tvorila kompleksno heraldičko znamenje **Trojednice**. Međutim, u kasnijem procesu heraldičke demokratizacije, potkraj 19. stoljeća, samo se srebrno-crveni šahirani znamen (zapravo stilizirani prikaz tvrđave – zida) izdvojio kao specifični *grb hrvatske nacije*.

Grbovi Hrvatske (*u crvenome tri zlatno okrunjene srebrne glave lava plavih jezika*) i Dalmacije (*u crvenome s lijeva izrasta zlatno odjevena savijena ruka drži sablju*) u stuttgartskom rukopisu (1465/67.) Richenthalove *Kronike Sabora u Konstanci*.
*The coats of arms of Croatia (*gules three lion heads argent crowned or langued azure*) and Dalmatia (*gules an arm embowed issuant from sinister holding a scimitar*), in the Stuttgart manuscript (1465/67) of the Richtenthal*'s Cronicles of the Council of Constance.

Prvi zabilježeni prikaz šahiranog grba vezanog za Hrvatsku u grbovnicima: grb Suzane, herceginje Hrvatske, grbovnik Jorga Rügena, oko 1498.
The first recorded chequy arms depiction conected to Croatia: the arms of Suzana, herzogin of Croatia, the Jorg Rügen armorial, ca. 1498.

Finally, the process of dissolution of the medieval Kingdom of Croatia and Dalmatia under **Ottoman** *pressure and, at the same time, constant Habsburg dynastic pretensions toward the lands of the “crown of King Zvonimir”, was followed by the emergence of new land coats of arms at the end of the 15th century. Thus, for the court of King* ***Maximilian I Habsburg****, a recognizable* chequered *coat of arms of Kingdom of Croatia was created during 1493/1494, as a stylized representation of a fortress – defensive wall (German term:* zwingermauer*) symbolizing concept of* Antemurale Christianitatis *– bulwark of Christianity, then a well-known metaphor for Croatia (used especially within the ranks of the Croatian nobility) considering the current pan-European struggle against the Turks.*

Soon after, by a grant of arms of King ***Vladislaus II Jagiello*** *to Slavonian nobility (dated 1496), the coat of arms of the modern Kingdom of Slavonia was also inaugurated—showing* a marten stantant between two rivers*, in which case the heraldic figure of a marten was in fact a redesigned representation of the lion as a dynastic Árpád emblem used on the coins minted by the Croatian herzogs in the 12th, 13th, and 14th centuries (the Croatian* frisatic *and the Slavonian* banovac*). Along with the emergence of new coats of arms for Croatia and Slavonia, within ruling/pretense dynastic heraldry, the old coat of arms of the medieval Kingdom of Croatia and Dalmatia (*three leopard heads*) was still maintained (thanks to its continuous use) and gradually began to refer exclusively to the Kingdom of Dalmatia.*

Thus, at the end of the 15th century, three land coats of arms of the modern Croatian-Slavonian-Dalmatian Kingdom were finally formed, and in line with the current reintegration ideology, from the end of the 17th century all three coats of arms formed the complex heraldic emblem of the same ***Triune Kingdom****. However, in the later process of heraldic democratization, at the end of the 19th century only the chequy argent-gules coat of arms (actually a stylized view of the fortress-wall) was singled out as a specific* coat of arms for the Croatian nation.

Cjeloviti članak iz *Gordogana* dostupan je na stranicama Udruge studenata povijesti „Toma Arhiđakon“ na *The integral paper from* Gordogan *is available at the History Students Association ”Toma Arhiđakon” at* http://tomaarhidjakon.ffst.unist.hr/joomla/index.php/hr/16-novosti/165-nastanak-hrvatskih-grbova odnosno neposredno na | *i.e. directly at* http://tomaarhidjakon.ffst.unist.hr/joomla/images/pleter/Bozic_Nastanak-hrvatskih-grbova.pdf

Na str. 34: Grbovi Hrvatske (H), Dalmacije (N) i Bosne (X) među grbovima habsburških i lukemburških posjeda u grbovniku *St. Gallen Haggenberg*, oko 1470. → 34
On page 34: The coats of arms of Croatia (H), Dalmatia (N), and Bosnia (X) among Habsburg and Luxemburg land arms in the St. Gallen Haggenberg *armorial, ca. 1470.*

Mario Jareb

Sedamnaest desetljeća hrvatske državne zastave

Kada je **5. lipnja 1848.** tijekom svečanosti ustoličenja (instalacije) na položaj hrvatskoga bana na Trgu svete Katarine u Zagrebu **Josip Jelačić** kao jedan od znakova banske vlasti i časti primio bansku zastavu započela je povijest hrvatske trobojnice kao hrvatske državne zastave.

Ban je od sredine 10. stoljeća bio uz kralja ili kneza najviši dostojanstvenik u hrvatskoj državi.

Ustoličenje bana je bio preduvjet da bi banove odluke postale izraz vršenja banske vlasti. Prigodom ustoličenja Jelačić je primio znakove banske vlasti i časti: žezlo, sablju i zastavu, koji su istodobno i simboli tadašnje hrvatske države – **Trojedne Kraljevine Dalmacije, Hrvatske i Slavonije**.

Crveno-bijelo-plava trobojnica pojavila se je kao hrvatska zastava u ozračju te revolucionarne 1848. godine nekoliko mjeseci prije, da bi je Jelačićev izbor za svoju bansku zastavu uzdignuo na položaj zastave Trojedne Kraljevine.

Njegova zastava, kao uostalom i brojne hrvatske trobojnice iz Revolucionarne 1848. godine ostala je sačuvana do danas i to kao dio fundusa Hrvatskog povijesnoga muzeja u Zagrebu. Kako je to u katalogu *Zastave kroz stoljeća* godine 1996. zapisala **Jelena Borošak Marijanović**, ta je zastava *„na neki (...) način vjesnik nove Hrvatske sazdane u duhu građanskih načela. (...) Njezine su boje heraldički utemeljene, preuzete su iz povijesnih grbova hrvatskih zemalja: (...). S jedne strane u kartušama grbovi kraljevina (Hrvatske, Slavonije, Dalmacije) sjedinjeni ilirskim simbolom i nadvišeni krunom. S druge slikanim obiteljskim grbom.*

Instalacijska zastava bana Jelačića znak je njegova državnopolitičkoga dosega i svojevrsno

Seventeen Decades of the Croatian State Flag

*The inauguration (installation) ceremony for the office of Croatian ban (at St. Catherine Square in Zagreb on **5 June 1848**, during which **Josip Jelačić** received the ban's flag as one of the insignia of authority and honor) marks the beginning of the history of the Croatian tricolor as the Croatian state flag.*

*Since the mid-10th century, a ban was, aside from a king or prince, the highest dignitary in the Croatian state. The inauguration was a precondition for the ban to gain authority to execute his powers. During the 1848 installation Jelačić received the insignia of his office: a scepter, a sword, and a flag, these at once being the symbols of the Croatian state, such as it was at the time – the **Triune Kingdom of Dalmatia, Croatia, and Slavonia**.*

While the red-white-blue tricolor appeared as the Croatian flag a few month before that, in the atmosphere of the revolutionary 1848, Jelačić's choice of it for his ban's flag raised it to the status of flag of the Triune Kingdom.

*His flag, as were many others from the revolutionary year of 1848, was preserved for posterity as part of the collection of the Croatian History Museum in Zagreb. As **Jelena Borošak Marijanović** wrote in her catalogue* Flags through Centuries *in 1996, that flag was* "the herald of a new Croatia based on new principles of civil organization. (…) The colors were based on Croatian heraldry: (…) On one side in cartouches were the arms of the kingdoms (Croatia, Slavonia, and Dalmatia) combined with the Illyrian symbol, surmounted by a crown. The other side bore the family arms.

The installation of Ban Jelačić's flag is a mark of its status in public life and in a sense a historical witness in heraldic form to Croatian national existence. Its symbolism allows us to consider it the predecessor of the Croatian state flag as belonging to the Ban who in political conditions of the time (…) formally united all Croatian lands under him." *Thus it is not unusual that in that year the flag was hoisted not only in the territories of the **Ban's Croatia**, but also flown from the walls of Dubrovnik.*

From that time until the present, the Croatian tricolor with the Croatian coat of arms became a strong medium for the identification, formation, and preservation of Croatian national identity. In the periods when the Croatian identity was repressed that flag remained the symbol of desired Croatian freedom. It was thus not unusual that soon after the fall of Bach's Absolutism *in the **Habsburg Monarchy** (which had brought the first prohibitions of the Croatian flag in 1852) the tricolor again started to be displayed en masse as the symbol of Croatian identity. Its confirmation as a sort of Croatian state flag came in 1860, with its appearance in the*

Instalacijska zastava bana Josipa Jelačića, 1848.
Installation flag of Ban Josip Jelačić, 1848.
(HPM/PMH 11862, foto Hrvatski povijesni muzej)

povijesno svjedočanstvo hrvatskoga nacionalnog postojanja u heraldičkom obliku. Zbog njezine simbolike smatramo je pretečom hrvatske državne zastave. Jer, pripadala je banu koji je u danim političkim prilikama (...) formalno objedinio cjelokupan hrvatski prostor pod svojom vlašću." Nije zbog toga neobično što se je ta zastava te godine vijorila ne samo na području **Banske Hrvatske**, nego je istaknuta i na dubrovačkim zidinama.

Od tada do danas hrvatska trobojnica s hrvatskim grbom postala je snažno sredstvo nacionalne identifikacije, izgradnje i očuvanja hrvatskoga nacionalnog identiteta. Ta je zastava u razdobljima kada je hrvatski identitet potiskivan ostala simbol željene hrvatske slobode. Nije neobično zbog toga što je nedugo po padu *Bachova apsolutizma* u **Habsburškoj Monarhiji**, koji je godine 1852. donio i prvu zabranu hrvatske zastave, trobojnica opet masovno isticana kao simbol hrvatskoga identiteta. Njezina potvrda kao svojevrsne hrvatske državne zastave došla je već 1860. godine pojavom instalacijske zastave novoga hrvatskoga bana **Josipa Šokčevića**, koja je ne slučajno po svojemu izgledu bila kopija Jelačićeve zastave iz godine 1848.

Nakon toga gotovo da nije bilo zapreke za širenje hrvatske trobojnice među Hrvatima. U sljedećim desetljećima isticana je ona kao državna zastava Trojedne Kraljevine, pa i nakon *Hrvatsko-ugarske nagodbe* iz godine 1868. koja je znatno suzila hrvatsku autonomiju. Iako su banske zastave redovito na zastavnom polju sadržavale i grb Trojedne Kraljevine, a poznati su i brojni primjeri ostalih trobojnica koje su sadržavale hrvatski grb, ipak je u praksi, po svoj prilici i zbog mogućnosti izrade, prevladavala uporaba jednostavnih trobojnica crven-bijeli-plavi bez grba. Činjenica jest da brojne svečane zastave, posebice zastave različitih društava koje su posebno izrađivane i u koje su ulagana i velika sredstva, gotovo redovito sadrže grb na zastavnom polju.

Kako je vrijeme odmicalo dotadašnji grb Trojedne Kraljevine koji se je sastojao od grbova Dalmacije, Hrvatske i Slavonije je sve više ustupao mjesto hrvatskome šahiranom grbu kao općehrvatskom nacionalnom simbolu, a ta je promjena došla do izražaja i na zastavama. Sačuvane zastave i brojni prikazi, osobito oni otisnuti na samom prijelazu iz 19. u 20. stoljeće na tada osobito popularnim i u svim hrvatskim zemljama masovno korištenim domoljubnim dopisnicama, ukazivali su na to da je vrlo raširena slika o hrvatskoj zastavi bila ona koja je prikazivala trobojnicu koja je na zastavnom polju sadržavala hrvatski šahirani grb. Ti su elementi temelj i današnje državne zastave **Republike Hrvatske**, zastave Hrvata u **Bosni i Hercegovini**, ali i drugih inačica hrvatske nacionalne zastave koje su povremeno koriste u javnosti. Dobar primjer takve zastave je zastava *Hrvatskoga sveučilišta*, današnjega Sveučilišta u Zagrebu, iz godine 1907., koja je izrađena na temelju nacrta

Zastava Sveučilišta prema nacrtu Bele Csikosa Sesije, 1907.
University Flag after the design by Bela Csikos Sesija, 1907.

installation of a new Croatian ban, ***Josip Šokčević****, who incidentally chose the flag of the same pattern as Jelačić's 1848 flag*.

Afterwards there were almost no obstacles to the spread of the tricolor among Croats. In the decades to follow it was hoisted as the state flag of the Triune Kingdom, even after the Croatian-Hungarian Compromise *of 1869 which considerably limited Croatian autonomy. Even if the ban's flags regularly depicted in their central fields the coat of arms of the Triune Kingdom, there are numerous recorded examples of other tricolors containing just the Croatian coat of arms. However, in practice (probably due to their simpler manufacture) the use of simple red-white-blue tricolors without coats of arms was predominant. Still, many ceremonial flags, especially those of various associations, were carefully produced involving many resources and included the coat of arms in the flag field.*

As time passed, the coat of arms of the Triune Kingdom – composed of the arms of Dalmatia, Croatia, and Slavonia – was replaced as the generally accepted national symbol by the Croatian chequy coat of arms, and that change was reflected in the flags as well. Many flags and depictions are preserved, especially those printed on popular patriotic illustrated postcards at the turn of the 19th to 20th century, which indicate that the idea of Croatian tricolor with the chequy arms was widespread. These elements are the basis for the current state flag of the ***Republic of Croatia****, the flag of Croats in* ***Bosnia and Herzegovina****, and other variations of Croatian national flags occasionally used in public. An excellent example is the 1907 flag of the* Croatian University*, today the University of Zagreb, produced from the design by a renowned Croatian painter,* ***Bela Csikos Sesija****. By that time the use of Croatian tricolor, often with the Croatian coat of arms, was already widespread among Croats in all Croatian lands, equally among those in Ban's Croatia, as well as in Dalmatia, Bosnia, Herzegovina, and* ***Istria****.*

However, the following decades brought again prohibitions and sacrifices. Certainly, the most difficult period was from 1929, with the proclamation of dictatorship by King ***Alexander I Karađorđević****. Under the pretext of overcoming the "tribal" divisions in the first Yugoslav state, the symbols of Croatian national identity – the coat of arms and the flag – were attacked. In spite of the terror of the dictatorial regime, the Croatian tricolors were raised high on the tallest trees and telephone poles, as symbols of Croatian resistance and defiance to violence. Even after the dictatorship fell, there were challenges for the Croatian flag, but it was possible to display it relatively freely.*

With exception of the Italian fascist terror in Croatian regions under ***Italy*** *between the two World Wars, the same kind of terror in annexed and occupied*

istaknutog hrvatskoga slikara **Bele Csikosa Sesije**. Do toga doba uporaba hrvatske trobojnice, često trobojnica s hrvatskim grbom, bila je raširena među Hrvatima u svim hrvatskim zemljama, jednako među onima u Banskoj Hrvatskoj, kao i među onima u Dalmaciji, Bosni i Hercegovini i **Istri**.

Sljedeća su desetljeća ipak donijela zabrane i žrtve. Svakako, najteže razdoblje nastupilo je 1929. godine proglašenjem diktature kralja **Aleksandra I. Karađorđevića**, kada su pod izlikom prevladavanja „plemenskih“ podjela u prvoj jugoslavenskoj državi na udar došli upravo simboli hrvatskoga nacionalnog identiteta – hrvatski grb i zastava. Pa ipak su unatoč teroru diktatorskog režima upravo na visoko drveće i telefonske stupove podignute hrvatske trobojnice postale simbol hrvatskoga otpora i prkosa nasilju. I nakon pada diktature bilo je stradanja zbog hrvatske zastave, no ipak se je ona mogla razmjerno slobodno isticati.

Ako se izuzme talijanski fašistički teror u hrvatskim krajevima pod **Italijom** između dva rata, isti takav teror na anektiranim i okupiranim hrvatskim područjima u *Drugom svjetskom ratu* te velikosrpski teror i genocid na okupiranim područjima Republike Hrvatske i Bosne i Hercegovine u *Domovinskom ratu*, od tada do danas u dvjema hrvatskim domovinama nije bilo više takvih pokušaja brisanja hrvatskoga nacionalnog identiteta i hrvatskih nacionalnih simbola. To ne niječe sve ono što se je događalo pod vlašću dvaju totalitarizama, pa i onoga jugoslavenskoga komunističkoga koji je bio sumnjičav prema izražavanju nacionalne svijesti i isticanju nacionalnih simbola. Pa ipak od toga vremena niti jedna državna tvorevina na hrvatskim prostorima nije zabranjivala uporabu bar neke inačice hrvatskoga grba i zastave.

Nezavisna Država Hrvatska (NDH) koja se je predstavljala kao ostvarenje svih hrvatskih nacionalnih težnji isticala je nacionalne simbole, no prilagođene činjenici ustaške dominacije u njoj.

Partizanski pokret u Hrvatskoj nije doduše koristio hrvatski grb, ali je prihvatio trobojnicu koju je poput ustaškoga režima u NDH prilagodio svojim ideološkim usmjerenjima aplicirajući na nju crvenu komunističku zvijezdu. Nije neobično što je partizanska pobjeda u ratu zadržala nametnutu zvijezdu na zastavnom polju hrvatske trobojnice, sada kao zastave **Narodne/Socijalističke Republike Hrvatske** (NRH/SRH). Prema tome na zastavi nije bilo mjesta za hrvatski šahirani grb, koji je pak od 1947. okružen elementima tipičnim za sovjetsku heraldiku i nezaobilaznom crvenom zvijezdom bio grb NRH/SRH. O tome kako su široki slojevi stanovništva gledali na hrvatske nacionalne simbole svjedoči razdoblje *Hrvatskoga proljeća*, kada je uporaba grba i zastave bez socijalističkih oznaka, često trobojnice koja je sadržavala grb, bila masovna javna pojava.

Posve je logično da je pad komunističkoga totalitarizma iz skrovišta na svjetlo dana iznio ponovno hrvatske nacionalne simbole bez socijalističkih oznaka. Hrvatska i hrvatski krajevi Bosne i Hercegovine su te 1990. godine plivali u moru hrvatskih trobojnica s hrvatskim šahiranim grbom na zastavnom polju. Ne slučajno je pred novim hrvatskim vrhovništvom **30. svibnja 1990.** godine istaknuta upravo Jelačićeva banska zastava, a nedugo nakon toga i nova je zastava Republike Hrvatske poput njegove iz godine 1848. bila ***crveno-bijelo-plava trobojnica s hrvatskim državnim grbom***.

Domoljubna dopisnica, oko 1900.
Patriotic post-card, ca. 1900.

Croatian regions during in World War II*, and the Greater-Serbian terror and genocide in the occupied territories of the Republic of Croatia and Bosnia and Herzegovina in the* Homeland War *during the 1990s; ever since there was no further attempts to erase Croatian national identity in the territories of the two Croatian homelands – without denying all the things which happened under the totalitarianism regimes, including the Yugoslav Communists (who were ever suspicious of the expression of national consciousness and display of national symbols). However, even in that period no state formation on Croatian territories had prohibited use of at least some kind of Croatian coat of arms and flag.*

The WWII fascist puppet state, the ***Independent State of Croatia*** *(NDH), which presented itself as a realization of all Croatian national aspirations, displayed the national symbols, although dominated by the Ustaša badge.*

The ***Partisan movement*** *in Croatia admittedly shunned the use of the Croatian coat of arms, but it adopted the tricolor, amending the flag according to its ideological orientation by adding a red Communist star, as did the NDH. It is not surprising that after the Partisan victory in the war, the Croatian tricolor retained the star as the flag of the* ***People's/Socialist Republic of Croatia*** *(NRH/SRH). This provided no place on the flag for the Croatian chequy coat of arms, but nevertheless in 1947 it was adopted as the arms of NRH/SRH, encircled with elements typical of Soviet heraldry and the unavoidable red star. How Croatians felt about their national symbols may be seen during the* Croatian Spring *of the late 1960s and early 1970s, when the use of the coat of arms – and the flag without the socialist insignia, often the tricolor with the chequy arms – became a mass phenomenon.*

It is entirely logical that the fall of Communist totalitarianism again brought to daylight Croatian national symbols without the socialist insignia. In 1990 Croatia and Croatian regions in Bosnia and Herzegovina were swimming in a sea of Croatian tricolors with the Croatian chequy coat of arms in the field. It was not incidental that on ***30 May 1990****, in front of the newly-elected Croatian leadership, the actual flag of Ban Jelačić was hoisted. Soon afterwards, the* **red-white-blue tricolor with the Croatian state coat of arms** *– the flag of 1848 – was again the flag of the Republic of Croatia.*

Domoljubna dopisnica, oko 1900.
Patriotic post-card, ca. 1900.

Najave | *Announcements*

⚐ *21. svibnja 2018.* 19h – predavanje **Željko Heimer**: *»Šibenske zastave«*, Društvo zagrebačke Klasične gimnazije

⚐ 21 May 2018 *19h – lecture* ***Željko Heimer****:* »Flags of Šibenik«, *Zagreb Classical Gymnasium Society*

⚐ *5. lipnja 2018.* – svečana akademija povodom **170. godina instalacijske zastave bana Jelačića** (Dan hrvatske zastave), suorganizatori HGZD, Hrvatski institut za povijest, Hrvatski povijesni muzej i Družba »Braća hrvatskog zmaja« (usp. str. 31-33)

⚐ 5 June 2018 – *ceremonial gala marking* ***170 years of the Ban Jelačić installation flag*** *(Croatian Flag Day), coorganized by HGZD with the Croatian History Institute, the Croatian History Museum and the "Brethren of the Croatian Dragon" (cf. pp. 31-33)*

⚐ 18. lipnja 2018. 19h – 25. tribina HGZD-a, predavanje **Mate Božić**: *»Najstariji hrvatski zemaljski grbovi«*, Knjižnica i čitaonica »Bogdan Ogrizović«, Zagreb

⚐ 18. lipnja 2018. *19h – 25th HGZD Tribune, lecture* ***Mate Božić****:* »The Oldest Coats of Arms of Croatian Lands«, *Bogdan Ogrizović Library, Zagreb*

Međunarodni kongresi | *International Congresses*

6.–8. rujna 2018. | *6–8 September 2018*
4. heraldičko-veksilološka konferencija, Tešin, Poljska
4th Conference of Heraldry and Vexillology*, Cieszyn, Poland*
Instytut Heraldyczno-Weksylogiczny instytutheraldyczny.pl
[Primijeti promjenu datuma! *Note the changed dates!*]

2.–5. kolovoz 2018 | *2–5 August 2018* **33 ICGHS** Arras, Francuska | *France*
33. međunarodni kongres genealoških i heraldičkih znanosti
33rd International Congress of Genealogical and Heraldic Sciences
Heraldika i genealogija između rata i mira|Genealogy and Heraldry, between War and Peace
Fédération française de généalogie www.genefede.eu
Société française d'héraldique et de sigillographie sfhs-rfhs.fr

15.–19. srpnja 2019. | *15 – 19 July 2019* **HEMISFLAG**: **28 ICV**
28. međunarodni veksilološki kongres, San Antonio, Teksas, SAD
28th International Congress of Vexillology*, San Antonio, Texas, USA*
Vexillological Association of the State of Texas texflags.org
Flag Research Center flagresearchcenter.org

→ 30

34 ICGHS 2020
Madrid, Španjolska
Madrid, Spain

35 ICGHS 2022
Cambridge, Engleska, VB
Cambridge, England, UK

36 ICGHS 2024
[u pripremi]
[*TBD*]

29 ICV 2021
Ljubljana, Slovenija
Ljubljana, Slovenia

30 ICV 2023
Peking, NR Kina
Beijing, PR China
kandidat | *candidate*

31 ICV 2025
Pariz, Francuska
Paris, France
kandidat | *candidate*

Suradnici u ovom broju *Authors in this issue*

Mate Božić, mag. educ. phil et hist., član HGZD-a, koordinator projekta arheološkog turizma *Regnum Croatorum*, Solin, matefil97@gmail.com

Marin Buovac, dipl. arheolog i prof. njem. jezika i književnosti, kustos, član Kulturnog vijeća Zadarske županije, predsjednik udruge *Alter Ego*, marin.buovac@zd.t-com.hr

Vedran Falica, Sitotisak i dizajn Cvirn d.o.o., Maksimirska cesta 129, Zagreb, sitotisak@cvirn.hr

Tomislav Galović, doc. dr. sc., prof. povijesti i dipl. arhivist, Odsjek za povijest Filozofskog fakulteta u Zagrebu, voditelj seminara *Pomoćne povijesne znanosti*, član Predsjedništva HGZD-a, tgalovic@ffzg.hr

Željko Heimer, pukovnik dr. sc., LF, FF, predsjednik HGZD-a, Zagreb, zheimer@gmail.com

Matija Horvat, nezavisni istraživač, matija191@gmail.com

Mario Jareb, dr. sc., prof. povijesti i dipl. arheolog, znanstveni savjetnik, Odjel za suvremenu povijest Hrvatskoh instituta za povijest, Zagreb, član Matice hrvatske i Hrvatskog nacionalnog odbora za povijesne znanosti, m_jareb@yahoo.com

Nikša pl. Kuščić, predsjednik ogranka Split Hrvatskog plemićkog zbora, član HRD-a *Pavao Ritter Vitezović* i HGZD-a, nkuscic@hotmail.com

Damir Stanić, viši arhivist, Odsjek za starije i vojno arhivsko gradivo, Hrvatski državni arhiv, Zagreb, dstanic@arhiv.hr

Tomislav Todorović, inženjer elektrotehnike iz Zrenjanina, član udruge *Flags of the World*, član HGZD-a, tomislav.todorovic.rs @gmail.com

Velimir Vukšić, ilustrator, autor niza knjiga iz vojne povijesti i militarije u RH i inozemstvu, urednik časopisa *Husar*, Zagreb, velimir.vuksic.husar@gmail.com

Grb i Zastava
Glasnik Hrvatskog grboslovnog i zastavoslovnog društva
Bulletin of the Croatian Heraldic & Vexillological Association

IMPRESSUM
Grb i Zastava:
Glasnik Hrvatskog grboslovnog i zastavoslovnog društva
Broj **23**, Godina **XII.** Zagreb **svibanj 2018.** ISSN1846-3827
Urednik i engleski prijevod: **Željko Heimer**
Predsjedništvo HGZD-a: **Željko Heimer**, predsjednik; **Dubravka Peić Čaldarović**, potpredsjednica; **Matea Brstilo Rešetar**, tajnica; **Tijana Trako Poljak**, **Tomislav Galović**.
Engleska lektura: **Ted Kaye,** North American Vexillological Association
Cijena broja 35 kn, za inozemstvo 7 €. Godišnja pretplata (2 broja): 60 kn, inozemstvo 12 €. Za članove HGZD-a besplatno.
Narudžbe na **Leykam international, Ilica 42, HR-10000 Zagreb** ili **leykaminternational@gmail.com**
Izdavač: **Hrvatsko grboslovno i zastavoslovno društvo**
Pazinska 50, HR-10110 Zagreb
E-mail: **hgzd@hgzd.hr** Web: http://**www.hgzd.hr**
IBAN **Hr2323600001101905988** Tisak: **Denona doo**
OIB **21212575148** Naklada ovog broja: **200 komada**

Prilozi za "Grb i Zastavu" dobrodošli su. Članci, fotografije i ostalo mogu se dostaviti izdavaču u pisanom ili tiskanom obliku, u elektroničkom obliku ili kao privici elektroničkom poštom. Materijali se ne vraćaju.

Ovaj broj zaključen je 1. svibnja 2018.

Kronika HGZD

⚐ *15. studenog 2017.* – predsjednica Republike **Kolinda Grabar-Kitarović** uručila visoko odlikovanje predsjedniku HGZD-a (v. str. 22)

⚐ *20. studenog 2017.* – 23. tribina HGZD-a, Knjižnica i čitaonica „Bogdan Ogrizović“ (KČBO), Zagreb: predstavljanje knjige **Stjepan Ćosić**: *»Ideologija rodoslovlja: Korjenić-Neorićevo grbovnik iz 1595.«*, Zavod za povijesne znanosti HAZU Dubrovnik i Nacionalna i sveučilišna knjižnica Zagreb, 2015. Knjigu su predstavili doc. dr. sc. **Tomislav Galović** i autor ①

⚐ *2. veljače 2018.* – predstavljanje br. 35-36 (2017) časopisa *Gordogan*, KČBO, tema članak **Mate Božića** i **Stjepana Ćosića** *»Nastanak hrvatskih grbova: Podrijetlo, povijest i simbolika od 13. do 16. stoljeća«*, temu su predstavili **Neven Budak** i Stjepan Ćosić

⚐ *6. veljače 2018.* – 24. tribina HGZD-a, KČBO: predavanje **Mislav Barić**: *»Terezijanske zastave u Hrvatskom povijesnom muzeju«* (usp. GiZ 21, str. 9-12) ②

⚐ *10. veljače 2018.* – posjet izložbi *»Povijesne zastave u Muzeju Slavonije do 1945. godine«*, Muzej Slavonije, Osijek, domaćin **Ante Grubišić** (v. str. 26-27)

⚐ *veljača 2018.* – knjiga **Amer Sulejmanagić**: *»Grb knezova Kurjakovića Krbavskih«*, Državni arhiv u Gospiću, 2018. (str. 25-26)

⚐ *13. ožujka 2018.* – predavanje **Željko Heimer**: *»Povijesna izvorišta suvremenih hrvatskih municipalnih zastava«*, tribina Družbe »Braća hrvatskog zmaja«, Zmajska kula nad Kamenitim vratima, Zagreb

⚐ *14. ožujka 2018.* – predavanje **Željko Heimer**: *»Legende i teorije o porijeklu hrvatskog šahiranog grba«*, ciklus doobrazovanja Društva turističkih vodiča Zagreba i srednjohrvatske makroregije, auditorij Židovske općine Zagreb ③

⚐ *22. ožujka 2018.* – u Gradskoj loži u Zadru predstavljena knjiga **Miroslav Granić** i **Denis Martinović**: *»Plemstvo Kraljevine Dalmacije 1814. – 1918.«*, Državni arhiv Zadar i Književni krug Split, 2018. Knjigu su predstavili recenzent **Stjepan Ćosić**, ravnatelj DAZ **Ante Gverić**, a u ime autora Miroslav Granić ④

⚐ *4. travnja 2018.* – predavanje **Željko Heimer**: *»Šibenske zastave«*, atrij Muzeja grada Šibenika ⑤

⚐ *9. svibnja 2018.* – 5. festival povijesti ***Kliofest***, Zagreb, program u Splitu, predavanja **Ante Brešić Mikulić:** *»Problematika razvitka heraldike, veksilologije i ostalih srodnih disciplina u okviru obrazovnog sustava i institucija«*, **Mate Božić**: *»Nastanak hrvatskih grbova: Podrijetlo, povijest i simbolika od 13. do početka 16. stoljeća«*

HGZD Chronicles

⚐ 15 November 2017 – *President of the Republic Mrs.* ***Kolinda Grabar-Kitarović*** *conferred a high order of merit to the HGZD president* *(see p. 22)*

⚐ 20 November 2017 – *23rd HGZD Tribune, Library „Bogdan Ogrizović“ (KČBO), Zagreb: book presentation* ***Stjepan Ćosić***: »Ideology of Genealogy: the Korjenić-Neorić Armorial of 1595«, *HAZU Institute for History Sciences Dubrovnik and National and University Library Zagreb, 2015. The book was presented by Docent* ***Tomislav Galović*** *and the author* ①

⚐ 2 February 2018 – *Presentation of the journal* Gordogan *No 35-36 (2017), KČBO, theme: article by* ***Mate Božić*** *and* ***Stjepan Ćosić*** *»The Emergence of Croatian Coats of Arms: Origin, History, and Symbolism from the 13th to the 16th century«, presented by* ***Neven Budak*** *and Stjepan Ćosić*

⚐ 6 February 2018 – *24th HGZD Tribune, KČBO: lecture* ***Mislav Barić***: »Theresian Flags in the Croatian History Museum« *(cf. GiZ 21, pp. 9-12)* ②

⚐ 10 February 2018. – *visit to the exhibition* »Historical Flags in the Museum of Slavonia until 1945« *in the Museum of Slavonia, Osijek, host* ***Ante Grubišić*** *(see pp. 26-27)*

⚐ February 2018 – book **Amer Sulejmanagić**: *»Coat of Arms of the Counts Kurjaković of Corbavia«*, DAG, Gospić, 2018 (pp. 25-26)

⚐ 13 March 2018 – *lecture* ***Željko Heimer***: »Historical Origins of Croatian Municipal Flags«, *»Brethren of the Croatian Dragon« Society, Dragon Tower over the Stone Gates, Zagreb*

⚐ 14 March 2018 – *lecture* ***Željko Heimer***: »Legends and Theories on the Origin of the Croatian Chequy Arms«, *development education of the Tourist Guide Association of Zagreb and the Central Croatian Macroregion, auditorium of the Jewish Community of Zagreb* ③

⚐ 22 March 2018 – *book promotion* ***Miroslav Granić*** *and Denis* ***Martinović***: »Nobility of the Kingdom of Dalmatia 1814 – 1918«, *State Archives Zadar (DAZ) and Literary Circle Split, 2018. The book was presented in the City Lodge of Zadar by the reviewer* ***Stjepan Ćosić***, *DAZ director* ***Ante Gverić***, *and Miroslav Granić* ④

⚐ 4 April 2018 – *lecture* ***Željko Heimer***: »Flags of Šibenik«, *atrium of the Šibenik City Museum* ⑤

⚐ 9 May 2018 – *5th History Festival* **Kliofest**, *Zagreb, events in Split, lectures* **Ante Brešić Mikulić:** *»Regarding development of heraldry, vexillology and related disciplines within the current educational system and institutions«*, ***Mate Božić*** *»The Emergence of Croatian Coats of Arms: Origin, History, and Symbolism from the 13th to the 16th century«*

①

②

Najave i međunarodni kongres → 34
Announcements and International Congresses

③

④ Foto DAZ

⑤